

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΠΜΣ ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΤΟΠΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ : Ο
ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ ‘ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΡΙΤΣΗΣ’ ΣΤΟ
ΔΗΜΟ ΙΛΙΟΥ

Φοιτητής: Γιαννούσης Γεώργιος

ΑΜ: Δ2019006

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Μπιτσάνη Ευγενία

Ιούνιος, 2021

Περίληψη

Το «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης» είναι το μεγαλύτερο αστικό πάρκο της Ελλάδας και ένα από τα μεγαλύτερα της Ευρώπης και αποτελεί μία ευεργετική όαση πρασίνου πολύ σημαντική για τη δυτική Αττική. Από την μετατροπή του σε πάρκο μέσω εκτεταμένων παρεμβάσεων το 1992 και για 30 σχεδόν χρόνια το μεγάλο κόστος συντήρησης, η έλλειψη χρηματοδότησης από την κεντρική διακυβέρνηση, οι αστοχίες και οι συγκρούσεις φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης που διεκδικούν την αποκλειστική διαχείριση και η νοοτροπία των πολιτών που ταυτίζουν το δημόσιο χώρο με την ελευθεριότητα, οδήγησε σε καταστροφή των υποδομών και εκτεταμένη υποβάθμιση του. Μόλις το 2019 η κεντρική διακυβέρνηση έδειξε ενδιαφέρον παραχωρώντας τη διαχείριση στην Περιφέρεια Αττικής η οποία εξασφάλισε χρηματοδοτήσεις για έργα μερικής αποκατάστασης των ζημιών που έχουν αρχίσει να υλοποιούνται. Ερευνητές επισημαίνουν ότι αυτό δεν επαρκεί, καθώς ποτέ δεν έγινε σχεδιασμός για τη βιωσιμότητα του πάρκου γεγονός που το κάνει να εξαρτάται από συνεχείς έκτακτες κρατικές επιχορηγήσεις. Το σύνολο σχεδόν των ερευνητών που προτείνουν λύσεις, δεν εντάσσουν στο σκεπτικό τους την πολιτισμική αξιοποίηση της περιοχής. Το πάρκο αποτελεί σήμερα μέρος της περιοχής που αποκαλούνταν στα τέλη της μέσα του 1800 Επτάλοφος και αποτελούσε ένα πρότυπο αγρόκτημα για το νεοσύστατο ελληνικό κράτος, που οραματίστηκε η βασίλισσα Αμαλία. Στο μικρό μέρος της περιοχής που συνορεύει με το πάρκο βρίσκεται ακόμα και σήμερα ο Πύργος της Βασιλίσσης, ένα πολύ μικρότερο αγρόκτημα με ανεκτίμητα μνημεία της εποχής της πρώτης βασιλικής περιόδου της Ελλάδας, τα οποία ανήκουν στην οικογένεια του ιδιώτη που τα προστάτευσε αποτελεσματικά για 120 και πλέον χρόνια. Η σύγχρονη αντίληψη είναι ότι τα μνημεία πολιτισμικής κληρονομιάς προστατεύονται καλύτερα και αξιοποιούνται όταν εντάσσονται στο περιβάλλον τους, οπότε η παρούσα εργασία έρχεται να προτείνει την ολιστική αξιοποίηση της περιοχής και να αναζητήσει τρόπους συνεργασίας μεταξύ των δύο χρήσεων, εκμεταλλευόμενη την αντιστροφή του κλίματος που υπήρχε ενάντια σε μνημεία που σχετίζονται με την μοναρχία στην Ελλάδα. Καταγράφηκαν οι απόψεις των φορέων που σχετίζονται με την περιοχή και από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι δεν αξιοποιείται επαρκώς η πολιτισμική της διάσταση, οι επισκέπτες έχουν άγνοια για την ιστορική και πολιτιστική της σημασία και όπως ήταν

αναμενόμενο το κύριο εμπόδιο για συνεργασίες είναι ο χαρακτήρας της κάθε χρήσης,
δημόσιος και ιδιωτικός αντίστοιχα

Abstract

"Antonis Tritsis Environmental Awareness Park" is not only the largest urban park in Greece and one of the largest in Europe, but also a beneficial oasis of greenery which is very important for western Attica. Since its transformation into a park through extensive interventions in 1992 and for more than 30 years a series of misfires like the high maintenance costs, the lack of funding from the central government, the failures and conflicts of local authorities claiming its exclusive management and the mentality of citizens who identify public space as free spaces without rules, led to the destruction of infrastructure and its extensive degradation. Only recently in 2019 the central government showed genuine interest by handing over the management to the Attica Region which secured funding for projects that will restore partially the damage. Most researchers who propose viable solutions do not include in their reasoning the cultural potential of the area. The park is now part of an area that was called in the late 1800s "Eptalofos" and was envisioned by Queen Amalia to become a model farm for the newly formed Greek state. In the eastern border of the park there is still the "Pirgostis Vasilissis" a much smaller farm with invaluable monuments from the time of the first royal period of Greece, which belong to the family that effectively protected them for more than 120 years. The modern perception is that cultural heritage sites are better protected and developed when they are integrated into their environment, so the present research proposes the holistic utilization of the area by seeking out for ways of cooperation between the two uses, taking advantage of the climate reversal against monuments related to the monarchy in Greece. The views of the bodies related to the region were recorded and the results showed that its cultural dimension is not sufficiently exploited, the visitors are ignorant of its historical and cultural significance and as expected the main obstacle for collaborations is its uses, public and private respectively

Λέξεις κλειδιά: Ανεπιθύμητη Πολιτιστική Κληρονομιά, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Επτάλοφος, Πάρκο Τρίτση

Keywords: Difficult Cultural Heritage, Sustainable Development, Eptalofos, Tritsis Park

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	2
Abstract	4
Εισαγωγή.....	10
Κεφάλαιο 1 Πολιτιστική κληρονομιά και βιώσιμη ανάπτυξη	13
1.1 Πολιτιστική κληρονομιά	13
1.2 Η συμβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς στη βιώσιμη ανάπτυξη.....	14
Κεφάλαιο 2 Η «άβολη» ή «δύσκολη» πολιτιστική κληρονομιά.....	19
2.1 Παραδείγματα «άβολης» πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα.....	21
2.1.1 Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της πόλης της Θεσσαλονίκης	21
2.1.2 Το μουσείο «Βασίλης Τσιτσάνης» στα Τρίκαλα	24
2.1.3 Η μοναρχία στην Ελλάδα.....	26
Κεφάλαιο 3 Ο «Επτάλοφος».....	29
3.1 Ιστορική Αναδρομή.....	29
3.2 Σημερινές χρήσεις	36
3.2.1 Ο Πύργος της Βασιλίσσης, το κτήμα Πύργος της Βασιλίσσης και το Κέντρο της Γης	36
3.2.2 Το «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης».....	47
3.2.3 Άλλες χρήσεις γης που συνορεύουν με το Πάρκο	54
3.3 Υποβάθμιση της περιοχής – ευκαιρίες αξιοποίησης.....	54
3.3.1 Υποβάθμιση του Πάρκου	54
3.3.2 Ευκαιρίες αξιοποίησης.....	64
Κεφάλαιο 4 Μέθοδος	68
4.1 Σκοπός και στόχοι	68
4.2 Ερευνητικά ερωτήματα	68
4.3 Τεκμηρίωση σκοπού στόχων και ερευνητικών ερωτημάτων	68
4.4 Ερευνητική προσέγγιση	71

4.5 Δείγμα έρευνας.....	72
4.6 Ερευνητική διαδικασία.....	73
4.7 Αξιοπιστία και Εγκυρότητα	74
Κεφάλαιο 5 Αποτελέσματα.....	75
Συμπεράσματα	79
Συζήτηση – Προτάσεις.....	83
Βιβλιογραφία.....	85
Παράρτημα Α – Συνοδευτική Επιστολή	93
Παράρτημα Β – Ερωτήσεις Συνέντευξης.....	94
Παράρτημα Γ – Συνεντεύξεις.....	95
Δήμος Ιλίου	95
Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ).....	101
Φορέας Διαχείρισης Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης.....	107
Γεωργοκτηνοτροφική Εμπορική Κτηματική Εταιρία Ιλίου Α.Ε	110

Λίστα Εικόνων

Εικόνα 2.1 - Χάρτης που απεικονίζει τα εβραϊκά μνημεία της Θεσσαλονίκης	23
Εικόνα 2.2 - Το μουσείο του "Κεμάλ Ατατούρκ" στη Θεσσαλονίκη	24
Εικόνα 2.3 - Κάτοψη μουσείου "Βασίλη Τσιτσάνη"	25
Εικόνα 2.4 - Κτίριο φυλακών Τρικάλων πριν την μετατροπή τους σε μουσείο Βασίλη Τσιτσάνη	25
Εικόνα 2.5 - Διπλό οθωμανικό λουτρό στο υπόγειο των φυλακών Τρικάλων	26
Εικόνα 3.1 - Προσωπογραφία της βασίλισσας Αμαλίας.....	29
Εικόνα 3.2 - Πορτραίτο της 1ης βασίλισσας της Ελλάδος Αμαλίας στον Εθνικό Κήπο (τότε βασιλικός κήπος)	31
Εικόνα 3.3 - Τοπογραφικό διάγραμμα Επταλόφου εκείνης της εποχής	33
Εικόνα 3.4 - Επτάλοφος γκραβούρα της εποχής.....	34
Εικόνα 3.5 - Σημερινή άποψη του Πύργου της Βασιλίσσης.....	37
Εικόνα 3.6 - ο χώρος έντευξης της βασίλισσας Αμαλίας	38
Εικόνα 3.7 – Το κάστρο Hochenschwangau στη Βαυαρία όπου φημολογείται ότι γεννήθηκε ο Όθωνας.....	39
Εικόνα 3.8 - η κύρια αίθουσα του Πύργου της Βασιλίσσης.....	40
Εικόνα 3.9 - Ο επάνω όροφος του Πύργου, διακρίνονται τα σύμβολα της δυναστείας.....	41
Εικόνα 3.10 - Χώρος δοκιμής κρασιών και πωλητήριο Πύργου της Βασιλίσσης.....	45
Εικόνα 3.11 - Κέντρο της γης	45
Εικόνα 3.12 - Χάρτης Κέντρου της Γης.....	46
Εικόνα 3.13 - Κήπος με τις Μουριές.....	47
Εικόνα 3.14 - Δορυφορικός χάρτης Δυτικής Αττικής - επισημαίνεται με κόκκινο χρώμα το Πάρκο Τρίτση.....	48
Εικόνα 3.15 - Το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτση και διάφορες χρήσεις του.....	49
Εικόνα 3.16 - Το Πάρκο Αντώνης Τρίτση	51
Εικόνα 3.17 - Χάρτης δραστηριοτήτων και πρόσβασης Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτση».....	53
Εικόνα 3.18 - Σημερινή κατάσταση εγκαταστάσεων Πάρκου Αντώνης Τρίτση.....	60
Εικόνα 3.19 - Cyclo-draising	66
Εικόνα 3.20 - Αεροφωτογραφία από το τείχος "Δέμα"	67

Εισαγωγή

Το 2013 το 80% των Ευρωπαίων κατοικούσε σε πόλεις, ένα νούμερο που παρουσιάζει αυξητικές τάσεις τα τελευταία χρόνια. Η πλειοψηφία δηλαδή των Ευρωπαίων είναι απομακρυσμένη από την φυσικό περιβάλλον προέλευσης του ανθρώπου, δηλαδή τους φυσικούς πόρους (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013). Τα αστικά πάρκα, αποτελούν μία εναλλακτική επαφής με τη φύση για τους ανθρώπους των αστικών κέντρων η οποία έχει αποδειχθεί ευεργετική με πολλαπλούς τρόπους, τόσο κοινωνικά όσο και περιβαλλοντικά (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013; Kantartzis and Pollalis, 2019; Tzortzi and Ioannou, 2020). Πόλεις οι οποίες δεν παρέχουν ελεύθερη πρόσβαση σε «ανοικτούς» χώρους σε πολίτες, όπως είναι τα αστικά πάρκα, είναι «δυσλειτουργικές» καθώς δεν παρέχουν τις συνθήκες εκείνες διαβίωσης που θα τους επιτρέπουν να ξεφεύγουν της καθημερινότητας και να έρχονται σε επαφή με τη φύση, και εν τέλει υποβαθμίζουν τη ζωή τους (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013)

Η Αθήνα είναι ένα από τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα πόλης η οποία παρουσιάζει ταυτόχρονα μοναδικές ευκαιρίες ανάπτυξης αλλά και περιορισμούς από την άναρχη οικοδόμησή της (Kantartzis and Pollalis, 2019). Παρόλο που διαθέτει μία από τις σημαντικότερες πολιτιστικές κληρονομίες συγκρινόμενη με όλες τις πρωτεύουσες του κόσμου, αδυνατεί να την προβάλλει στο σύνολό της, ως αποτέλεσμα της χαοτικής δόμησης και της έλλειψης στρατηγικού σχεδίου περιβαλλοντικής και αστικής ανάπτυξης (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013). Παρόλο που πλέον οι αναφορές στην Αθήνα συμπεριλαμβάνουν και τα προάστια της, εννοώντας την μητροπολιτική περιοχή της Αττικής, είναι φανερό η έλλειψη «ελεύθερων» περιοχών και περιοχών πρασίνου και τα περισσότερα από τα οποία είναι μάλλον απομακρυσμένα από τα πολιτισμικά της μνημεία (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013; Tzortzi and Ioannou, 2020)

Μεγαλεπήβολο σχέδιο των τελευταίων ετών αποτελεί η συνένωση των αρχαιολογικών χώρων της μητροπολιτικής περιοχής της Αττικής, όπου οι «ελεύθεροι» χώροι και η χάραξη ορατών διαδρομών ενοποίησης τους είναι ιδιάζουσας σημασίας. Αυτοί οι «πράσινοι δρόμοι» (greenways), όπως ονομάζονται, έχουν και πολλαπλά «αβιοτικά οφέλη» (abiotic benefits) δηλαδή ευαισθητοποιούν τον πολίτη και τον

επισκέπτη για το περιβάλλον, προβάλλουν τα μνημεία και συνδέουν την ιστορική μνήμη με το περιβάλλον, αλλά και ενισχύουν την τοπική ανάπτυξη με τη βελτίωση υποδομών και μετακινήσεων, ενίσχυση τοπικών επιχειρήσεων κα. Η ένταξη αρχαιολογικών χώρων, πολιτιστικών μνημείων στο περιβάλλον τους και η όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ομαδοποίησή τους (clustering) ώστε να αποτελούν ένα «περιβαλλοντικό δίκτυο» έχουν αποδειχθεί ότι συμβάλλουν σημαντικά στην προβολή μίας πόλης στο εξωτερικό, ενισχύοντας την τουριστική κίνηση και την ανάπτυξη, δίνουν τη δυνατότητα στον πολίτη να «γνωριστεί» και να «ζήσει την πόλη του» αλλά και βελτιώνουν το επίπεδο διαβίωσής του (Little, 1990; Kantartzis and Pollalis, 2019)

Η μητροπολιτική Αθήνα διαθέτει λίγους «πράσινους λόφους», την Ακρόπολη, τον Λυκαβηττό, τον λόφο του Αρδηττού, μικρού μεγέθους αστικά πάρκα, το Ζάππειο, τον «Εθνικό Κήπο» και το Πεδίο του Άρεως και μόλις τρεις μεγάλους ελεύθερους χώρους, Άγιος Κοσμάς και πρώην Αεροδρόμιο Ελληνικού, Πάρκο Γουδί και «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης», τα οποία είναι όμως σε απομακρυσμένα προάστια με πολύ δύσκολη πρόσβαση, οπότε η ενσωμάτωση των μεγάλων χώρων πρασίνου στο έργο της ενοποίησης των αρχαιολογικών χώρων και η χάραξη μίας ορατής διαδρομής που να τα ενοποιεί αποτελούν δυσεπίλυτο πρόβλημα (Kantartzis and Pollalis, 2019; Tzortzi and Ioannou, 2020).

Το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης είναι το μεγαλύτερο αστικό πάρκο της Ελλάδας και ένα από τα μεγαλύτερα της Ευρώπης και ενσωματώνει σπάνια πανίδα και χλωρίδα, μέρος της οποίας έχει διατηρηθεί άθικτη για περισσότερα από 200 χρόνια και το οποίο χωροθετείται στη Δυτική Αττική, μία περιοχή υποβαθμισμένη οικιστικά και επιβαρυνμένη περιβαλλοντικά, αναδεικνύοντας έτσι την σημασία της προστασίας του. Παρόλο που η έκταση του Πάρκου έχει περιέλθει σε δημόσια διαχείριση από τα μέσα της δεκαετίας του 1950, για 40 χρόνια δεν υπήρξε ολοκληρωμένη μελέτη αξιοποίησής του. Στα μέσα της δεκαετίας του 80 ο τότε Υπουργός Περιβάλλοντος Αντώνης Τρίτσης, στον οποίο δόθηκε και το όνομα του Πάρκου, έλαβε την πρωτοβουλία για την μετατροπή της αναξιοποίητης αυτής έκτασης σε Αστικό Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης. Τα εκτεταμένα έργα ολοκληρώθηκαν στις αρχές της δεκαετίας του 90 με πάρα πολλά προβλήματα, τα σημάδια των οποίων είναι ορατά μέχρι και σήμερα καθώς ποτέ δεν λήφθηκε υπόψη η βιωσιμότητα των παρεμβάσεων στην περιοχή. Εκτός από τα προβλήματα

χρηματοδότησης, αποτέλεσε και αποτελεί πεδίο διεκδίκησης από σχεδόν όλους τους φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης που βρίσκονται στην περιοχή, όπως και από διάφορες άλλες ομάδες της Κοινωνίας των Πολιτών, γεγονός που αναπόφευκτα οδήγησε σε συγκρούσεις αρμοδιοτήτων. Η υποβάθμιση του Πάρκου έφτασε σε τέτοιο βαθμό το 2018 όπου διακόπηκε πλήρως η ηλεκτροδότηση, καταστράφηκαν σχεδόν ολοκληρωτικά οι υποδομές και η περιβαλλοντική υποβάθμιση ήταν πλέον προφανής σε τέτοιο βαθμό όπου τέθηκε σε σημαντικό κίνδυνο η δημόσια υγεία. Η πολιτεία το 2019 μετέφερε την αρμοδιότητα για το Πάρκο στην Περιφέρεια Αττικής η οποία εξασφάλισε χρηματοδότηση και εκπόνησε ένα σχέδιο δράσης για την αποκατάσταση των ζημιών του Πάρκου οι δράσεις του οποίου μόλις έχουν ξεκινήσει (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013; Tzortzi and Ioannou, 2020)

Το Πάρκο αποτελεί μέρος ενός παλαιότερου κτήματος που αποκαλούνταν Επτάλοφος και είχε διαμορφωθεί ως πρότυπο αγροκαλλιέργειας από την πρώτη βασίλισσα της Ελλάδας Αμαλία στα μέσα του 19^{ου} αιώνα. Στο χώρο που συνορεύει σήμερα με το Πάρκο και αποκαλείται κτήμα του Πύργου της Βασιλίσσης, διατηρούνται με ιδιωτική πρωτοβουλία ανεκτίμητα μνημεία πολιτιστικής κληρονομιάς του πρώτου βασιλείου της Ελλάδας μετά την επανάσταση (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008; Κωτούλας, 2017). Μέχρι σήμερα έχουν υπάρξει αποσπασματικές προσπάθειες συνεργασίας μεταξύ της διαχείρισης του Πάρκου και του κτήματος της βασίλισσης ώστε να αξιοποιηθεί τόσο η πολιτιστική όσο και η περιβαλλοντική σημασία της περιοχής. Οι περισσότερες μελέτες που έχουν εκπονηθεί αφορούν είτε την μία είτε την άλλη χρήση, ενώ έχει αποδειχθεί ότι περιβάλλον, πολιτισμός και ιστορία όταν χρησιμοποιούνται από κοινού τότε μεγιστοποιούνται τα οφέλη τόσο για τον επισκέπτη όσο και για την περιοχή (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013; Tzortzi and Ioannou, 2020). Η παρούσα έρευνα έρχεται να καταγράψει τα εμπόδια που δεν επέτρεψαν τέτοιου είδους συνεργασίες στο παρελθόν για την περιοχή και να εξετάσει τις δυνατότητες μελλοντικών συνεργασιών.

Κεφάλαιο 1 Πολιτιστική κληρονομιά και βιώσιμη ανάπτυξη

«Η δυνατότητα οικοδόμησης ενός νέου μέλλοντος εξαρτάται από την ικανότητά μας να το δούμε ως θεμελιώδη συνέχεια των δυνάμεων του παρελθόντος»

(Nietzsche, 1980)

1.1 Πολιτιστική κληρονομιά

Η ερμηνεία του όρου «πολιτιστική κληρονομιά» έχει αλλάξει σημαντικά τα τελευταία 50 χρόνια. Ενώ αρχικά χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει έργα τέχνης ή μνημεία πολιτισμών, σταδιακά επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς όπως «βιομηχανική – βιοτεχνική κληρονομιά», «άυλη κληρονομιά» (όπως προφορική, γλωσσική, μουσική παράδοση, ακόμα και «υποβρύχια ή καταδυτική» ή και «καλλιεργητική ή κηπευτική κληρονομιά» (Bouhenaki, 2014). Η ανάγκη της προστασίας της άυλης κληρονομιάς (intangible heritage) αναγνωρίστηκε σχετικά πρόσφατα και παραπέμπει περισσότερο στην ανάγκη προστασίας ενός συστήματος γνώσης και δημιουργικότητας το οποίο όμως ήταν ή είναι καθοριστικό για την ιστορία ενός πολιτισμού (Bouhenaki, 2014)

Σήμερα ο όρος πολιτιστική κληρονομιά είναι ανοικτός για ιδέες προς επέκταση αρκεί να περιλαμβάνει μία ιστορική μνήμη ενός πολιτισμού άξια προς διατήρηση. Αυτό που τονίζεται όμως είναι ότι η πολιτιστική κληρονομιά και η φύση που την περιβάλε ή την περιβάλλει είναι έννοιες άρρηκτα συνδεδεμένες (Bouhenaki, 2014). Στο συνέδριο της UNESCO του 1972 διατυπώθηκε σε κείμενο ότι πρέπει να προστατευθεί τόσο η πολιτιστική όσο και η φυσική παγκόσμια κληρονομιά, κείμενο που έχουν αποδεχθεί και έχουν προσυπογράψει 183 χώρες και θεωρείται ως η μεγαλύτερη διεθνής συνεργασία μέχρι σήμερα (UNESCO, 1972). Η ανάγκη διατήρησης της φυσικής κληρονομιάς προέκυψε κατευθείαν από τον πρωταρχικό ορισμό της πολιτιστικής κληρονομιάς ο οποίος σχετιζόταν με τη διατήρηση των φυσικών χώρων στους οποίους βρισκόντουσαν τα μνημεία. Μάλιστα στην αρχική διακήρυξη της UNESCO αναφέρεται η ανάγκη για προστασία των έργων του ανθρώπου ή/και των έργων που έφερε εις πέρας η φύση μαζί με τον άνθρωπο (Bouhenaki, 2014).

Με βάση τα παραπάνω γίνεται κατανοητό ότι η πολιτιστική κληρονομιά ενός λαού μπορεί να έχει πάρα πολλές πτυχές, από τις οποίες κάποιες να κινδυνεύουν να εξαφανιστούν αν δεν προστατευθούν και αναδειχτούν. Η σημασία της προστασίας και

της ανάδειξης τόσο της πολιτιστικής όσο και της φυσικής κληρονομιάς γίνεται ολοένα και περισσότερο αποδεκτή για τα πολλαπλά οφέλη που παρέχει σε έναν σύγχρονο πολιτισμό. Τόσο η υλική (tangible) όσο και η άυλη (intangible) πολιτιστική κληρονομιά θεωρούνται πολύτιμοι οικονομικοί πόροι, για παράδειγμα με την μορφή προσέλκυσης τουριστών, αλλά η προστασία και η ανάδειξή τους δεν είναι πάντοτε αποδοτική οικονομικά, ιδίως στον υπανάπτυκτο και αναπτυσσόμενο κόσμο. Η παγκόσμια οικονομική κρίση και η κλιματική αλλαγή επέτειναν σε τέτοιο βαθμό το πρόβλημα ώστε να κινδυνεύουν σημαντικά μνημεία και ιστορικές μνήμες της ανθρωπότητας με αφανισμό αλλά είναι δύσκολο να δικαιολογηθούν κονδύλια για την πολιτιστική κληρονομιά από κυβερνήσεις χωρών σε άσχημη οικονομική κατάσταση με θεωρητικά σημαντικότερα προβλήματα να αντιμετωπίσουν.

Μόνη οδός φαίνεται να είναι η βιώσιμη ή αειφόρος ανάπτυξη όπου προσπαθεί να συγκεράσει την οικονομική ευημερία με την προστασία του περιβάλλοντος, άρα και του φυσικού πλούτου και να τον αξιοποιήσει και πάλι για οικονομική ανάπτυξη. Η διατήρησης και αξιοποίηση επομένως της φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς σε συνδυασμό με ήπιες παρεμβάσεις που θα σέβονται το περιβάλλον μπορεί να συμβάλλει σημαντικά. Από τη δεκαετία του 1980 στο Ηνωμένο Βασίλειο μάλιστα κυριάρχησε το σλόγκαν η διατήρηση πληρώνει που σήμαινε ότι η διατήρηση των ιστορικών μνημείων των πόλεων είναι όχι μόνο αποδοτική οικονομικά αλλά ιδιαίτερα προσοδοφόρα με πολλαπλούς τρόπους. Παρόλο που ετυμολογικά η λέξη διατήρηση είναι σχεδόν αντίθετη με την λέξη ανάπτυξη, σε πολιτιστικούς όρους λειτουργούν συνεργιστικά. Παρ' όλα αυτά δε βρίσκουν εφαρμογή όλοι οι οικονομικοί όροι και πρακτικές στην αξιοποίηση του πολιτισμού. Χρειάζεται προσεκτική και ανθρωποκεντρική προσέγγιση που θα σέβεται τη διαχρονικότητά του και δε θα λειτουργεί με όρους εθνικού συμφέροντος (Bouhenaki, 2014)

1.2 Η συμβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς στη βιώσιμη ανάπτυξη

Υπάρχουν διαφορετικές θεωρήσεις για την πολιτιστική κληρονομιά ανάλογα με το την σχέση της κουλτούρας με το φυσικό περιβάλλον (Chung, 2005). Όσο για τη διατήρηση υπάρχουν δύο κυρίαρχες φιλοσοφικές τάσεις, αυτές που εστιάζουν στην αναζήτηση και καλύτερη κατανόηση των πηγών και αυτοί που επικεντρώνονται στη διατηρησιμότητα (Taylor and Jamieson, 2011).

Η «καρτεσιανή» (νατουραλιστική) φιλοσοφία διαχωρίζει το φυσικό περιβάλλον από τον άνθρωπο (DesJardins, 1998). Ο άνθρωπος ναι μεν ανήκει στο περιβάλλον αλλά με ειδικό ρόλο: ο άνθρωπος θεωρείται υπεύθυνος για τη διατήρηση των ειδών αναγνωρίζοντάς του ότι έχει επιβληθεί επί του περιβάλλοντος (Taylor and Jamieson, 2011). Η λογική αυτή διαχωρίζει τα οικοσυστήματα σε αυτά που έχουν δεχθεί την εκτεταμένη ανθρώπινη παρέμβαση και αυτά που έχουν αλληλεπιδράσει ελάχιστα ή καθόλου με τον άνθρωπο (Chung, 2005).

Για τους νατουραλιστές (naturalists), η ανθρώπινη πρόοδος, με τις μορφές κυρίως της βιομηχανοποίησης, της αύξησης του πληθυσμού και της οικονομικής ανάπτυξης θεωρείται ότι έχει αρνητικές περιβαλλοντικές επιπτώσεις οι οποίες θα πρέπει να ελεγχθούν, καθώς σε άλλη περίπτωση η φύση θα μετατραπεί σε ανθρώπινο «δημιούργημα» (artifact) (Taylor and Jamieson, 2011). Υπάρχουν όμως και νατουραλιστές που θεωρούν ως περιβάλλον όχι μόνο την «αμόλυνη» φύση χωρίς τις ανθρώπινες παρεμβάσεις, αλλά και το περιβάλλον στο οποίο ο άνθρωπος αναπτύσσει τις δραστηριότητές του (Baird Callicott, 1999), και μάλιστα αναγνωρίζουν ότι είναι αναπόφευκτο να συνεχίσει να εκμεταλλεύεται τους φυσικούς πόρους (Baird Callicott, 1999; Taylor and Jamieson, 2011). Σε κάθε περίπτωση στην νατουραλιστική θεωρία περιβάλλον θεωρείται ο χώρος στον οποίο δεν αναπτύσσεται ο ανθρώπινος πολιτισμός (Chung, 2005).

Το αντίθετο «στρατόπεδο» των κουλτουραλιστών (culturalists) στην προστασία του περιβάλλοντος εντάσσει την οικολογία, την λήψη αποφάσεων, το σχεδιασμό και την κοινωνική ανάπτυξη (Chung, 2005). Μέχρι και τα τελευταία χρόνια όμως ως πολιτιστικό περιβάλλον θεωρούνταν το ανθρωπογενές (human-made) περιβάλλον, ως διατήρηση περιβάλλοντος τη διατήρηση των ιστορικών τοποθεσιών, μνημείων και χτισμάτων του παρελθόντος (Cleere, 2005). Αυτό μπορεί να προκύπτει μέσα από την ανάγκη προσήλωσης στο πολιτιστικό περιεχόμενο που πρέπει να διατηρηθεί, αλλά σπάνια γίνονται αναφορές και στο φυσικό περιβάλλον στο οποίο αναπτύχθηκαν αυτά τα τεχνουργήματα. Στην πραγματικότητα όμως οι κατασκευές ενός πολιτισμού, και τότε που δημιουργήθηκαν για να επιτελέσουν κάποιο σκοπό, αλλά και σήμερα που λειτουργούν ως μνημεία, βρίσκονται σε στενή αλληλεπίδραση με το φυσικό περιβάλλον που τα περικλείει. Αυτή η ολιστική αντίληψη που περιλαμβάνει την νατουραλιστική θεωρία για την προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, αλλά και την

κουλτουραλιστική για την προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς, θεωρείται ως πληρέστερη προσέγγιση για τη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς (Chung, 2005)

Η ίδια η UNESCO αναγνωρίζει ότι οι αρχαιολογικοί χώροι και τα μνημεία προστατεύονται αποτελεσματικά όταν αποτελούν μέρος της καθημερινότητας των ανθρώπων και εντάσσονται στην οικονομία και δια βίου μάθηση του μέρους που τα «φιλοξενεί». Έχει αποδειχθεί ότι έννοιες όπως κοινωνική, οικονομική και περιβαλλοντική «ευημερία» είναι αλληλένδετες με την προστασία, τη διατήρηση και την ένταξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στην κοινωνική ζωή (Themelis, 2017)

Σύμφωνα με την μοντέρνα αντίληψη για τη διαχείριση ιστορικών τοποθεσιών είναι αδύνατος ο διαχωρισμός ενός μνημείου πολιτιστικής κληρονομιάς από το περιβάλλον στο οποίο τοποθετείται. Μάλιστα η πολιτιστική ταυτότητα την οποία θα λάβει η τοποθεσία εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αλληλεπίδραση μεταξύ των μνημείων της, με τις κοινωνικές δραστηριότητες που συμβαίνουν μέσα ή πέριξ της και του φυσικού της περιβάλλοντος (Themelis, 2017). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία η διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς ξεφεύγει από την αντίληψη της προστασίας ενός αντικειμένου από την αλληλεπίδραση με τον κόσμο ώστε να παραμείνει όσο το δυνατόν περισσότερο άθικτο στο χρόνο (Mergos and Patsavos, 2017). Αντίθετα το 2014 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή (European Commission) ενέταξε την ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς στην στρατηγική της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη βιώσιμη ανάπτυξη (green growth) με ορίζοντα το 2020. Η ευρωπαϊκή στρατηγική θεωρεί την πολιτιστική κληρονομιά, πέρα από «...κληροδότημα για τις νέες γενιές...» και «...τεράστιο αποθετήριο γνώσης για το παρελθόν...», ως «...πολύτιμο πόρο για την οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση και την κοινωνική συνοχή...» (European Commission, 2014, p. 2). Διασαφηνίζεται λοιπόν ότι η πολιτιστική κληρονομιά δεν είναι μόνο «αγαθό» αλλά και «πόρος» για την συγκομιδή άλλων «αγαθών», όπου μπορεί να βοηθήσει την Ευρώπη να αποκτήσει μία ισχυρότερη παγκόσμια θέση, κάνοντάς την ελκυστικότερη ως τόπος διαμονής, εργασίας αλλά και τουριστικής επίσκεψης (European Commission, 2014).

Ακριβώς όμως επειδή η πολιτιστική κληρονομιά είναι αγαθό και πόρος απαιτούνται οι κατάλληλοι υλικοί και ανθρώπινοι πόροι για τη διατήρησή της, αλλά και σχέδια δράσης για την αγωγική χρήση και όχι υπερεκμετάλλευσή της. Παρόλο που η Ένωση

αναγνωρίζει ότι τα παραπάνω είναι περισσότερο αρμοδιότητες των κρατών – μελών να διαχειριστούν την ιστορία τους, έχει διατυπωθεί ρητώς στο άρθρο 167 της Συνθήκης Λειτουργίας της Ένωσης ότι έχει επικουρικό ρόλο (EUR-lex Article 167, 2008), γεγονός που αποτυπώνεται και σε πλήθος ευρωπαϊκών προγραμμάτων, όπου ευρωπαϊκά κονδύλια χρησιμοποιούνται για τη διατήρηση, ανάδειξη και εκμετάλλευση ευρωπαϊκών μνημείων, τόσο της απτής όσο και της άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (Mergos and Patsavos, 2017). Τέτοια έργα εντάσσονται τόσο σε κοινοτικά προγράμματα στήριξης (ΕΣΠΑ) (Mergos and Patsavos, 2017), αλλά χρηματοδοτούνται και απευθείας από την ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ETE) (Aymerick, 2017). Πέρα από την υλική βοήθεια, με τη μορφή χρηματοδότησης και παροχής ανθρωπίνου δυναμικού, η Ευρωπαϊκή Ένωση συνεισφέρει και σε τεχνογνωσία διαχείρισης της πολιτιστικής κληρονομιάς των χωρών – μελών της, ώστε η Ένωση να αποτελέσει «εργαστήριο καινοτομίας» που θα βασίζεται στην αξιοποίηση της πλούσιας πολιτιστικής της κληρονομιάς (European Commission, 2014). Γενικό στόχος είναι η βιώσιμη ανάπτυξη μέσω της σύνθεσης όλων των πολιτισμικών αναφορών του παρελθόντος και του παρόντος, αλλά και της σημερινής τεχνογνωσίας (Mergos and Patsavos, 2017).

Η σημασία της συμβολής της κληρονομιάς στη βιώσιμη ανάπτυξη οφείλεται αλληλεπιδράσεις των διαστάσεών της:

Με βάση την μορφή

- Απτή
- άυλη
- ψηφιακή

με βάση τη δραστηριότητα:

- Πολιτιστική
- Οικονομική
- Κοινωνική
- Περιβαλλοντική

Η τουριστική εκμετάλλευση της πολιτιστικής κληρονομιάς υπολογίζεται ότι συμβάλλει με περισσότερα από 415 δις ευρώ το χρόνο στο Ακαθάριστο Εγχώριο

Προϊόν της Ευρώπης και με περισσότερες από 12 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, ενώ περισσότερο από το ¼ του ευρωπαϊκού κατασκευαστικού κλάδου απασχολείται στον τομέα των ανακαινίσεων – συντηρήσεων (European Commission, 2014). Η πολιτιστική κληρονομιά παράλληλα βοήθησε στην οικονομική, κοινωνική ανάπτυξη και προβολή απομονωμένων περιοχών της Ένωσης, δημιουργώντας οικονομικά οφέλη και θέσεις εργασίας, ενισχύοντας την κοινωνική συνοχή και την εκπαίδευση αντίστοιχα (Themelis, 2017).

Η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς δεν αποτελεί στρατηγική μόνο για την Ευρωπαϊκή Επιτροπή όμως. Η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (ETE) (Aymerick, 2017), η Παγκόσμια Τράπεζα (WTB) (Throsby, 2012), η UNESCO (UNESCO, 2012) και ο ΟΑΣΑ (OECD, 2008) θεωρούν την πολιτιστική κληρονομιά ως πολύτιμο κεφάλαιο για την τοπική, εθνική και περιφερειακή ανάπτυξη. Μάλιστα παρά την ιδιαίτερα ανεπτυγμένη τουριστική εκμετάλλευση και τις ήδη ανεπτυγμένες δράσεις για την προστασία και προβολή της πολιτιστικής κληρονομιάς, δε θεωρείται ότι έχουν εξαντληθεί οι δυνατότητες αξιοποίησής της. Αντίθετα η παρατεταμένη οικονομική κρίση της τελευταίας δεκαετίας, παρά τις περιορισμένες οικονομικές δυνατότητές των κρατών, δημιουργεί ευκαιρίες για καινοτόμες προσεγγίσεις (Mergos and Patsavos, 2017)

Κεφάλαιο 2 Η «άβολη» ή «δύσκολη» πολιτιστική κληρονομιά

Παρά την έμφαση που έχει δοθεί από διεθνείς οργανισμούς (UNESCO, Ευρωπαϊκή Ένωση, ΟΑΣΑ) για την οικουμενικότητα της πολιτιστικής κληρονομιάς, δηλαδή ότι τα μνημεία και οι τοποθεσίες είναι μνημεία της ανθρωπότητας, οπότε πρέπει να διαφυλαχθεί το σύνολο της ιστορίας τους και της πολιτισμικής τους διαδρομής, η πολιτιστική κληρονομιά συνδέεται πολλές φορές με το έθνος που έχει την κυριαρχία επί των μνημείων το οποίο και συνήθως προβάλλει τη δική του συνέχεια μέσα από αυτά τα μνημεία (Πασαμήτρος, 2019).

Άλλες φορές η ιστορία τοποθεσιών, κτιρίων ή και γεγονότων σχετίζεται με τραυματικές στιγμές της ανθρωπότητας, όπως πολέμους, διαμάχες και διαμάχες και γενοκτονίες (Dickson, 2016), εμφυλίους, εκμετάλλευση λαών (δουλεία), τρομοκρατικές επιθέσεις (Tunbridge and Ashworth, 1995; Meskell, 2002; Πασαμήτρος, 2019). Αποκαλείται ως «άβολη» (Dickson, 2016), «δύσκολη» (Meskell, 2002), «αρνητική» (Πασαμήτρος, 2019), ή «φρικαλέα» (Tunbridge and Ashworth, 1995) κληρονομιά.

Όταν σχετίζεται η «φρικαλέα» κληρονομιά με μία τοποθεσία ή ένα γεγονός τότε συνήθως αυτό γίνεται για να περιγραφεί ένας τόπος στον οποίο έλαβαν χώρα τέτοια γεγονότα (Dickson, 2016), όπως το στρατόπεδο συγκέντρωσης Auschwitz της Πολωνίας όπου βασανίστηκαν και βρήκαν φρικτό θάνατο χιλιάδες Εβραίοι κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου. Η διαχείριση του ιστορικού παρελθόντος μίας χώρας πολλές φορές όμως γίνεται με ιδεολογικοπολιτικά κριτήρια. Έτσι οι επικρατούντες από μία ιστορική διαμάχη εξοστρακίζουν μέρος της ιστορικής μνήμης, αυτό που δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους, ή τα συμφέροντα της εποχής ως «άβολη» κληρονομιά, (Hagouel, 2018). Και αν στην περίπτωση του Auschwitz γίνεται προσπάθεια διατήρησης της ιστορικής μνήμης από το «ολοκαύτωμα (επιθυμητή πολιτιστική κληρονομιά) υπάρχουν γεγονότα που είτε έχουν αποσιωπηθεί είτε δε τυγχάνουν της αντίστοιχης προβολής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι νύχτα της 3^{ης} Μαρτίου του 1943 στην Αλεξανδρούπολη όπου και οι 143 Έλληνες Εβραίοι της πόλης συνελήφθησαν με μόνο κριτήριο την εθνικότητά τους από τις βουλγαρικές δυνάμεις κατοχής, κατασχέθηκαν τα υπάρχοντά τους και στάλθηκαν σε στρατόπεδο

συγκέντρωσης της Πολωνίας όπου εκτελέστηκαν. Το ελληνικό κράτος μέχρι και σήμερα δεν αποτίει φόρο τιμής ούτε διοργανώνει κάποια εκδήλωση στην μνήμη τους. Αντίστοιχα για την σφαγή 149 Ελλήνων τον Σεπτέμβρη του 1944 στον Χορτιάτη από τα Γερμανικά στρατεύματα σε ένδειξη αντιποίνων για σαμποτάζ, αναζητήθηκε ο υπαίτιος της σφαγής μετά τον πόλεμο όπου και εκτελέστηκε στην Αθήνα. Φτιάχτηκε πλατεία προς τιμήν τους και κάθε χρόνο αποτίεται φόρος τιμής ακόμα και από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας (Hagouel, 2018)

Η επικρατούσα κάθε φορά ομάδα, ανάλογα με το συμφέρον της ιδεολογίας της, υπερπροβάλλει τα στοιχεία εκείνα της πολιτιστικής κληρονομιάς που την εξυπηρετούν και υποβιβάζει ή και αποσιωπεί τα στοιχεία εκείνα που αποδυναμώνουν τη θέση της. Μία τέτοια χειραγώγηση μάλιστα χρησιμοποιείται για την «σφυρηλάτηση» ολόκληρων κρατών, όπου στερεοτυπικές αντιλήψεις χρησιμοποιήθηκαν για τον πολιτιστικό διαχωρισμό εθνοτήτων που ζούσαν πρότερα κάτω από τις ίδιες συνθήκες σε κοινές τοποθεσίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα η Βαλκανική Χερσόνησος κατά την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην οποία ζούσαν Σλάβοι, Έλληνες, Οθωμανοί, Αλβανοί, Βούλγαροι, Εβραίοι, για τη διάσπαση της οποίας σε κράτη χρησιμοποιήθηκαν οι πολιτιστικές διαφορές της κάθε ομάδας. Παρόλο που στο χώρο που αναπτύχθηκαν τα νέα κράτη υπήρχαν ισχυρές πολιτιστικές αναφορές άλλων εθνοτήτων, οι περισσότερες «εξοστρακίστηκαν» στο «βωμό» της σφυρηλάτησης εθνικής συνείδησης. Μάλιστα ακόμα και σήμερα μόνο η συζήτηση για τέτοια θέματα πυροδοτεί διαξιφισμούς και κατηγορίες μέχρι και για εθνική προδοσία (Πασαμήτρος, 2019). Κοινοί τόποι λατρείας, παραδόσεις, μνημεία, κτίσματα, ακόμα και ντοπιολαλιές, επειδή δεν μνημονεύονται, με το πέρασμα του χρόνου καταστρέφονται, αλλάζουν χρήση αφομοιώνονται ή λησμονούνται από τον επικρατώντα πολιτισμό. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο (2019): «... η τοπική κληρονομιά και μνήμη συνθλίβονται από τη μεγαλειώδη, υποβλητική αφήγηση της εθνικής κληρονομιάς...». Πολλές φορές μάλιστα η πολιτιστική κληρονομιά ανακαλύπτεται πολύ αργότερα, όταν επικρατήσουν οι κατάλληλες συνθήκες (Hagouel, 2018).

Πολλές φορές όμως η «άβολη πολιτιστική κληρονομιά» (inconvenient or difficult heritage), δε σχετίζεται με τη βία ή με την επικράτηση αλλά με μία αποικιοκρατική αντίληψη υπερ-εθνικισμού (Dickson, 2016), δηλαδή προβολής μόνο των θετικών στοιχείων και των επιτευγμάτων ενός λαού, όπως συνέβη κατά κόρον από

απολυταρχικά, εθνικοσοσιαλιστικά καθεστώτα και κομμουνιστικά καθεστώτα. Σε τέτοιες προσπάθειες έχουν αποδοθεί οι όροι: «ρομαντικός εθνικισμός» ή «πολιτιστικός εθνικισμός» (Jarzombek, 2011). Αξιοπερίεργο είναι ότι με την αποκαθήλωση τέτοιων καθεστώτων και με την μετάβασή τους σε δημοκρατία, οι αναφορές σε εκείνη την περίοδο, οι συνδεδεμένες με αυτή τοποθεσίες και μνημεία, θεωρούνται «ανεπιθύμητη» πολιτιστική κληρονομιά, όπως το καθεστώς του Τσαουσέσκου στην Ρουμανία ή του Χότζα στην Αλβανία. Η εξήγηση πηγάζει από την καταπίεση που βίωσαν οι λαοί αυτοί από τον απολυταρχισμό, την υπανάπτυξη και την πενιχρή οικονομική τους κατάσταση. Οι περίοδοι αυτές θεωρούνται από τους σημερινούς πολίτες ως «μελανές» περίοδοι της ιστορίας του έθνους τους. Στην πραγματικότητα τα ίδια τα καθεστώτα είχαν προσπαθήσει κάτι παρόμοιο, τον περιορισμό και τη λογοκρισία σε οποιαδήποτε αναφορά σε πολιτιστικές μνήμες που θα μπορούσαν να αμφισβητήσουν την κυριαρχία τους, όπως αναφορές σε αντίπαλες ιδεολογίες, χριστιανικά μνημεία κα (Light, 2000)

Μερικές φορές πάλι διαστρεβλώνεται η ιστορία ή τα μνημεία που την απεικονίζουν ως αποτέλεσμα προσπάθειας ταιριάσματος ενός ιστορικού παρελθόντος με μία «ρομαντική ιδέα». Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι οι εκτεταμένες παρεμβάσεις με τσιμέντο του Evans στον αρχαιολογικό χώρο της Κνωσού έγιναν, όπως δημοσίευσε ο ίδιος το 1926 στο paper του στην Cambridge Antiquities Society, για να προκαλέσει σοκ σε όσους ενθουσιάζονται με το τις γραφικές εικόνες αρχαίων ερειπίων (Dickson, 2016). Πολλές φορές μάλιστα η αγωνία και ο ζήλος για την συμφιλίωση με «άβολες ιστορικές αναμνήσεις» παραβλέπει ιστορικά και πολιτιστικά κριτήρια για την συμβολή ενός μνημείου στην πολιτιστική κληρονομιά. Χαρακτηριστικό παράδειγμα το κτίριο της εβραϊκής συναγωγής της Δρέσδης το οποίο σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να συγκριθεί αρχιτεκτονικά με την όπερα της πόλης, αλλά η ανάγκη να αναδειχθεί η ενσωμάτωση του εβραϊκού στοιχείου στη μεταπολεμική Γερμανία το περιέλαβε στη λίστα των υποψηφιοτήτων για τα προστατευόμενα μνημεία της UNESCO (Jarzombek, 2011).

2.1 Παραδείγματα «άβολης» πολιτιστικής κληρονομιάς στην Ελλάδα

2.1.1 Ο πολυπολιτισμικός χαρακτήρας της πόλης της Θεσσαλονίκης

Ο βρετανός ιστορικός Mazower (2006) στο βιβλίο του: «Θεσσαλονίκη, η πόλη των φαντασμάτων» αναδεικνύοντας την πολυπολιτισμικότητα της πόλης της

Θεσσαλονίκης από την Τουρκοκρατία έως και τα χρόνια του εμφυλίου, αν και αμφισβητείται ως προς την αντικειμενικότητα της έρευνάς του (Τουλουμάκος, 2011), παραθέτει πρωτογενείς πηγές που υποστηρίζουν ότι το έντονο οθωμανικό στοιχείο, η εβραϊκή παράδοση της πόλης, όπως και τα δεινά που υπέστησαν οι Έλληνες Εβραίοι κατά τη γερμανική κατοχή, παραγκωνίστηκαν από το δήμο της Θεσσαλονίκης και το ελληνικό κράτος τη δεκαετία του 1950, σε μία προσπάθεια ανάδειξης της διαχρονικής ελληνικότητάς της και του βυζαντινού στοιχείου (Mazower, 2006). Σύμφωνα με τον Δημητριάδη όπως αναφέρεται στον Καραθανάση (1998) η αρχή του τέλους του πολυπολιτισμικού χαρακτήρα της πόλης ήταν η ελληνική επανάσταση και το οριστικό τέλος η γερμανική κατοχή (Hagouel, 2017).

Μετά την Μικρασιατική καταστροφή και κυρίως μετά τους Βαλκανικούς Πολέμους, όπου εκτοπίζεται ο Σλαβόφωνος πληθυσμός, η πόλη γίνεται στην ουσία μία πόλη Ελλήνων (για την ακρίβεια Χριστιανών) προσφύγων της Ιωνίας και του Πόντου και το εβραϊκό στοιχείο υπόκειται έναν άτυπο παραγκωνισμό με τη δικαιολογία ότι το βιοτικό του επίπεδο ήταν πολύ υψηλότερο από αυτό των εξαθλιωμένων προσφύγων (Mazower, 2006). Στην πραγματικότητα επρόκειτο για αστικό μύθο καθώς οι περισσότεροι Ιουδαίοι ανήκαν στα χαμηλότερα οικονομικά στρώματα (Hagouel, 2017). Μάλιστα θεωρείται ότι και ο ίδιος ο Ελευθέριος Βενιζέλος, πρωθυπουργός και «αρχιτέκτονας της νίκης της Ελλάδας στους Βαλκανικούς Πολέμους και πρωτεργάτης της απελευθέρωσης της Θεσσαλονίκης, είχε μία αρνητική προδιάθεση προς την εβραϊκή κοινότητα (Hagouel, 2017). Η άλλοτε μεγαλύτερη και σημαντικότερη ελληνική Εβραϊκή κοινότητα: 15.000 κάτοικοι το 1600 σε σύνολο 30.000 κατοίκων (Κάρλου, 2018) και 17.000 σε σύνολο 25.500 Ελλήνων το 1830 (Έλληνες Χριστιανοί: 6.880) (Καραθανάσης, 1998) μετά από την ελληνική επανάσταση του 1821 και το Ολοκαύτωμα του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου σήμερα αριθμεί μόλις 1.000 άτομα (Κάρλου, 2018). Μάλιστα η αναγνωρισμένη από το ελληνικό κράτος γλώσσα των Ελλήνων Εβραίων της Θεσσαλονίκης (Λαντίνο-Ιουδαιο-ισπανική) θεωρείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση ως μία ελληνική γλώσσα προς εξαφάνιση (Hagouel, 2017)

Στην πραγματικότητα η Θεσσαλονίκη αναγνωρίζεται ιστορικά ως ένα σταυροδρόμι πολιτισμών: ρωμαϊκού, βυζαντινού, ελληνικού, σλαβικού, οθωμανικού και εβραϊκού (Δημητριάδης, 1983; Mazower, 2006; Κάρλου, 2018), γεγονός που δεν είναι καθόλου ορατό σήμερα από τον τρόπο που αναδεικνύει τα μνημεία της η πόλη (Mazower, 2006).

Σύμφωνα όμως με την πολύχρονη μελέτη του Δημητριάδη (1983) την Θεσσαλονίκη κοσμούν πάμπολλα βυζαντινά, οθωμανικά και εβραϊκά μνημεία. Μάλιστα η εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης απαριθμεί 120 επιβλητικά μνημεία της περιόδου 1922-1930 μόνο στο ιστορικό της κέντρο, που αποτελούσαν οικίες επιφανών Εβραίων (Κάρλου, 2018).

Εικόνα 2.1 - Χάρτης που απεικονίζει τα εβραϊκά μνημεία της Θεσσαλονίκης

Πηγή: http://www.salonikajewisharchitecture.com/index_gr.php

Το ίδιο το Υπουργείο Πολιτισμού επισημαίνει την σπουδαιότητα του οθωμανικού στοιχείου της πόλης (Κάρλου, 2018), αλλά τα περισσότερα οθωμανικά κτίρια είναι μη διαθέσιμα για το κοινό και συντηρούνται ελλιπώς (Karapostoli and Tsinikas, 2013). Η Tzanelli (2012) σημειώνει ότι ο «Άγιος Δημήτριος» Θεσσαλονίκης μπήκε στη λίστα των μνημείων πολιτισμικής κληρονομιάς της UNESCO, αλλά κανένα άλλο μνημείο της οθωμανικής εποχής δεν συμπεριλήφθηκε στην λίστα με τις προτάσεις, παρόλο που στη Θεσσαλονίκη βρίσκεται το σπίτι που γεννήθηκε και πέρασε τα παιδικά του χρόνια ο Μουσταφά Κεμάλ, ο θεωρούμενος αναμορφωτής του σύγχρονου τουρκικού κράτους.

Εικόνα 2.2 - Το μουσείο του "Κεμάλ Ατατούρκ" στη Θεσσαλονίκη

Πηγή: <https://www.thessalonikiguide.gr/place/mouseio-atatourk/>

Η πράξη αυτή αποδίδεται σε “political whitewashing”, δηλαδή έχει πολιτικά κίνητρα και όχι πολιτισμικά. Με τον ίδιο τρόπο τα μνημεία της οθωμανικής κυριαρχίας μετατράπηκαν σε χώρους εναλλακτικών και υβριδικών θεαμάτων, κάτι που δεν εφαρμόστηκε στις παλαιοχριστιανικές εκκλησίες της πόλης. Τα οθωμανικά πολιτισμικά μνημεία αξιοποιήθηκαν να μεν για προσέλκυση τουριστών, χωρίς όμως να χρησιμοποιείται η πολιτισμική τους ταυτότητα, αλλά η αρχιτεκτονική τους «άποψη» σε συνδυασμό με εκθεσιακά προϊόντα (Tzanelli, 2012).

2.1.2 Το μουσείο «Βασίλης Τσιτσάνης» στα Τρίκαλα

Το 2017 παραδόθηκε στην πόλη των Τρικάλων ένα νέος εκθεσιακός και μουσειακός χώρος με όνομα: «Κέντρο έρευνας Μουσείο Τσιτσάνη» προς τιμήν του συνθέτη ελληνικής ρεμπέτικης και λαϊκής μουσικής Βασίλη Τσιτσάνη. Το μουσείο αποτελείται από 5 βασικούς χώρους:

1. Αίθουσα Βασίλη Τσιτσάνη
2. Αίθουσα Βασίλη Τσιτσάνη – τρικαλινοί δημιουργοί
3. Αίθουσα εκδηλώσεων
4. Αίθουσα φυλακών
5. Έκθεση εικαστικών Γεωργίου Στάμου

Εικόνα 2.3 - Κάτοψη μουσείου "Βασίλη Τσιτσάνη"

Πηγή:

<http://www.mouseiotsitsani.gr/%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF/>

Το μουσείο στεγάζεται στο κτίριο το οποίο αποτελούσαν οι φυλακές Τρικάλων οι οποίες λειτουργούσαν από το 1895 έως το 2006:

Εικόνα 2.4 - Κτίριο φυλακών Τρικάλων πριν την μετατροπή τους σε μουσείο Βασίλη Τσιτσάνη

Πηγή: Μωραΐτης, 2017

Μάλιστα έχει γυριστεί ένα ντοκιμαντέρ με τίτλο «Σιωπηλός Μάρτυρας» η οποία εντάχθηκε στο διεθνές πρόγραμμα «καταγραφή της μνήμης» του 18ου Φεστιβάλ

Ντοκιμαντέρ Θεσσαλονίκης. Οι φυλακές στα 110 χρόνια της χρήσης τους στέγασαν σημαντικούς πολιτικούς κρατούμενους της εποχής του Ελευθερίου Βενιζέλου, αντιστασιακούς της κατοχής, πολιτικούς κρατούμενους κατά τη δικτατορία κα. Μάλιστα το 2011 κατά τις διαδικασίες συντήρησης για την μετατροπή τους σε μουσείο ανακαλύφθηκε στα θεμέλια διπλό οθωμανικό λουτρό τεράστιας αρχαιολογικής σημασίας.

Εικόνα 2.5 - Διπλό οθωμανικό λουτρό στο υπόγειο των φυλακών Τρικάλων

Πηγή: Μωραΐτης, 2017

Τόσο η εφορία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων όσο και άλλοι φορείς προσπάθησαν να εμποδίσουν την μετατροπή του σε μουσείο, ώστε να διατηρηθεί και να μην σβήσει η ιστορική μνήμη για το κτίριο αλλά δεν κατέστη δυνατό. Παρά τη χρησιμοποίηση της αίθουσας 4 του νέου μουσείου για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης των φυλακών, το νέο κτίριο δε θυμίζει σε τίποτα την παλαιά χρήση του και έτσι θεωρείται ότι είναι μία ανάμνηση η οποία θα σβήσει με το χρόνο, ως «ανεπιθύμητη» πολιτιστική κληρονομιά

2.1.3 Η μοναρχία στην Ελλάδα

Το καθεστώς της μοναρχίας, ή πιο σωστά της βασιλείας και της βασιλευομένης δημοκρατίας, στην νεότερη Ελλάδα (μετά την Ελληνική Επανάσταση) εμφανίζει τις περισσότερες παλινωδίες, καθώς τέσσερις (4) από συνολικά (7) βασιλείς ανατράπηκαν σε περίοδο μόλις 140 ετών (1832-1974). Αντίστοιχα έχει διατυπωθεί με μορφή δημοψηφίσματος το ερώτημα βασιλευόμενη ή αβασίλευτη δημοκρατία στους Έλληνες 6 φορές (1920, 1924, 1935, 1946, 1968, 1974) σε λιγότερο από 50 χρόνια (1920-1974), χωρίς να το απαιτούσε το Σύνταγμα η κάποια πολιτειακή ανάγκη, αλλά περισσότερο επειδή το επέβαλαν κυβερνήσεις της εποχής. Μάλιστα τα 5 από τα 6 δημοψηφίσματα θεωρούνται ότι είχαν έντονα στοιχεία νοθείας (Tridimas, 2010).

Γενικότερα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα οι έντονες διαφωνίες μεταξύ του εκλεγμένου πρωθυπουργού Βενιζέλου και του βασιλέα Κωνσταντίνου Α' για την εξωτερική πολιτική της Ελλάδας κατά τους Βαλκανικούς Πολέμους και των ετών που ακολούθησαν, οδήγησε στη βαθιά πολιτική διαίρεση των Ελλήνων πολιτών, στον «Εθνικό Διχασμό».

Έχει αποδειχθεί ότι τα δημοψηφίσματα μπορεί να λειτουργήσουν ως «όπλα» της εξουσίας για να αλλάξουν το αποτέλεσμα νομοθετικών διαδικασιών αντιπροσωπευτικών δημοκρατιών. Τεράστια σημασία διαδραματίζει η διατύπωση του ερωτήματος του δημοψηφίσματος και η χρήση του αποτελέσματός του ακόμα και από εξωτερικούς παράγοντες. Για παράδειγμα οι δυνάμεις της «Αντάντ» χρησιμοποίησαν το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος του 1920, το οποίο αποφάσισε την επάνοδο του βασιλέα Κωνσταντίνου Α', ως πρόσχημα για να αποσύρουν την στήριξή τους στην Ελλάδα, κάτι που οδήγησε στην Μικρασιατική Καταστροφή και στην ουσία στον νέο εκτοπισμό της μοναρχίας με νέο δημοψήφισμα το 1924 καθώς θεωρήθηκε υπεύθυνη. Τόσο το 1924 όπου καταργήθηκε όσο και το 1935 όπου επανήλθε η βασιλευομένη δημοκρατία, είχαν προηγηθεί αποφάσεις της Βουλής η οποία καταργούσε ή επανέφερε την μοναρχία αντίστοιχα, ως αποτέλεσμα του συσχετισμού των εκλεγμένων πολιτικών δυνάμεων. Με άλλα λόγια ανάλογα με την πολιτική δύναμη των φιλοβασιλικών και των αντιβασιλικών επιβαλλόταν ή καταργούνταν η μοναρχία και οι πολίτες απλά επικύρωναν το αποτέλεσμα σε μία προσπάθεια πολιτική νομιμοποίησης. Το 1946 αμέσως μετά το τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου διεξήχθη δημοψήφισμα με αρκετά περίεργο ερώτημα: το ναι ή όχι δεν επανέφερε ή καταργούσε την βασιλευομένη δημοκρατία αλλά ήταν υπέρ ή κατά του βασιλέα Γεωργίου Β' και αν έβγαине κατά τότε θα έπρεπε να επιλεγεί άλλος βασιλέας (Tridimas, 2010; Βλαχόπουλος and Χατζηβασιλείου, 2018).

Το τελικό δημοψήφισμα του 1974 που κατήργησε τη βασιλευομένη δημοκρατία στην Ελλάδα, θεωρείται το μόνο με σχετική πολιτική νομιμοποίηση και αποτέλεσμα το οποίο κυμάνθηκε σε λογικά πλαίσια. Η προεδρική δημοκρατία έλαβε 78,75% των ψήφων, αν και παρατηρήθηκαν ορισμένες περίεργες μεθοδεύσεις για την εξασφάλιση της έκβασης. Ένσταση επί του αποτελέσματος γινόταν δεκτή μόνο αν διατυπωνόταν την ίδια ημέρα της ψηφοφορίας. Πάντως η έκταση του αποτελέσματος διασφάλιζε την σταθερότητα του πολιτεύματος αν και εικάζεται από μερικούς ιστορικούς σήμερα ότι

το μεγαλύτερο μερίδιο των φιλοβασιλικών δεν άσκησε το δικαίωμά του κάτω από την αφόρητη πίεση των ημερών για περισσότερη δημοκρατία έπειτα από το καταπιεστικό καθεστώς της Χούντας των συνταγματαρχών (Βλαχόπουλος and Χατζηβασιλείου, 2018).

Οι παραπάνω ιστορικές αναφορές είναι ενδεικτικές για το πόσο περίπλοκο είναι το ελληνικό πολιτειακό ζήτημα και το πόσο επηρεάστηκε από τους πολιτικούς συσχετισμούς. Μετά την επάνοδο της δημοκρατίας η άνοδος στην εξουσία σοσιαλιστικών ή σοσιαλδημοκρατικών κυβερνήσεων (1981-1989, 1993-2000, 2009 έως 2015, 2015-2019) και το άνοιγμα προς το κέντρο της φιλελεύθερης συντηρητικής παράταξης στα έτη που διακυβέρνησε (1989 έως 1993 και 2000 έως 2009), εκτόπισαν την ιστορική και πολιτιστική μνήμη της μοναρχίας στην Ελλάδα. Αντίστοιχα ανάλογα με την επικράτηση των πολιτικών συσχετισμών (φιλοαριστεροί ή δεξιοί) επαναφέρονται ή απορρίπτονται οι ιστορικές μνήμες του εμφυλίου πολέμου.

Στα χρόνια της μεταπολίτευσης και μετά την μετατροπή της δημοκρατίας σε προεδρευομένη τα μνημεία τα οποία συνδέονταν ιστορικά με τον θεσμό της μοναρχίας (κτήριο Τατοΐου, Πύργος της Βασιλίσσης και Επτάλοφος, παλατάκι Χαϊδαρίου, Αχίλλειο και Μον Ρεπό στην Κέρκυρα) όχι μόνο δεν αξιοποιήθηκαν πολιτιστικά και οικονομικά, αλλά αφέθηκαν στην τύχη τους, με αποτέλεσμα σημαντικής αξίας μνημεία να παραδοθούν στην λήθη, να μην συντηρούνται και να εν τέλει καταστρέφονται σημαντικά κεφάλαια της ελληνικής ιστορία (Καρδαμίτση-Αδαμη, 2009)

Κεφάλαιο 3 Ο «Επτάλοφος»

3.1 Ιστορική Αναδρομή

Μετά τη δολοφονία του πρώτου κυβερνήτη της Ελλάδος Καποδίστρια το 1831, λίγο μετά την Ελληνική επανάσταση και απελευθέρωση από τον Τουρκικό ζυγό, οι Έλληνες προύχοντες απευθύνονται στις Μεγάλες Δυνάμεις για την αποστολή ενός ευγενή που θα αναλάμβανε κυβερνήτης του νεοσύστατου ελληνικού έθνους. Αφού ο Λεοπόλδος ο 1^{ος} δούκας του Sachsen-Coburg-Saalfeld, απέρριψε την πρόταση (λίγο μετά έγινε βασιλιάς του Βελγίου), στράφηκαν στον 17χρονο δευτερότοκο γιο του πρίγκηπα Λουδοβίκου της Βαυαρίας, Όθωνα, ο οποίος χειροτονήθηκε πρώτος βασιλιάς της Ελλάδος το 1833. Ο Όθωνας παντρεύτηκε το 1837 μυστικά τη Δούκισσα του Ολδεμβούργου Αμαλία, χωρίς να ενημερώσει την κυβέρνηση και τους γονείς του.

Εικόνα 3.1 - Προσωπογραφία της βασίλισσας Αμαλίας

Πηγή: (Παπαϊωάννου, 2020)

Πρωτεύουσα της Ελλάδας τότε ήταν το Ναύπλιο και αποφασίστηκε η μεταφορά της στην Αθήνα, όχι με πληθυσμιακά, οικονομικά ή γεωπολιτικά κριτήρια, άλλωστε η Αθήνα τότε ήταν ένα μεγάλο χωριό, αλλά γιατί ο πατέρας του Όθωνα, και κατά πολλούς έμμεσος κυβερνήτης της Ελλάδας, έτρεφε απεριόριστο θαυμασμό για την Αρχαία Ελλάδα. Αρχικά, ελλείψει αντίστοιχης βασιλικής οικίας, το ζευγάρι διέμενε σε ένα σπίτι στην οδό Σταδίου το οποίο αργότερα έγινε η πρώτη βουλή των Ελλήνων. Μαζί με τον Όθωνα είχαν καταφθάσει στο Ναύπλιο 3500 Βαυαροί στρατιώτες

εγγυητές της ασφάλειας του θρόνου και πλήθος μηχανικών οι οποίοι ανέλαβαν τον σχεδιασμό και την κατασκευή ενός βασιλικού ανακτόρου. Η περιοχή της Ομόνοιας, τότε ονομαζόταν πλατεία Όθωνα, η οποία ήταν η αρχική τοποθεσία εγκαταλείφθηκε και κατέληξε η κατασκευή του εκεί που σήμερα είναι η πλατεία Συντάγματος. Για την υλοποίηση του έργου κλήθηκαν πλήθος εργατών από όλη την Ελλάδα. Ακόμα και σήμερα υπάρχουν στους πρόποδες της Ακρόπολης τα σπίτια των χτιστών από την νήσο Ανάφη, τα περίφημα «αναφιώτικα», οι οποίοι ήταν περίφημοι τεχνίτες μαρμάρου της εποχής. Ο Όθωνας και η Αμαλία βέβαια έμελλε να μην δουν το παλάτι πλήρως κατασκευασμένο καθώς εξορίστηκαν πριν την ολοκλήρωσή του. Το παλάτι του Όθωνα σήμερα είναι η Βουλή των Ελλήνων (Poulakou-Rebelakou *et al.*, 2011).

Η Αμαλία σπούδασε κηποτεχνία και φυτολογία (Κουμνά, Λένη and Μικελάκης, 2009), έβρισκε την κηπουρική και τη δεντροκομία τρομερά ενδιαφέρουσες δραστηριότητες, μία κλίση που της την μετέδωσε ο πατέρας της Δούκας του Ολδεμβούργου ο οποίος δημιούργησε ορισμένους από τους πιο δημοφιλείς αρχιτεκτονικούς κήπους της εποχής στη Rastede και Eutin, ισχυρά επηρεασμένος όπως και η Αμαλία από το «ρεύμα» του «Ρομαντισμού» που κυριαρχούσε στη δυτική Ευρώπη εκείνη την εποχή (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008). Θεώρησε ότι το νεοσύστατο βασίλειο της Ελλάδας θα πρέπει να έχει έναν αντάξιο βασιλικό κήπο, σήμερα αποκαλείται εθνικός κήπος, ο οποίος δημιουργήθηκε πίσω από το νεόδμητο ανάκτορο (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008; Παπαιωάννου, 2020).

Εικόνα 3.2 - Πορτραίτο της 1ης βασίλισσας της Ελλάδος Αμαλίας στον Εθνικό Κήπο (τότε βασιλικός κήπος)

Πηγή: (Poulakou-Rebelakou *et al.*, 2011)

Κατά τη διάρκεια της κατασκευής του βασιλικού κήπου η Αμαλία οραματίστηκε τη δημιουργία ενός αγροκτήματος το οποίο θα μπορούσε να λειτουργήσει ως πρότυπο αγροτικής και κτηνοτροφικής παραγωγής για το γηγενή πληθυσμό (Κωτούλας, 2017). Άλλωστε η περιοχή της Αττικής εκείνη την εποχή δεν είχε οργανωμένη αγροτική παραγωγή, ήταν αραιοκατοικημένη και αποτελούνταν κυρίως από βοσκοτόπια (Παπαιωάννου, 2020).

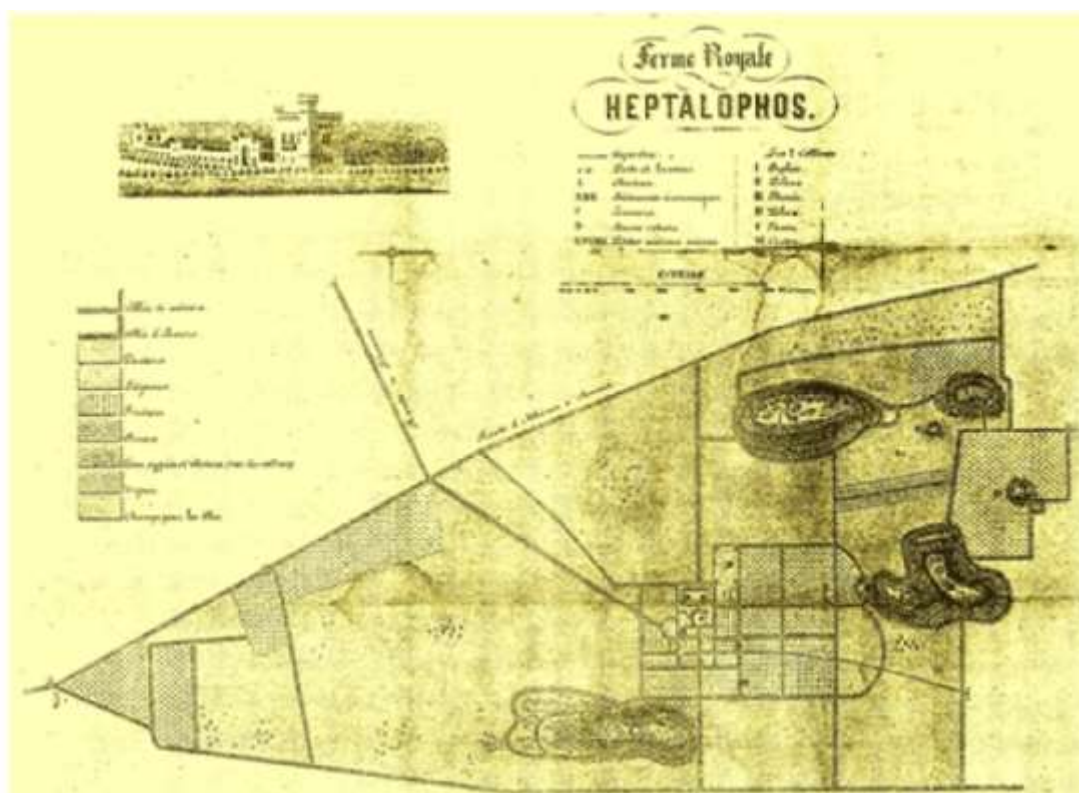
Το 1838 οι Βρετανοί John Williams και George Miles αγόρασαν μία μεγάλη έκταση 300 στρεμμάτων στη Δυτική Αττική στην εύφορη κοιλάδα του Κηφισού (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008; Ioannou, Georgi and Serraios, 2013), στην περιοχή που ονομαζόταν τότε Δερβισαγοί (Κωτούλας, 2017) ή Λιόσια, από τον εφοπλιστή από την Άνδρο Ιωάννη Παπαθεοδώρου Λεφάκη, με σκοπό την δημιουργία ενός πρωτοποριακού αγροκτήματος (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013) αξιοποιώντας το ήπιο κλίμα της Αττικής (Κωτούλας, 2017). Έφεραν κηπουρούς από την Μάλτα και με τη βοήθεια ντόπιων αγροτών φύτεψαν αμπέλια, οπωροφόρα δέντρα και διακοσμητικούς κήπους. Η επένδυσή τους αποδείχθηκε γρήγορα αποτυχημένη και ο Miles πούλησε το μερίδιό του στο Williams ο οποίος έπειτα από εκμετάλλευση 2 ετών (Κωτούλας, 2017) αναζήτησε αγοραστές (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013).

Το 1848 η βασίλισσα Αμαλία, η οποία συνήθιζε φυσιολατρικούς περιπάτους και εξορμήσεις, περιηγήθηκε στο κτήμα και ενθουσιάστηκε (Κωτούλας, 2017) σε τέτοιο βαθμό που πίεσε τον σύζυγό της βασιλιά Όθωνα να αγοράσει την έκταση το 1848, αρχικά ως έπαυλη ή θέρετρο για το βασιλικό ζεύγος (Παπαιωάννου, 2020), αλλά στην πραγματικότητα το όραμα της Αμαλίας ήταν να δημιουργήσει ένα μοναδικό για τα μέχρι τότε ελληνικά δεδομένα αγρόκτημα στα πρότυπα αυτών των ανεπτυγμένων δυτικών κρατών. Αρχικά η έκταση των 300 στρεμμάτων κτήμα πουλήθηκε στον Γεώργιο Κοντάκη ο οποίος λειτούργησε ως μεσολαβητής και με 47 συμφωνίες για αγορά γης και ακινήτων στη γύρω περιοχή (Κωτούλας, 2017) επεκτάθηκε το 1861 στα 2500 εκτάρια από τα οποία τα 2200 ήταν πεδινά και τα 300 λοφώδη (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013; Κωτούλας, 2017).

Η τάση της εποχής ήταν οι ευγενείς να δημιουργούν τέτοιες επαύλεις με ενσωματωμένες κτηνοτροφικές και αγροτικές μονάδες (Παπαιωάννου, 2020) ιδίως στη Βαυαρία όπου η διοίκηση στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στην οργανωμένη αγροτική παραγωγή (Κωτούλας, 2017). Σήμερα η περιοχή του κτήματος οριοθετείται στα σύνορα των δήμων Αγίων Αναργύρων-Καματερού και Ιλίου (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008). Το βασιλικό αγρόκτημα μαζί την στρατιωτική και αγροτική αποικία «συνοικία των Βαυαρών» στο παλαιό Ηράκλειο, είναι στην ουσία *«...απόπειρα δημιουργίας ενός προτύπου πλαισίου οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης ως μεταλαμπάδευση των αξιών του δυτικού πολιτισμικού πλαισίου...»* στους Έλληνες (Κωτούλας, 2017, p. 140). Ο βασιλιάς Όθωνας, σε αντίθεση με τη βασίλισσα

Αμαλία, δε φαίνεται ποτέ να έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για το κτήμα (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008)

Η περιοχή του βασιλικού αγροκτήματος είχε έξι (6) φυσικούς λόφους και δημιουργήθηκε ένας 7^{ος} τεχνητός λόφος, στους οποίους δόθηκε από ένα όνομα Αργοναύτη: Ιάσων, Πολυδεύκης, Κάστορας, Θησέας, Ηρακλής, Ορφέας και Πηλέας, και ονομάστηκε «Επτάλοφος», παραπέμποντας τόσο στην Ελληνική μυθολογία, όσο και στην «Μεγάλη Ιδέα», καθώς Επτάλοφος ήταν και το αρχαίο τοπωνύμιο της Κωνσταντινούπολης (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008; Ιοαννου, Georgi and Serraos, 2013). Ο ίδιος ο Όθωνας μάλιστα και ο πατέρας του ήταν επηρεασμένοι από την Μεγάλη Ιδέα της απελευθέρωσης της Ιωνίας από τους Οθωμανούς (Ιοαννου, Georgi and Serraos, 2013)

Εικόνα 3.3 - Τοπογραφικό διάγραμμα Επτάλοφου εκείνης της εποχής

Πηγή: <https://parkotritsis.gr/>

Εικόνα 3.4 - Επτάλοφος γκραβούρα της εποχής

Πηγή: (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008)

Πέρα από τις καλλιέργειες, τα καλωπιστικά φυτά και δένδρα που φυτεύτηκαν, ανοίχτηκαν δρόμοι για να επικοινωνούν οι διάφορες χρήσεις (Ioannou, Georgi and Serraos, 2013), αλλά και επισκευάσταν και αναβαθμίστηκαν τα κτίσματα που υπήρχαν στην περιοχή (Κωτούλας, 2017), με αποτέλεσμα η επένδυση από τα πρώτα κιόλας χρόνια να φαίνεται αποδοτική (Ioannou, Georgi and Serraos, 2013). Στο κτήμα η βασίλισσα έφερε και πολλά οικόσιτα αλλά και εξωτικά ζώα από την Ευρώπη, Αφρική και τις Ινδίες, μάλιστα λέγεται ότι ζούσαν και δύο καμηλοπαρδάλεις (Μπουρμπαχάκη, 2009). Για τις ανάγκες του κτήματος εργάζονταν καθημερινά εκατοντάδες εργάτες οι οποίοι έπρεπε να εγκατασταθούν, οπότε δημιουργήθηκε οικισμός στην παλαιότερη θέση Δραγουμάνου που μετονομάστηκε σε Ίλιον Τρώας, φανερά επηρεασμένος από ελληνική μυθολογία, και ο οποίος τα επόμενα χρόνια επεκτάθηκε και σχημάτισε το δήμο Νέων Λιοσίων ή Ίλιον με την σημερινή του ονομασία (Κωτούλας, 2017)

Με την έξωση του βασιλιά Όθωνα από την Ελλάδα, το κτήμα κηρύχθηκε δημόσια περιουσία (Παπαιωάννου, 2020). Επικράτησε ένα πολιτικό αντιβασιλικό κλίμα αντιοθωνισμού (Κωτούλας, 2017), στο βωμό του οποίου εγκαταλείφθηκε μεγάλο μέρος των εργασιών και το κτήμα άρχισε να παρακμάζει (Ioannou, Georgi and Serraos, 2013), όπως και καθετί στο οποίο ήταν αναμειγμένη η βασιλική οικογένεια ως αποτέλεσμα του αντιβασιλικού κινήματος της εποχής (Κωτούλας, 2017). Μετά την επαναφορά της μοναρχίας το κτήμα αποδόθηκε στον βασιλέα Γεώργιο του οίκου των

Γλύξμπουργκ, ο οποίος το παρέδωσε και πάλι στον Όθωνα το 1863 (Παπαιωάννου, 2020).

Το 1864 το κτήμα ενοικιάστηκε στον Ηλία Παπαηλιόπουλο, σύζυγο της Κυρίας των Τιμών Πηνελόπης Λιδωρίκη-Παπαηλιοπούλου. Έπειτα από συνεχείς αλλαγές ενοικιαστών, οι οποίες οφείλονταν στο γεγονός ότι δεν προέκυπτε οικονομικό κέρδος από την αξιοποίηση του κτήματος, το κτήμα μαζί με τον Πύργο, αγοράστηκε από τον εθνικό ευεργέτη βαρόνο Σίμωνο Σίνα (1810-1876), ο οποίος τον Ιούνιο του 1870 αγόρασε την έπαυλη και ολόκληρο το κτήμα μετά τον θάνατο του Όθωνα έναντι του ποσού των 240.000 δραχμών. Το 1878 ο Σίνας πούλησε το κτήμα σε έναν επιφανή Έλληνα της εποχής τον Γεώργιο Παχύ, την κόρη του οποίου Λαυρία νυμφεύτηκε ο διαχειριστής των λατομείων Λαυρίου Serpieri το 1919, στον οποίο δόθηκε ως προίκα (Κωτούλας, 2017; Πύργος της Βασιλίσσης, 2021) και στους κληρονόμους του οποίου ανήκει η έκταση του Πύργου της Βασιλίσσης ακόμα και σήμερα (Κωτούλας, 2017).

Ο πύργος της Βασιλίσσης και το κτήμα υπέστησαν εκτεταμένες ζημιές κατά την περίοδο της γερμανικής κατοχής και του εμφυλίου πολέμου (1941-1949) (Κωτούλας, 2017). Με νόμο του 1955 που απαγόρευε σε ιδιώτες να κατέχουν εκτάσεις μεγαλύτερες των 250 στρεμμάτων, το μεγαλύτερο μέρος του κτήματος πέρασε στο ελληνικό δημόσιο, το οποίο για 30 και πλέον χρόνια δεν αποφάσιζε πώς να το διαχειριστεί (Ιοαννου, Georgi and Serraos, 2013). Μόλις το 1985 (Δένδια and Μπόουεν, 2013), ο τότε Υπουργός Περιβάλλοντος Αντώνης Τρίτσης, έδειξε ενεργό ενδιαφέρον για τη διεξαγωγή μελετών για την αξιοποίηση της έκτασης του δημοσίου, μέσω της δημιουργίας ενός μητροπολιτικού πάρκου μεταβιβάζοντας τις αρμοδιότητες στον Οργανισμό Αθήνας (Ιοαννου, Georgi and Serraos, 2013), κατοχυρώνοντας τον ενιαίο χαρακτήρα του κτήματος το οποίο διακινδύνευε να κατακερματιστεί λόγω των πολλαπλών αλληλοσυγκρουόμενων χρήσεων που είχε μέχρι τότε και από τη διεκδίκησή του από φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης (Κωτούλας, 2017). Ο Οργανισμός Αθήνας ανέθεσε το 1987 στα γραφεία μελετών ΟΠΑΜ και Δακαναλής – Μπουμιώτης και Φλώρος την εκπόνηση ολοκληρωμένης μελέτης για την ενιαία χρήση του πάρκου η οποία ολοκληρώθηκε το 1989 και παράλληλα κατατέθηκε πρόταση για χρηματοδότηση του έργου από την ΕΟΚ (Δένδια and Μπόουεν, 2013)

Μέχρι το 1992 η περιοχή ανήκε στην Κτηματική Εταιρεία του δημοσίου από όπου το 1992 μεταβιβάστηκε στον Οργανισμό Ρυθμιστικού Σχεδίου Αθήνας (ΟΡΣΑ) ο

οποίος σε συνεργασία με το τότε Υπουργείο Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (Υ.ΠΕ.ΧΩ.ΔΕ) (Κωτούλας, 2017) ξεκίνησαν εκτεταμένες εργασίες για τη διάσωσή των οποίων η Α φάση ολοκληρώθηκε το 1996 και η Β φάση το 2001 (Δένδια and Μπούουεν, 2013). Το αρχικό σχέδιο ήταν να δημιουργηθεί ένα μητροπολιτικό πάρκο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, με χώρους αναψυχής, έντευξης, άθλησης και δημιουργίας και η ανάδειξη των ιστορικών κτιρίων που βρίσκονται σήμερα στην περιοχή του Πύργου της Βασιλίσσης (Ιοαννου, Georgi and Serraios, 2013). Στόχος όπως ανέφερε το σχέδιο τότε ήταν «...η δημιουργία ενός πρότυπου οικολογικού πάρκου και υπερτοπικού πόλου αναψυχής...» (Κωτούλας, 2017, p. 166). Το πάρκο ονομάστηκε «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης: Αντώνης Τρίτσης» προς τιμήν του πολιτικού που οραματίστηκε πρώτος την αναμόρφωσή του (Ιοαννου, Georgi and Serraios, 2013)

3.2 Σημερινές χρήσεις

3.2.1 Ο Πύργος της Βασιλίσσης, το κτήμα Πύργος της Βασιλίσσης και το Κέντρο της Γης

Στην ουσία είναι το κομμάτι της γης που παρέμεινε στην ιδιοκτησία της οικογένειας Serrieri, τεχνικά ανήκει στην εταιρεία Γεωργοκτηνοτροφική Εμπορική Κτηματική Εταιρία Ιλίου Α.Ε (Κωτούλας, 2017), και περιλαμβάνει 250 στρέμματα γης στα οποία εντάσσεται ο γοθικού ρυθμού Πύργος της Βασιλίσσης, ανεκτίμητης αξίας που κτίστηκε την εποχή της Βασίλισσας Αμαλίας με σκοπό την ξεκούραση όταν επισκεπτόταν το αγαπημένο της κτήμα (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008).

Εικόνα 3.5 - Σημερινή άποψη του Πύργου της Βασιλίσσης

Πηγή: (Πύργος Βασιλίσσης, 2021)

Το κτίσμα ονομάστηκε ως Πύργος της Βασιλίσσης αρκετά αργότερα. Στην τότε εποχή αποκαλούνταν απλώς πύργος και πιθανότερη εκδοχή είναι ότι στην ίδια θέση προϋπήρχε ένας ενετικός πύργος με αγίδα πιθανότατα σε «ημι-γοτθικό» ρυθμό ο οποίος λειτουργούσε ως κατοικία του Williams (Κωτούλας, 2017)

Εικόνα 3.6 - ο χώρος έντευξης της βασίλισσας Αμαλίας

Πηγή: (Πύργος Βασιλίσσης, 2021)

Πιθανότερη εκδοχή είναι ο πύργος αυτός να ανακατασκευάστηκε από το μέλος της Γαλλικής Αρχαιολογικής Σχολής των Αθηνών Μπουλανζέ ή τον Χάνσεν ώστε να προσομοιάζει το κάστρο Hochenschwangau όπου γεννήθηκε ο πρώτος και τελευταίος βασιλιάς της Ελλάδος Όθωνας (η δυναστεία των Γλύξμπουργκ αποκαλούνται βασιλείς

των Ελλήνων), τόσο εξωτερικά (πολυγωνικοί πύργοι, τοξωτά παράθυρα) όσο εσωτερικά (διακόσμηση) (Κωτούλας, 2017). Άλλωστε εγκαινιάστηκε στις 25 Αυγούστου του 1854 την ημέρα των γενεθλίων του Λουδοβίκου βασιλιά της Βαυαρίας πατέρα του Όθωνα (Πύργος της Βασιλίσσης, 2021). Κατά άλλη λιγότερο επικρατέστερη εκδοχή ο πύργος σχεδιάστηκε με πρότυπο αρχιτεκτονικό κτίσμα του Όλντενμπουργκ όπου γεννήθηκε και μεγάλωσε η βασίλισσα Αμαλία (Κωτούλας, 2017).

Εικόνα 3.7 – Το κάστρο Hochenschwangau στη Βαυαρία όπου φημολογείται ότι γεννήθηκε ο Όθωνας

Η εσωτερική διακόσμηση του πύργου πιθανότατα δεν οφείλεται στον Μπουλανζέ καθώς μοιάζει με το ανάκτορο του Λουδοβίκου που είχαν διακοσμήσει στο Μόναχο αρχιτέκτονες οι οποίοι βρίσκονταν στην Ελλάδα εκείνη την περίοδο. Ο πύργος περιλαμβάνει ανεκτίμητης αξίας ξύλινες διακοσμήσεις, αντικείμενα, σύμβολα της δυναστείας, (Κωτούλας, 2017)

Εικόνα 3.8 - η κύρια αίθουσα του Πύργου της Βασιλίσσης

Πηγή: (Κωτούλας, 2017)

Εικόνα 3.9 - Ο επάνω όροφος του Πύργου, διακρίνονται τα σύμβολα της δυναστείας

Πηγή: (Πύργος Βασιλίσσης, 2021)

Ο πύργος μόλις το 2006 χαρακτηρίστηκε ως μνημείο με την απόφαση: Απόφ. ΥΠΠΟ/ΔΝΣΑΚ/22762/670/28.03.'06 που δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 456B/13.04.2006.

Περιμετρικά του κήπου η βασίλισσα Αμαλία προσκάλεσε αρχιτέκτονες να χτίσουν κήπους στα πρότυπα της Βαυαρίας της δύσης και φύτεψε τους αγαπημένους φοίνικες

του είδους «ουασιγκτόνια» (*Washingtonia filifera*) «δίδυμα» αδέλφια των οποίων αποτελούν οι φοίνικες του Εθνικού Κήπου στο Σύνταγμα.

Πηγή: (Πύργος Βασιλίσσης, 2021)

Η βασίλισσα Αμαλία λάτρευε τους φοίνικες αυτού του είδους οι οποίοι στάλθηκαν με πλοίο από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Σε γράμμα προς τον πατέρα της γράφει: «.. Φαίνεται ότι είναι καταπληκτικοί. Χρειάστηκαν περισσότερο από τρεις μήνες για να τους φέρουν εδώ. Ελπίζω ότι κάποτε θα μου δώσει η ιστορία τον τίτλο βασίλισσα των φοινίκων...» (Παπαιωάννου, 2020)

Μάλιστα η αρχιτεκτονική του κήπου (περιμετρικές κυκλικές διαδρομές) είναι ακριβώς η ίδια με τον εθνικό κήπο (Μπουρμπαχάκη, 2009)

Κτήμα Πύργος της Βασιλίσσης

Το κτήμα «Πύργος της Βασιλίσσης» δημιουργήθηκε στα πρότυπα του οράματος της βασίλισσας Αμαλίας για ένα πρότυπο αγρόκτημα. Περιλαμβάνει βιολογικό αμπελώνα 40 στρεμμάτων, ελιές και αρωματικά φυτά και η λίπανση των εδαφών γίνεται από κομποστοποίηση την κοπριά από άλογα αγώνων τα οποία φιλοξενούνται, σιτίζονται σε στάβλους και εκπαιδεύονται για αγώνες δίπλα στον πύργο.

Το κτήμα έχει υπερσύγχρονο οινοποιείο και παράγει ονομαστές ποικιλίας κρασιά διατηρώντας παράδοση 150 και πλέον χρόνων (Vine de la Tour de Reine – κρασί από τον Πύργο της Βασιλίσσης). Τα κρασιά πωλούνταν σε πολλές χώρες στο εξωτερικό

Τα βιολογικά κρασιά και τα αρωματικά φυτά πωλούνται σε ειδικά διαμορφωμένο χώρο ο οποίος διατίθεται για ξεναγήσεις και γευσσιγνωσία οίνου

Εικόνα 3.10 - Χώρος δοκιμής κρασιών και πολητήριο Πύργου της Βασιλίσσης

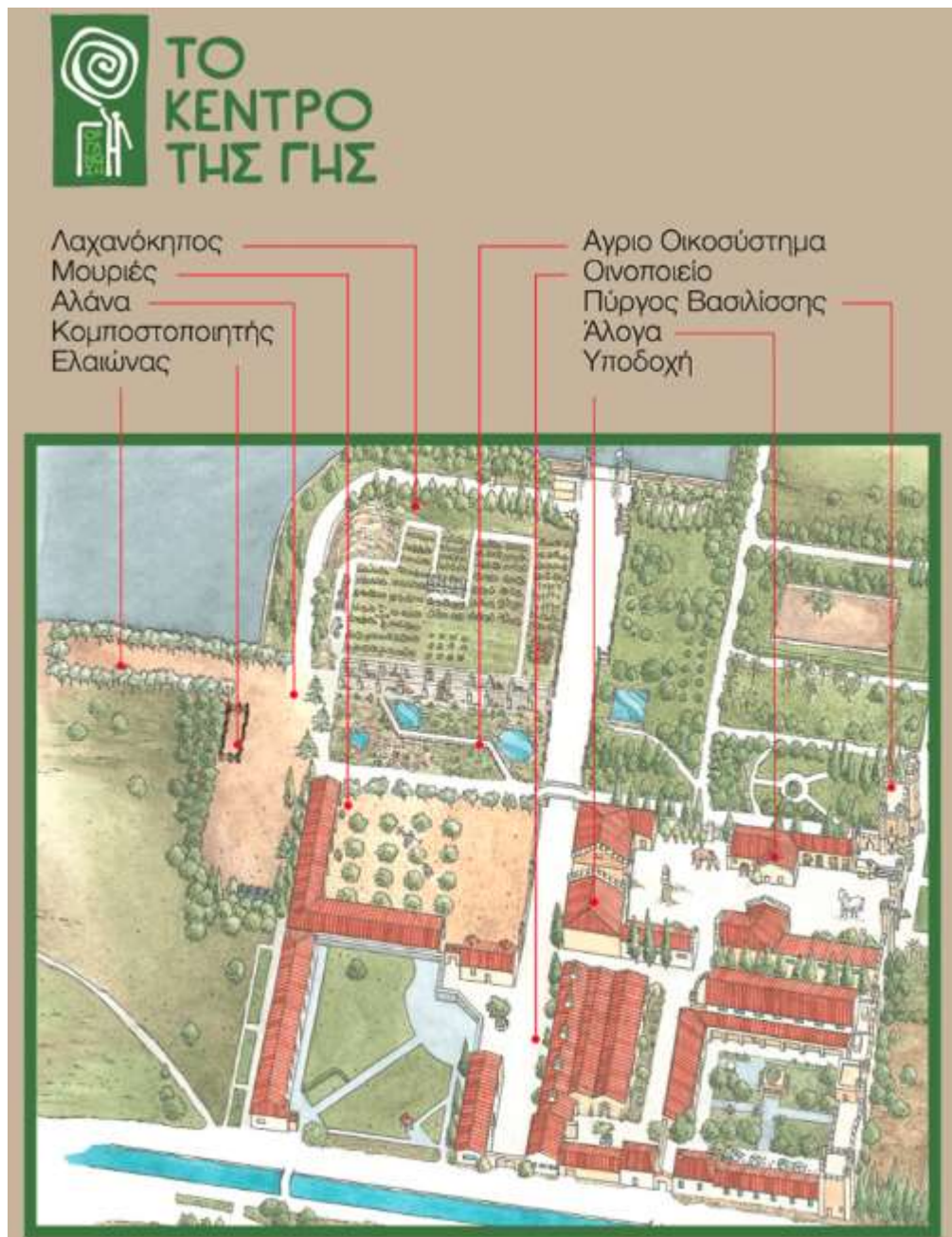
Πηγή: (Πύργος Βασιλίσσης, 2021)

Τον Ιανουάριο του 2012 παραχωρήθηκε ένας χώρος στην Μη Κυβερνητική Οργάνωση (ΜΚΟ) «Οργάνωση Γη» όπου δημιουργήθηκε Κέντρο Περιβαλλοντικής και Κοινωνικής Εκπαίδευσης και Ευαισθητοποίησης με όνομα «Κέντρο της Γης» με σκοπό την συλλογική, βιώσιμη καλλιέργεια και την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση.

Εικόνα 3.11 - Κέντρο της γης

Πηγή: (Πύργος Βασιλίσσης, 2021)

Εικόνα 3.12 - Χάρτης Κέντρου της Γης

Πηγή: <https://www.centeroftheearth.gr/#>

Σε ειδικό χώρο που συνορεύει με το Κέντρο της Γης και το χώρο παραγωγής κρασιού υπάρχει ο χώρος «Κήπος με τις Μουριές» όπου διατίθεται για κοινωνικές εκδηλώσεις

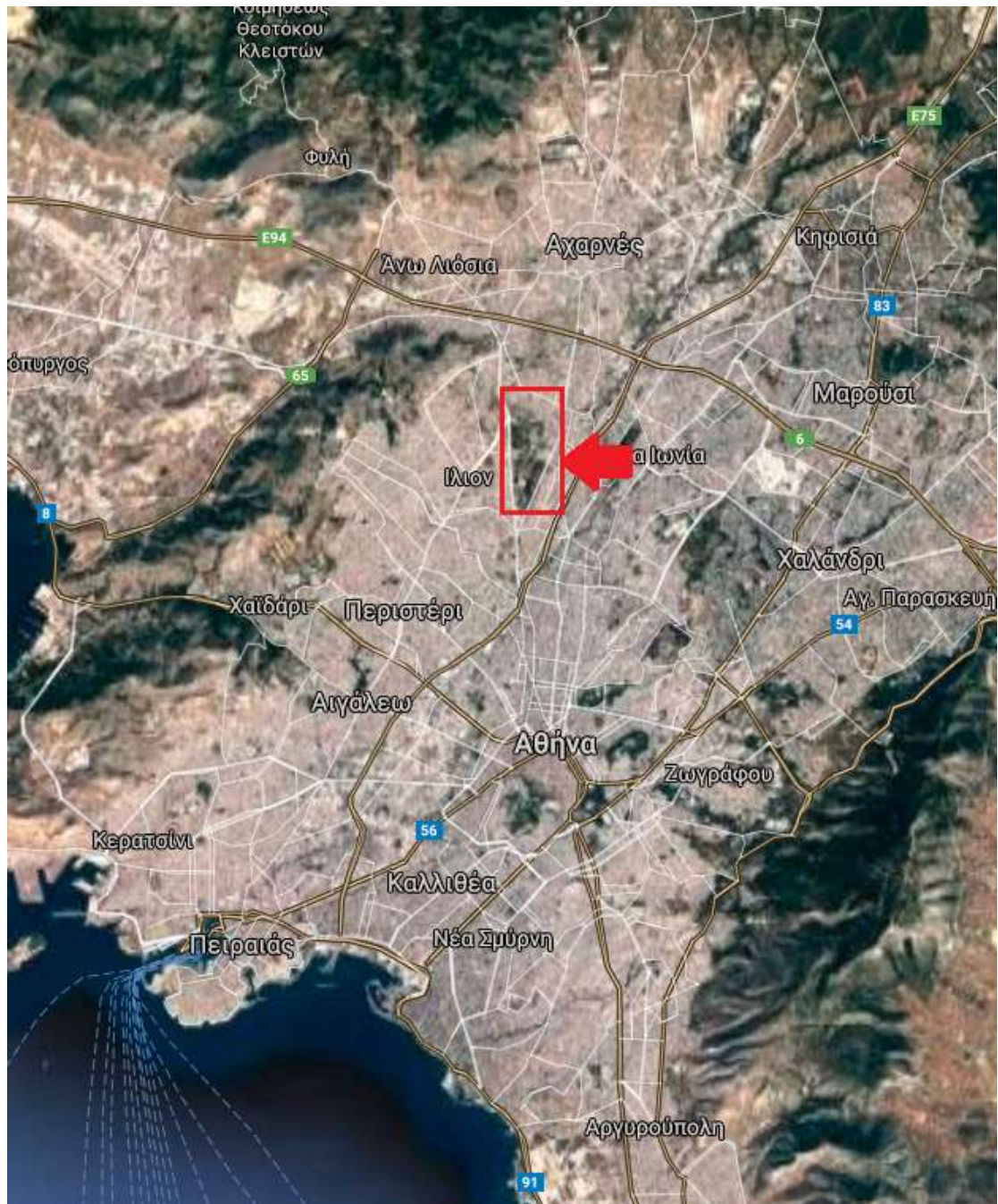

Εικόνα 3.13 - Κήπος με τις Μουριές

Πηγή: (Πύργος Βασιλίσσης, 2021)

3.2.2 Το «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης»

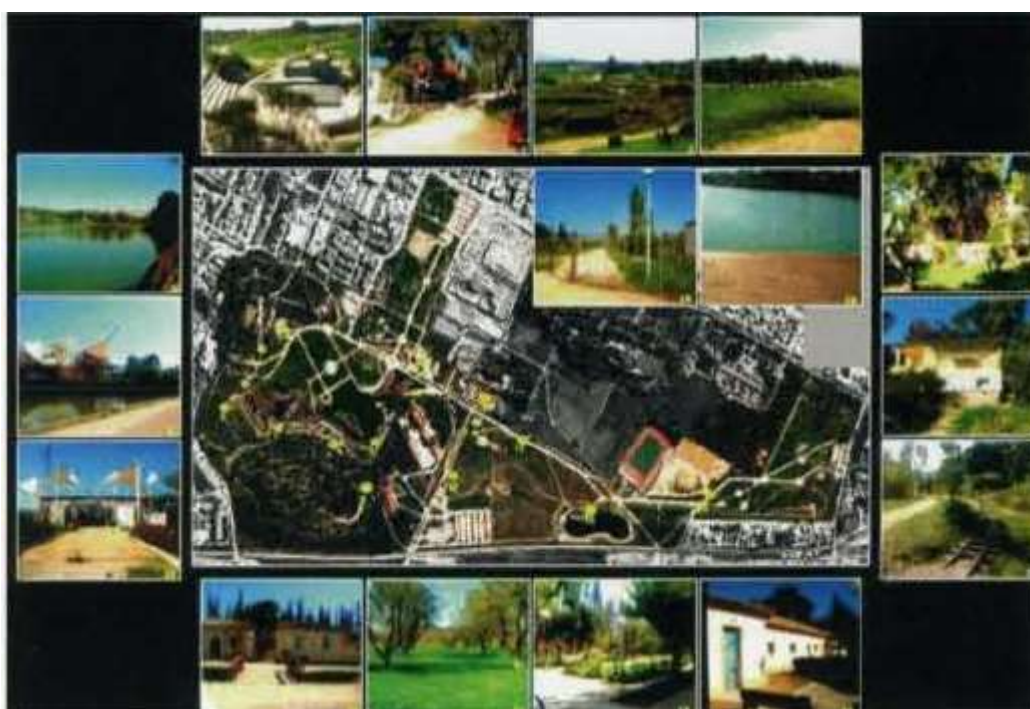
Το «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης» χωροθετείται στη δυτική Αττική, στην κοιλάδα του Κηφισού. Βρίσκεται 10 χιλιόμετρα μακριά από τη θάλασσα σε υψόμετρο που ποικίλει μεταξύ 80 και 124 μέτρων από την επιφάνειά της, με κλίση εδάφους μεταξύ 3 και 25%. Η περιοχή εσωκλείεται από τα βορειοδυτικά από το όρος Αιγάλεω και από τα νότια από το όρος Πάρνηθα (Ιοαννου, Georgi and Serraos, 2013).

Εικόνα 3.14 - Δορυφορικός χάρτης Δυτικής Αττικής - επισημαίνεται με κόκκινο χρώμα το Πάρκο Τρίτση

Είναι το μεγαλύτερο αστικό πάρκο της Ελλάδας (Halkos, Leonti and Sardianou, 2020; Tzortzi and Ioannou, 2020) έκτασης 1.150 εκταρίων (Ioannou, Georgi and Serraos, 2013) . Είναι μάλιστα 10 φορές μεγαλύτερο από τον «Εθνικό Κήπο» της Αθήνας στο Σύνταγμα και ελάχιστα μικρότερο από το πασίγνωστο αστικό πάρκο “Hyde Park” του Λονδίνου κάνοντάς το ένα από τα μεγαλύτερα αστικά πάρκα της Ευρώπης που βρίσκεται τόσο κοντά σε αστικό ιστό (Ioannou, Georgi and Serraos, 2013).

Το πάρκο διαθέτει σημαντική γλωρίδα και πανίδα αλλά και αποθέτες νερού (τεχνητές λίμνες, ρυάκια, κανάλια) (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013; Halkos, Leonti and Sardianou, 2020), γεγονός που το κάνει μία πραγματική «όαση» για μία από τις πλέον υποβαθμισμένες περιοχές της Αττικής (Δυτική Αττική) όπου χωροθετείται (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013). Διαθέτει μεγάλα πεύκα και κυπαρίσσια (τα οποία είναι μάλιστα τα ψηλότερα και μακροβιότερα στην Ελλάδα), ευκαλύπτους, ελιές, φυσιτικές, συκιές δέντρα τα οποία φυτεύτηκαν στην εποχή της βασίλισσας Αμαλίας. Το μεγαλύτερο μέρος της βλάστησης είναι ανθεκτικό στο θερμό και ξηρό κλίμα της Αττικής (Georgi, 2010; Tzortzi and Ioannou, 2020)

Εικόνα 3.15 - Το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης και διάφορες χρήσεις του

Πηγή: (Tzortzi and Ioannou, 2020)

Οι πέντε (5) τεχνητές λίμνες που δημιουργήθηκαν την περίοδο 1992-1996 έγιναν σε χώρο που υπήρχαν παλαιότεροι αποθέτες νερού (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013) πολύ σημαντικές για αποδημητικά είδη, αυτές έχουν παρατηρηθεί 105 διαφορετικά υδρόβια είδη και πτηνά (Georgi, 2010; Tzortzi and Ioannou, 2020).

Η γεωδιαμόρφωση που είχε πραγματοποιηθεί στην εποχή της βασίλισσας Αμαλίας όπου φυτεύτηκαν συντεταγμένα με συμμετρία και σχέδιο καρποφόρα και καλλωπιστικά δέντρα και εντάχθηκαν σε αυτά αγροκαλλιέργειες, βοηθά στη

δημιουργία συμμετρικών διακριτών διαδρομών και ελεύθερων χώρων που διευκολύνουν τον καθορισμό του χώρου και διευκολύνουν περιπάτους, άθληση και άλλες δραστηριότητες (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013).

Το ίδιο το Πάρκο περιλαμβάνει εγκαταστάσεις όπως το δημοτικό γυμναστήριο και το δημοτικό στάδιο δήμου Ιλίου, το κέντρο πληροφόρησης της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας, το κέντρο Ερπετών, το εκπαιδευτικό κέντρο Πύργος της Βασιλίσσης Ελλήνων Προσκόπων, δύο κυκλικά θέατρα για παραστάσεις και ένα θεατράκι με θέα την μεγαλύτερη λίμνη, δύο καφετέριες και ένα καφεστιατόριο και δύο παρεκκλήσια (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013; Δένδια and Μπούουεν, 2013), ενώ διαθέτετε και ιππικό κέντρο, οικολογικό βιβλιοπωλείο, αγορά βιολογικών προϊόντων, δανειστική βιβλιοθήκη (Δένδια and Μπούουεν, 2013). Το εκκλησάκι μάλιστα του Αγίου Παύλου είναι μεγάλης ιστορικής και αρχιτεκτονικής σημασίας καθώς χτίστηκε προς τιμήν του διαδόχου Βασιλέα Παύλου στα τέλη της δεκαετίας του 1950 με την συνεργασία τριών πολύ σημαντικών αρχιτεκτόνων της μεταπολεμικής Ελλάδας Αθανάσιου Κουτσογιάννη, Πέτρου και Δημήτρη Πικιώνη οι οποίοι επιμελήθηκαν τόσο το εκκλησάκι όσο και τον περιβάλλοντα χώρο. Μάλιστα εφαρμόστηκαν ειδικές τεχνικές ώστε το εκκλησάκι να δίνει την εντύπωση ότι έχει κατασκευαστεί όλο χειρωνακτικά με αρχαία υλικά. Στο εσωτερικό του ναού το τέμπλο καθώς και τρεις εικόνες είναι έργα του σημαντικότερου ζωγράφου βυζαντινών εικόνων του 20^{ου} αιώνα Φώτη Κόντογλου. Με βάση τα παραπάνω ο Φορέας Διαχείρισης του Πάρκου υπέβαλε το 2017 αίτημα στο Υπουργείο Πολιτισμού για την κήρυξη του ναού και του περιβάλλοντος χώρου ως διατηρητέου μνημείου χρήζοντας προστασίας (Φορέας Διαχείρισης Πάρκου Αντώνης Τρίτσης, 2017)

Υπάρχουν ακόμα ανοιχτά θέατρα, χώροι πικνίκ, παιδικές χαρές, ανοιχτό γυμναστήριο και ένα θεματικό μονοπάτι όπου ξένοι καλλιτέχνες φιλοτέχνησαν ξύλινα γλυπτά από καμένα δέντρα του όρους Πάρνηθα και τα οποία σήμερα έχουν βανδαλιστεί. Σχεδόν το σύνολο των παραπάνω εγκαταστάσεων είναι στο κέντρο και προς τα βόρεια του Πάρκου, ενώ το υπόλοιπο τμήμα του παραμένει αναξιοποίητο. Μέσα στο Πάρκο υπάρχει και μία σιδηροδρομική γραμμή, με κομμάτια από την κατηρημένη γραμμή που διαπερνούσε Αθηνών Θεσσαλονίκης που διαπερνούσε το Πάρκο παλαιότερα, σιδηροδρομικές στάσεις και γέφυρες, όπου ο αρχικός στόχος ήταν να χρησιμεύσει για μετακίνηση μέσα στο Πάρκο αλλά γρήγορα εγκαταλείφθηκε και οι

στάσεις και τα γεφύρια και κατέρρευσαν λόγω καιρικών συνθηκών, απουσίας συντήρησης και βανδαλισμού (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013)

Εικόνα 3.16 - Το Πάρκο Αντώνης Τρίτσης

Πηγή: (Δένδια and Μπόουεν, 2013)

Το Πάρκο έχει 3 βασικές ζώνες (Ζώνη Α, Ζώνη Β και Ζώνη Γ).

- Ζώνη Α - Δημόσια έκταση με χρήση οργανωμένου και ελεύθερου πρασίνου στην οποία επιτρέπονται:
 - Χώροι στάθμευσης αυτοκινήτων
 - Υδροηλεκτρικές εγκαταστάσεις
 - Αίθουσες πολλαπλών χρήσεων
 - Κτίρια και εγκαταστάσεις εξυπηρέτησης μικρού εσωτερικού σιδηροδρομικού δικτύου, κτίρια και εγκαταστάσεις υποδομής που είναι απαραίτητα αποκλειστικά για την εξυπηρέτηση του Οικολογικού Πάρκου
- Ζώνη Β – περιοχή ιστορικών κτιρίων που έχουν χαρακτηριστεί διατηρητέα (Απόφ. 75154/4275/23.06.1993) όπου επιτρέπονται:
 - Εγκαταστάσεις γεωργικής εκμετάλλευσης
 - Κατοικία, γραφεία διοίκησης
 - Πολιτιστικά κτίρια και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες
 - Αναψυκτήρια μέχρι 100τ.μ.

Απαγορεύονται οι κτηνοτροφικές δραστηριότητες πέρα από αυτές που προϋπήρχαν

- Πάρκο βιολογικής γεωργίας όπου επιτρέπονται:

- Εγκαταστάσεις γεωργικής εκμετάλλευσης
- Κατοικία, γραφεία διοίκησης
- Πολιτιστικά κτίρια και εν γένει πολιτιστικές εγκαταστάσεις και δραστηριότητες
- Αναψυκτήρια μέχρι 100τ.μ.

(Δένδια and Μπούουεν, 2013)

Εικόνα 3.17 - Χάρτης δραστηριοτήτων και πρόσβασης Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Αντώνης Τρίτσης»

Το Πάρκο έχει αλλάξει πολλές φορές φορείς διαχείρισης. Έχει περάσει από ιδιωτική χρήση στο δημόσιο, στην τοπική αυτοδιοίκηση, στον ΑΣΔΑ, διεκδικήθηκε και διεκδικείται από όμορους δήμους και οργανώσεις. Την περίοδο που γραφόταν η παρούσα μελέτη την ευθύνη της Διαχείρισης είχε η Περιφέρεια Αττικής. Από το 2002 διοικείται από τον Φορέα Διαχείρισης Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης ο οποίος έχει μορφή Νομικού Προσώπου Ιδιωτικού Δικαίου κοινωφελούς μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα και ο οποίος εποπτεύεται από το Υπουργείο Περιβάλλοντος (ΦΕΚ 172Α/26.07.02). Στο εννεαμελές Διοικητικό Συμβούλιο του Οργανισμού συμμετέχουν οι Δήμοι Ιλίου, Αγίων Αναργύρων και Καματερού, ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ), εκπρόσωποι του υπουργείου., της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Αθηνών Πειραιώς, του Οργανισμού Αθήνας, του Γεωπονικού Πανεπιστημίου και περιβαλλοντικών οργανώσεων (Μπουρμπαχάκη, 2009).

3.2.3 Άλλες χρήσεις γης που συνορεύουν με το Πάρκο

Από το 1913 κομμάτια της άλλοτε ενιαίας περιοχής του Επταλόφου διεκδικείται από διάφορους φορείς του δημοσίου και ιδιώτες. Κάποιες χρήσεις υφίστανται ακόμα και σήμερα. Στο νότιο τμήμα του έχουν κτιστεί μηχανουργεία του Υπουργείου Γεωργίας, αμαξοστάσια απορριμματοφόρων των όμορων δήμων, το ίδρυμα Μητέρα και πιο πρόσφατα το νέο δημαρχείο Αγίων Αναργύρων – Καματερού. Τη δεκαετία του 1970 χτίζεται λίγο βορειότερα το δημοτικό στάδιο Ιλίου και παραπλεύρως φυτώριο του δήμου. Στις δυτικές του εισόδους χτίζονται σε διάφορες χρονικές περιόδους κοινωφελή ιδρύματα: Νεότητας, Θεοτόκος και Αποκατάστασης Αναπήρων (Δένδια and Μπόουεν, 2013)

3.3 Υποβάθμιση της περιοχής – ευκαιρίες αξιοποίησης

3.3.1 Υποβάθμιση του Πάρκου

Η δυτική Αττική στην οποία ανήκει και το πάρκο βρίσκεται σε γεωγραφικό πλάτος 38 μοιρών και κλιματικά χαρακτηρίζεται από ζεστά και ξηρά καλοκαίρια και ήπιους χειμώνες γεγονός που οφείλεται στις κλιματικές συνθήκες θερμοκρασίας, χαμηλής υγρασίας, έντονης υπεριώδους ακτινοβολίας, χαμηλής βροχόπτωσης όσο και στους ανέμους λόγω ανάγλυφου της περιοχής (λεκανοπέδιο που περικλείεται από βουνά)

(Ioannou, Georgi and Serraios, 2013). Στην αλλαγή του κλίματος της περιοχής προς το ξηρότερο (στην εποχή της βασίλισσας Αμαλίας η περιοχή θεωρούνταν εύφορη με τον ποταμό Κηφισό να έχει συνεχή και πυκνή ροή, συνετέλεσε η αποψίλωση του δάσους του όρους Αιγάλεω και του Ποικίλου όρους (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013), όπως και του δάσους της Πάρνηθας το οποίο εκείνη την εποχή εκτεινόταν έως τα Τουρκοβούνια (σημερινή ονομασία περιοχής Γαλάτσι) (). Η έντονη αστικοποίηση της δυτικής Αττικής μετά τη δεκαετία του 1990, όπου πολλές περιοχές εντάχθηκαν στο σχέδιο πόλης, επιβάρυνε ακόμα περισσότερο περιβαλλοντικά την περιοχή, καθώς η αποψίλωση της βλάστησης μείωσε ακόμα περισσότερο την υγρασία και η έντονη και άναρχη δόμηση περιόρισαν ακόμα περισσότερο την κυκλοφορία των καταβατικών ανέμων (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013).

Παρά την ονομασία του πάρκου που περιλαμβάνει τον όρο: «Περιβαλλοντική Ευαισθητοποίηση» οι μόνες σχετικές συνεχείς δραστηριότητες που διατηρούνται ακόμα και σήμερα είναι ο χώρος ενημέρωσης και παρατήρησης πτηνών της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας και και περιβαλλοντικές δράσεις του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων που έχουν τις έδρες τους εντός του πάρκου (Ioannou, Georgi and Serraios, 2013). Πέρα από μεμονωμένες πρωτοβουλίες πολιτών και της τοπικής αυτοδιοίκησης για περιβαλλοντικές δράσεις (κυρίως αναδάσωσης από σχολεία ή ενημέρωσης και πάλι μέσω σχολικών εκδρομών), το Πάρκο ποτέ δεν αξιοποιήθηκε ως κέντρο περιβαλλοντικής εκπαίδευσης.

Ήδη από την Β Φάση ολοκλήρωσης των παρεμβάσεων στην περιοχή παρατηρήθηκαν προβλήματα, βανδαλισμοί και κακοσυντήρηση καθώς δεν υπήρχε φορέας διαχείρισης (Δένδια and Μπούουεν, 2013). Ο ΑΣΔΑ το 1991 έκανε εκτεταμένες εργασίες: χωματουργικά έργα, δεντροφυτεύσεις και περιφράξεις και το 1992 ξεκίνησε η κατασκευή μικρού θεάτρου, όπως και την εκτέλεση των συντηρήσεων. Στις αρχές της δεκαετίας του 90 η κεντρική διακυβέρνηση μέσω του ΟΡΣΑ του Υπουργείου Περιβάλλοντος Χωροταξίας και Δημοσίων Έργων (ΥΠΕΧΩΔΕ) ξεκίνησε σημαντικές εργασίες χωρίς σε αυτές να συμμετέχει στον σχεδιασμό και την υλοποίηση η τοπική αυτοδιοίκηση, ούτε σε συμβουλευτικό ρόλο. Τα έργα κρίθηκαν αποτυχημένα, καθώς ο πρώτος εργολάβος απέτυχε να παραδώσει, ανέλαβε δεύτερος εργολάβος με σκοπό να αποκαταστήσει τα προβλήματα του πρώτου και να φέρει εις πέρας το έργο αλλά ο ΟΡΣΑ δεν το παρέλαβε προφανώς γιατί δεν

πληρούσε τις προδιαγραφές. Ο ΑΣΔΑ σε συνεργασίες με τους όμορους δήμους πίεσαν την κεντρική διακυβέρνηση να ορίσει επιτροπή παραλαβής, η οποία έκανε μόνο μία συνεδρίαση με αποτέλεσμα να παραλάβει πολλές κακοτεχνίες και ελλειπείς εργασίες, οι οποίες χειροτέρεψαν την κατάσταση του πάρκου στα χρόνια που ακολούθησαν (ΑΣΔΑ, 2009).

Παρά την ελλιπή χρηματοδότηση ο ΑΣΔΑ πήρε την κατάσταση στα χέρια του και προχώρησε σε μερική αποκατάσταση των ζημιών και ανέλαβε τη φύλαξη του πάρκου μέχρι και τον Σεπτέμβρη του 2004 όπου ξεκίνησε τις εργασίες του ο Φορέας Διαχείρισης του Πάρκου. Η συνολική δαπάνη του ΑΣΔΑ στα χρόνια που διαχειριζόταν το πάρκο ξεπέρασε τα 2,5 εκατομμύρια ευρώ και συμπεριλάμβανε κατασκευή μικρού θεάτρου, συντηρήσεις, επισκευές κτιρίων, συντηρήσεις επισκευές υδραυλικών εγκαταστάσεων και άρδευσης, στεγάνωση των λιμνών, γεωτρήσεις και συντηρήσεις καναλιών, φύλαξη και καθαρισμό του πάρκου και εργασίες πρασίνου (ΑΣΔΑ, 2009). Ο Φορέας με μία μικρή αρχική χρηματοδότηση από Υπουργείο Νέας Γενιάς σε συνεργασία με εθελοντές, περιβαλλοντικές οργανώσεις, χορηγίες (κοινωνικές ίδρυμα Λάτση και πράσινο ταμείο, να αναλάβει τα κοστοβόρα έργα συντήρησης και διαμόρφωσης του πάρκου (Δένδια and Μπόουεν, 2013)

Η απουσία στήριξης από την κεντρική διακυβέρνηση και την τοπική αυτοδιοίκηση και η έλλειψη κονδυλίων από άλλες πηγές οδηγούν σε κακοσυντήρηση και υποβάθμιση της ποιότητας του περιβάλλοντος του Πάρκου (ΑΣΔΑ, 2009; Δένδια and Μπόουεν, 2013). Το 2011 σε μία προσπάθεια προστασίας του αστικού πρασίνου της Αττικής δημιουργείται ο Φορέας Ανάπλασης και Διαχείρισης Προστατευόμενων Περιοχών Αττικής που περιλαμβάνει το πάρκο, τον Ελαιώνα και τον Κηφισό. Ο φορέας ο οποίος λειτούργησε υπό την εποπτεία του Υπουργείου Περιβάλλοντος και Κλιματικής Αλλαγής (ΥΠΕΚΑ), έδειξε αμέσως δυσλειτουργίες και αδυναμίες διαχείρισης καθώς οι τρεις αυτές περιοχές έχουν πολύ διαφορετικά χαρακτηριστικά και ανάγκες συντήρησης (Δένδια and Μπόουεν, 2013). Μάλιστα επισημαίνεται ότι μέχρι τότε οι φορείς προστασίας του Ελαιώνα και του Κηφισού ήταν ανύπαρκτοι και η ομαδοποίηση έγινε με σκοπό τη σταδιακή μεταφορά της αρμοδιότητας όλων των πάρκων της Αττικής σε αυτόν τον φορέα, κάτι που τελικά δεν έγινε. Ιδίως η συνένωση με τον Ελαιώνα, μία ιδιωτική έκταση, ήταν άστοχη γιατί οι ανάγκες και οι δυνατότητες παρέμβασης ήταν και είναι πολύ διαφορετικές (Παρασκευόπουλος, 2018)

Στους πρώτους μήνες του 2013 το πάρκο κατέληξε σε σημείο να μην ηλεκτροδοτείται λόγω οφειλών και να απασχολεί αριθμό εργαζομένων πολύ μικρότερο από τις ανάγκες του. Το Υπουργείο περιβάλλοντος αντιδρά προσπαθώντας να περάσει τη διαχείριση στους όμορους δήμους, την περιφέρεια Αττικής και το γεωπονικό Πανεπιστήμιο (Δένδια and Μπόουεν, 2013)

Οι Ioannou, Georgi and Serrao (2013) επεσήμαναν το 2013 στην SWOT ανάλυσή τους τα θετικά, τα αρνητικά και τους κινδύνους για το Πάρκο σε έναν πίνακα. Στην επόμενη σελίδα γίνεται μία προσπάθεια σύγκρισης της κατάστασης που συνάντησαν οι ερευνητές το 2013 με την σημερινή κατάσταση. Θα πρέπει να τονιστεί ότι οι ερευνητές δεν επεσήμαναν τα πολύ σημαντικά προβλήματα:

- Της ασφάλειας
- Της κλοπής εξοπλισμού (πυροσβεστικά υλικά)
- Της φθοράς δημόσιας περιουσίας (κιόσκια, παγκάκια, γέφυρες)
- των βανδαλισμών (γκράφιτι κα), όπως και
- της ηχητικής και περιβαλλοντικής ρύπανσης από εκδηλώσεις μεγάλου μεγέθους οι οποίες γίνονται στην ουσία χωρίς άδεια (φεστιβάλ ΚΝΕ, γλέντια πολιτιστικών συλλόγων κα)

Πίνακας 3.1 - Συγκριτική αξιολόγηση χρήσεων, υποδομών, δικτύων, υλικών και φύτευσης του πάρκου το 2013 και 2021

	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2013	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2021	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2013	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2021
	ΘΕΤΙΚΑ		ΑΡΝΗΤΙΚΑ	
ΧΡΗΣΕΙΣ	Δράσεις αγροτοκαλλιέργειας από το «Κέντρο της γης»	Έχουν σχεδόν εγκαταληφθεί οι επιμορφώσεις και ξεναγήσεις και κάθε δραστηριότητα	Μη χρήση ΑΠΕ για ηλεκτροδότηση – ηλεκτροφωτισμό	Τοποθετήθηκαν μόλις το 2021 φωτοβολταϊκές λάμπες φωτισμού σε μέρος του πάρκου
			Απουσία βοτανικού πάρκου	Εξακολουθεί
			Ανεκμετάλλευτοι χώροι (ιδίως στο νότιο μέρος)	Εξακολουθεί
	Εκθέσεις σε συγκεκριμένους χώρους στο Πάρκο	Λόγω σύγκρουσης αρμοδιοτήτων έπαψαν οι εκθέσεις – αδυναμία αδειοδότησης	Περιορισμένη εμπορική δραστηριότητα (πενιχρά έσοδα)	Σχεδόν καμία εμπορική δραστηριότητα πέρα από τα καφέ
Αναξιοποίητη σιδηροδρομική γραμμή			Σε σημείο κατάρρευσης – σφραγίζονται οι γέφυρες	
ΥΠΟΔΟΜΗ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΑ	Σύστημα ανακύκλωσης νερού μεταξύ των λιμνών	Καμία δυνατότητα ανακύκλωσης – οι αντλίες κλάπηκαν	Προβληματική προσέγγιση του πάρκου - συγκοινωνίες	Εξακολουθεί
	Δίκτυο πυροπροστασίας και πυρόσβεσης	Η υποδομή πυροπροστασίας κλάπηκε ή βανδαλίστηκε	Υπολειτουργία των πηγών νερού και φυσικά εμπόδια αποστράγγισης των υδάτων από βροχοπτώσεις	Μόλις τους τελευταίους μήνες συνδέθηκε η πηγή του Καματερού για να προσφέρει λύση
ΥΛΙΚΑ	Ξύλινα κιόσκια, παγκάκια, πέργκολες	Οι περισσότερες πέργκολες κατέρρευσαν	Πεζοδρόμια που εμποδίζουν την αποστράγγιση των υδάτων	Εξακολουθεί
	Χαμηλό περιβαλλοντικό αποτύπωμα	Έγινε προσπάθεια εγκατάστασης νέω ξυλοκοπηκών τραπεζιών	Ασφαλοστρωμένα parking	Εξακολουθεί
	Ξύλινες παιδικές χαρές	Δεν υφίστανται πλέον	Δυσκολία μετακίνησης ΑΜΕΑ	Εξακολουθεί
			Ελλιπής συντήρηση ξύλινων γεφυρών	Σφραγίστηκαν γιατί ήταν επικίνδυνη η διέλευση
Βιοκλιματικές καφετέριες, επίδραση πρασίνου στην περιβαλλοντική απόδοση	Για πολύ καιρό έμειναν κλειστές επαναλειτούργησαν το 2020 για να ξανακλείσουν λόγω lockdown	Παρωχημένες ηλεκτρικές στήλες φωτισμού υψηλής κατανάλωσης	Αντικαταστάθηκε μέρος αυτών με φωτοβολταϊκά φώτα	

	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2013	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2021	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2013	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ 2021
	ΘΕΤΙΚΑ		ΑΡΝΗΤΙΚΑ	
ΦΥΤΕΥΣΗ	Διατήρηση δέντρων από την εποχή της βασίλισσας Αμαλίας	Παραμένουν χωρίς να συστηρούνται, κλαδεύονται ή ποτίζονται	Εκτεταμένη παρουσία πεύκης – επιρρεπής σε πυρκαγιές και αρρώστιες	Εξακολουθεί – με την έλλειψη συστημάτων πυρόσβεσης έχει γίνει μεγαλύτερο πρόβλημα
	Βιολογική αντιμετώπιση ασθενειών σε οπωροφόρα δέντρα	Καμία προσπάθεια αντιμετώπισης παρασίτων ιδίως στις φυσιτικές		
	Φυσικά καταλύματα για αναπαραγωγή πτηνών	Οι νησίδες όπου κοιμούνταν και αναπάγονταν τα πτηνά εμφανίζουν σοβαρά προβλήματα εγκατάλειψης	Απουσία καλλωπιστικών φυτών	Πλήρης απουσία καλλωπιστικών φυτών, γκαζόν

(Ioannou, Georgi and Serrao, 2013)

Η κατάσταση χειροτέρευσε τα επόμενα χρόνια ακόμα περισσότερο. Η σύγκρουση αρμοδιοτήτων, η έλλειψη πολιτικής διάθεσης, η έλλειψη χρηματοδότησης και οι πενιχροί οικονομικοί πόροι από τη μία και η τεράστια ανάγκη για ενέργεια και υδροδότηση για την συντήρηση του πάρκου από την άλλη, στην ουσία οδήγησαν σε αναστολή όλων των δραστηριοτήτων και την πλήρη εγκατάλειψη του πάρκου. Αυτή είχε πολύ σημαντικά επίδραση σε όλες τις υποδομές του. Τα προβλήματα τα οποία δημιουργήθηκαν είναι πολλά και αλληλοεξαρτώμενα. Οι εγκαταστάσεις εγκαταλείφθηκαν, βανδαλίστηκαν και κατέστησαν μη λειτουργικές. Μέχρι το 2017 υπήρχε μόνο ένας υπάλληλος για καθαρισμό, καθόλου φύλαξη και η μόνη παρέμβαση ήταν η αντικατάσταση μέρους του ηλεκτροφωτισμού που βανδαλιστεί με φωτοβολταϊκό εξοπλισμό. Πέρα από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος η εγκατάλειψη του εξοπλισμού έχει εγείρει και θέματα ασφαλείας για τους επισκέπτες (Tzanes *et al.*, 2017)

Εικόνα 3.18 - Σημερινή κατάσταση εγκαταστάσεων Πάρκου Αντώνης Τρίτσης

A. στάσιμα νερά, B. Κατεστραμμένα μονωτικά υλικά που μπορούν να οδηγήσουν σε καταστροφή τις τεχνητές λίμνες C. εγκαταλελειμμένες εγκαταστάσεις, D. Ασυντήρητες ογκώδεις κατασκευές σκίασης

Πηγή: (Tzanes *et al.*, 2017)

Όπως σημειώνει η σημερινή ηγεσία της Περιφέρειας Αττικής (ανέλαβε καθήκοντα το 2019) παρέλαβε από την προηγούμενη διοίκηση του Πάρκου:

- Εγκαταλελειμμένες λίμνες, με επικίνδυνα χαμηλή στάθμη νερού, για την επιβίωση των ειδών της πανίδας του Μητροπολιτικού Πάρκου Αντώνης Τρίτσης.

- Ελλιπή τροφοδοσία λιμνών με νερό, η οποία γινόταν μόνο κατά τις ημέρες βροχόπτωσης της Αττικής.
- Ένα κανάλι διασύνδεσης τρεχούμενου νερού των τεχνητών λιμνών του Πάρκου μεταμορφωμένο σε βάλτο στάσιμου νερού με πλήθος αποικιών κουνουπιών , φορέων λοιμωδών νοσημάτων.
- Ανενεργά Πηγάδια και Γεωτρήσεις.
- Ένα ανεξόφλητο πρόστιμο 60.000 ευρώ στο Φορέα Διαχείρισης για αδήλωτες γεωτρήσεις εντός του Μητροπολιτικού Πάρκου Αντώνης Τρίτσης , το οποίο δεν είχε διευθετήσει η προηγούμενη Διοίκηση του Φορέα Διαχείρισης.
- Ελλιπή έως και ανύπαρκτο φωτισμό σε πολλά σημεία του Μητροπολιτικού Πάρκου Αντώνης Τρίτσης, με άμεσες συνέπειες ζωτικής σημασίας όπως την μη ασφαλή κυκλοφορία των πεζών και την ενίσχυση της εγκληματικότητας.
- Καθολική απουσία φύλαξης.
- Κατεστραμμένη και ασυνεχή περίφραξη.
- Ακίνητοποιημένο -λόγω βλάβης- το μοναδικό όχημα υδροφόρας που διαθέτει ο Φορέας Διαχείρισης με αποτέλεσμα την μη πραγματοποίηση των προγραμματισμένων ποτισμάτων νεοφυτειών.
- Κατεστραμμένο και ανενεργό υδροδοτικό δίκτυο πυρόσβεσης.
- Αντλιοστάσια έτοιμα να καταρρεύσουν , μηχανήματα με φθορές, μοτέρ χαλασμένα, άδειες δεξαμενές νερού , μια εικόνα πλήρους εγκατάλειψης.
- Υποστελέχωση προσωπικού του Φορέα Διαχείρισης, μόλις 3 εργαζόμενοι κατηγορίας ΥΕ Εργατών (εκ των οποίων οι δυο στο όριο συνταξιοδότησης).
- Πλήθος ανεξόφλητων οφειλών προς το Δημόσιο.
- Μη καταβολή μισθών στου εργαζόμενους του Φορέα.

(Φορέας Διαχείρισης Πάρκου Αντώνης Τρίτσης, 2021)

Με την αλλαγή της ηγεσίας στην Περιφέρεια Αττικής δόθηκε προτεραιότητα στην αποκατάσταση, συντήρηση και αξιοποίηση του πάρκου. Συστάθηκε εσωτερικός κανονισμός λειτουργίας (Αποφ. Αριθμ. ΥΠΕΝ/ΔΝΕΠ/2343/174 – ΦΕΚ Τεύχος Β' 207/01.02.2019) και εξασφαλίστηκε χρηματοδότηση 3 εκατομμυρίων ευρώ μέσω του πράσινου ταμείου για έργα περιβαλλοντικής αναβάθμισης και λειτουργικής αναμόρφωσης. Ο νέος φορέας διαχείρισης υπό τη διοίκηση της Περιφέρειας ήδη

προχώρησε σε πληρωμή προστίμων για τις πρότερες παράνομες γεωτρήσεις και εξασφάλισε την προμήθεια και μεταφορά νερού από το πηγάδι Πρέση του δήμου Ιλίου σε συνεργασία με τον δήμο Ιλίου με την οποία υπάρχει η αισιοδοξία ότι θα δοθεί τέλος στο πρόβλημα της υδροδότησης των λιμνών. Το Πάρκο πλέον φυλάσσεται σε 24ωρη βάση από εταιρεία security και γίνονται προσπάθειες για εγκατάσταση καμερών ασφαλείας. Έχει επισκευαστεί το δίκτυο πυρόσβεσης σε όλο το πάρκο, εκτελούνται πλέον εργασίες κλαδέματος και αποψίλωσης για αποφυγή πυρκαγιάς και γίνονται προσπάθειες για εξασφάλισης μόνιμης παρουσίας οχήματος πυροσβεστικής τις ημέρες υψηλού κινδύνου. Ακόμα έχει γίνει ψεκασμός ενάντια σε παρασιτικά έντομα και μύκητες που λειτουργούν ως αλλεργιογόνοι παράγοντες (Φορέας Διαχείρισης Πάρκου Αντώνης Τρίτσης, 2021).

Εξαγγέλθηκαν ακόμα εργασίες όπως στεγανοποίηση της λίμνης Νο5 και του καναλιού που τροφοδοτεί τη λίμνη 6, ανακύκλωση των νερών από την λίμνη 6 στη λίμνη 4 μέσω των εγκαταλελειμμένων αντλιοστασίων, επισκευή υδροφόρας για πότισμα, όπως και το μεγαλεπήβολο έργο για απρόσκοπτη πρόσβαση ΑΜΕΑ. Η Περιφέρεια χρηματοδοτεί με ίδια κεφάλαια την λειτουργία και συντήρηση του πάρκου με ετήσιο προϋπολογισμό 696000 ευρώ και με έκτακτες επιχορηγήσεις και πέρα από τα 3 εκατομμύρια ευρώ που έχουν εξασφαλιστεί από το πράσινο ταμείο προσπαθεί να εντάξει έργα σε συγχρηματοδοτούμενα ευρωπαϊκά προγράμματα (Φορέας Διαχείρισης Πάρκου Αντώνης Τρίτσης, 2021). Παρόλα αυτά δεν προβλέπεται από τον Φορέα η δημιουργία Κέντρου Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, ο οποίος είναι και ο σκοπός του πάρκου καθώς το Υπουργείο Παιδείας έχει ζητήσει τους χώρους που άλλοτε συνέβαινε αυτό για άλλες χρήσεις

Πέρα από την σύγκρουση αρμοδιοτήτων και τις διεκδικήσεις από φορείς τοπική αυτοδιοίκησης, την έλλειψη ενδιαφέροντος από την κεντρική διακυβέρνηση, το πάρκο «υποφέρει» και από ένα ακόμα φαινόμενο της μεταπολίτευσης, αυτό των ιδεολογικών συγκρούσεων μεταξύ όσων είναι υπέρ της ανάπτυξης ιδιωτικής πρωτοβουλίας για την συντήρηση δημοσίων εκτάσεων και χώρων και όσων είναι πλήρως αντίθετοι και επιθυμούν την έξοδο ιδιωτικών εκμεταλλεύσεων και εισηγούνται την ελεύθερη πρόσβαση σε αστικά πάρκα. Έχει αποδειχθεί όμως ότι οποτεδήποτε ανέλαβε η τοπική αυτοδιοίκηση μόνη της ή με τη βοήθεια της κεντρικής διακυβέρνησης χώρους με υψηλό κόστος συντήρησης, για διάφορους λόγους το αποτέλεσμα ήταν η

κακοδιαχείριση και υποβάθμιση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το νεοσύστατο Κέντρο Πολιτισμού του Ιδρύματος Σταύρος Νιάρχος του οποίου η διαχείριση έχει περάσει στην επίσημη πολιτεία και ενώ έχει υψηλή επισκεψιμότητα αλλά λιγοστές χρήσεις οι οποίες αποδίδουν κάποιο κέρδος, το υψηλό κόστος λειτουργίας και συντήρησης οδηγεί σε συνεχή ελλείμματα (Παρασκευόπουλος, 2018).

Ανακτήθηκε μόλις μία διπλωματική η οποία να εξετάζει σε βάθος τους λόγους για τους οποίους γίνονται συνεχείς προσπάθειες διάσωσης του πάρκου οι οποίες «πέφτουν στο κενό», η οποία και να ξεφεύγει από τα στενά όρια των επίσημων φορέων οι οποίοι είναι αναγκασμένοι από την μία να προβάλλουν το έργο τους και από την άλλη να αποσιωπήσουν τις αστοχίες τους με την συνήθη πρακτική η οποία ρίχνει τις ευθύνες στην έλλειψη χρηματοδότησης. Για πρώτη φορά εμπειρογνώμονες τονίζουν ότι η μεγαλεπήβολη μελέτη και κατασκευή του πάρκου που οδήγησε σε εκτεταμένες παρεμβάσεις γης ήταν αχρείαστες και χωρίς προσεκτικό σχεδιασμό. Επισημαίνεται ότι αυτή είναι και η δυσκολία στην συντήρηση, καθώς όταν αλλοιώνεις το φυσικό περιβάλλον, αυτό εκδικείται (Παρασκευόπουλος, 2018).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι ιδιαίτερα ογκώδεις λιμνοδεξαμενές χωρίς να έχει εξασφαλιστεί από πριν η υδροδότησή τους, και οι οποίες αντιμετωπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα σήμερα. Γενικότερα επισημαίνεται ότι είναι πολύ δυσκολότερο εγχείρημα να συντηρήσεις και να διαχειριστείς ένα έργο συνολικού χαρακτήρα και πολλαπλών χρήσεων, από το να το κατασκευάσεις και ότι δεν υπάρχει η εμπειρία στην Ελλάδα σε τέτοια έργα. Στο φορέα διαχείρισης το γενικό συμπέρασμα είναι ότι του έχει ανατεθεί ένα έργο το οποίο ξεπερνά τις δυνάμεις του, καθώς είναι μία συνεχής σύγκρουση αρμοδιοτήτων που έχει να κάνει με παθογένειες του ελληνικού κράτους. Καλείται ο φορέας να αντιμετωπίσει την τοπική κοινωνία, δράσεις της Κοινωνίας των Πολιτών, φορείς τοπικής αυτοδιοίκησης, ιδιωτικές χρήσεις και αλληλοσυγκρουόμενα συμφέροντα τη γραφειοκρατία και αλληλεπικαλυπτόμενη νομοθεσία, περιβαλλοντικές οργανώσεις, αλλά και οικονομικά προβλήματα. Ο συγγραφέας της εργασίας σημειώνει ότι το Πάρκο είναι μία πολύ ωραία ιδέα (περιβάλλον και πολιτισμός) η οποία προσκρούει στην *realpolitik*, δηλαδή στην πρακτική της εφαρμογή (Παρασκευόπουλος, 2018).

Βασικό στοιχείο ακόμα που μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα ακόμα και στη διάσωση του πάρκου είναι η αντίσταση στην αλλαγή από την ίδια την κοινωνία. Οι

επισκέπτες πολίτες της περιοχής, όπως και φορείς που δραστηριοποιούνται στο πάρκο έχουν συνηθίσει μία κατάσταση αναρχίας η οποία τους επέτρεπε λίγο έως πολύ να εφαρμόζουν οποιαδήποτε δραστηριότητα στο πάρκο, από παιδικά πάρτι πολιτών μέχρι παράνομες δραστηριότητες ακόμα και από επίσημους φορείς (για παράδειγμα το Φεστιβάλ της ΚΝΕ) (Παρασκευόπουλος, 2018). Θεωρητικά ο εσωτερικός κανονισμός του Πάρκου θεσπίστηκε πρόσφατα για να αντιμετωπίσει τα παραπάνω, όμως όταν η Κοινωνία των Πολιτών δεν συμμετέχει στη διαμόρφωση και την εφαρμογή των αποφάσεων για μία περιοχή που την αφορά, συνήθως συναντά έντονες αντιδράσεις. Δυστυχώς όμως η ελευθεριότητα, ιδίως στο Πάρκο Τρίτση, έχει ταυτιστεί με τις χειρότερες περιόδους υποβάθμισης του περιβάλλοντος του Πάρκου. Η αυτορρύθμιση που επικαλούνται πολλοί ως λύση για τα αστικά πάρκα δεν ευδοκίμει πουθενά στον κόσμο. Όπως επισημαίνεται από τον πρότερο γενικό διευθυντή του φορέα του πάρκου, κ. Λύτρα, στο ίδιο το συμβούλιο του φορέα υπήρχαν τόσο διαφορετικές απόψεις διαχείρισης αλλά και νοοτροπίες ταύτισης με κομματικά συμφέροντα που στην ουσία δεν ήθελαν το όλο εγχείρημα να λειτουργήσει υπό κανόνες αλλά με άναρχο τρόπο, γεγονός που τον εξώθησε σε παραίτηση το 2017 (Παρασκευόπουλος, 2018). Μάλιστα φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης οι οποίοι συμμετείχαν στο συμβούλιο του φορέα διαχείρισης όχι μόνο δεν τήρησαν δεσμεύσεις τους προς το πάρκο (αναφέρεται από τον πρώην πρόεδρο δήμος ο οποίος είχε την υποχρέωση συγκομιδής σκουπιδιών ο οποίος παραιτήθηκε αυτής), αλλά και προκάλεσαν καταστροφές σε εγκαταστάσεις του (ο ίδιος δήμος).

3.3.2 Ευκαιρίες αξιοποίησης

Το κλίμα της περιοχής της Αττικής δίνει τη δυνατότητα παραμονής στους εξωτερικούς χώρους του πάρκου τις 3 από τις 4 εποχές δίνοντας τη δυνατότητα για πολλαπλές δραστηριότητες ανοικτού χώρου (Georgi, 2010). Οι Ioannou, Tzortzi και Serraos (2013) κατέθεσαν στο διεθνές συνέδριο «Changing Cities» που έγινε το 2013 στην Σκιάθο μία ολιστική πρόταση η οποία λάμβανε υπόψη της τέσσερις βασικές παραμέτρους αναβάθμισης του πάρκου:

1) Περιβαλλοντική αναβάθμιση:

- Διατήρηση και συντήρηση της υπάρχουσας βλάστησης και ενίσχυσή της με φυτά που είναι κατάλληλα για το κλίμα της περιοχής και βελτιώνουν χωρίς

να αλλοιώνουν την αισθητική του χώρου και να περιορίζουν τις δραστηριότητες.

- Χρήση ΑΠΕ για την ηλεκτροδότηση και ηλεκτροφωτισμό με:
 - Φωτοβολταϊκά πάνελ
 - Παραδοσιακούς ανεμόμυλους εν είδη ανεμογεννητριών
 - Μικρές εγκαταστάσεις βιομάζας με ύλη καύσης τα υπόλοιπα ξυλείας του πάρκου
- Πολύ σημαντική παράμετρος είναι η διατήρηση των υδατικών αποθετήρων (λίμνες, κανάλια, ρυάκια) και η εξασφάλισης της ποιότητάς τους μέσω:
 - Εξασφάλισης του όγκου και της ροής τους
 - Τοποθέτησης βιολογικού καθαρισμού
- Ενεργειακή αναβάθμιση των υπάρχοντων εγκαταστάσεων με βιοκλιματικά υλικά
- Ανακύκλωση και κομποστοποίηση
- Ανάπτυξη βιολογικών καλλιεργειών και σημείου πώλησης των προϊόντων που θα παράγονται
- Δημιουργία συνθηκών πρόσβασης σε ΑΜΕΑ

2) Εκπαιδευτική αξιοποίηση

- Δημιουργία κέντρου περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και αρχιτεκτονικής ανοικτών χώρων
- Μόνιμη εγκατάσταση της Ελληνικής Ορνιθολογικής Εταιρείας
- Δημιουργία μουσείου στον Πύργο της Βασιλίσσης όπου ο επισκέπτης θα ενημερώνεται για την ιστορία και θα βλέπει εκθέματα αγροκαλλιέργειας από την εποχή της βασίλισσας Αμαλίας
- Δημιουργία μόνιμου συνεδριακού χώρου για εκθέσεις και διεξαγωγή συνεδρίων με θέμα το περιβάλλον

3) Αθλητική και πολιτιστική προσέγγιση

- Μικρές παιδικές χαρές και παιδότοποι σε όλη την επικράτεια του πάρκου όχι μόνο στο κέντρο του όπως είναι τώρα
- Δημιουργία ενός θεματικού περιβαλλοντικού πάρκου

- Αξιοποίηση της σιδηροδρομικής γραμμής μήκους 4 χιλιομέτρων, ίσως με ειδικά ποδήλατα που προσδένονται στις γραμμές (cyclo-draisine)

Εικόνα 3.19 - Cyclo-draising

Πηγή: <https://www.valleebleue.org/en-famille/velorail-cyclo-draisine-de-la-vallee-bleue>

- Εγκαταστάσεις υπενοικίασης σκαφών η θαλασσίων ποδηλάτων για εξερεύνηση στις λίμνες
- Χώροι εστίασης στο νότιο μέρος που θα μπορούσαν να διοργανώνονται και τελετές (γάμοι, βαπτίσεις)
- Χώροι άθλησης και γήπεδα, ποδηλατικές διαδρομές και πίστες για πατίνια

4) Οικονομική βιωσιμότητα και διαχειριστική ανεξαρτησία

Η οικονομική βιωσιμότητα του πάρκου χωρίς να επηρεαστεί ο χαρακτήρας του, δηλαδή ενός πάρκου ελεύθερου στην πρόσβαση με χαρακτήρα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης είναι το μεγαλύτερο «στοίχημα» για τους έχοντες την ευθύνη του πάρκου. Οι παραπάνω δραστηριότητες και οι χώροι αναψυχής θα μπορούσαν να είναι ένα σημαντικό έσοδο για το πάρκο το οποίο σίγουρα όμως δεν αρκεί. Χρειάζεται η στήριξη με κονδύλια της τοπικής αυτοδιοίκησης και κεντρικής διακυβέρνησης, ίσως και η αξιοποίηση κονδυλίων κοινοτικών προγραμμάτων (Ioannou, Georgi and Serraos, 2013).

Βασικός στόχος θα πρέπει να αποτελεί η διασύνδεση των αστικών πάρκων και των χώρων πρασίνου της μητροπολιτικής περιοχής της Αθήνας. Μέχρι στιγμής οι προσπάθειες που έχουν γίνει είναι να δημιουργηθούν τοπικοί χώροι πρασίνου για τους δημότες των κοντινών περιοχών και όχι μητροπολιτικοί χώροι για διαδημοτικές μετακινήσεις. Αυτό συμβαίνει γιατί τα μεγάλα αστικά πάρκα είναι απομονωμένα από το κέντρο της πόλης και χωρίς «ορατές» διαδρομές διασύνδεσης καθώς απέχουν σχετικά μεγάλες αποστάσεις και μεσολαβεί άναρχη δόμηση. Το εγχείρημα μοιάζει μάλλον δύσκολο και χρειάζεται εκτεταμένη αλλαγή εθνικής πολιτικής (Georgi, 2010)

Το 2010 κατατέθηκε πρόταση σύνδεσης του πάρκου με το όρος Αιγάλεω μέσω της εγκαταλελειμμένης γραμμής σιδηρόδρομου (Tzortzi and Ioannou, 2020), αναδεικνύοντας την σημασία της σύνδεσης ιστορικών και περιβαλλοντικών χώρων της Αττικής. Η σύνδεση των δύο τοποθεσιών υπήρχε και στην αρχαιότητα, με το άγνωστο σε πολλούς, ορατό από ψηλά αρχαίο οχυρωματικό έργο (τείχος) που ονομαζόταν «Δέμα» μήκους 6 χιλιομέτρων με ογκώδεις πελεκητές πέτρες το οποίο και ξεκινούσε από την νοτιοδυτική πλαγιά της Πάρνηθας και κατέληγε στο Αιγάλεω. Θεωρείται ότι συνέδεε το Θριάσιο Πεδίο με την Αχαρνική πύλη των Αθηνών (Munn, 1993)

Εικόνα 3.20 - Αεροφωτογραφία από το τείχος "Δέμα"

Κεφάλαιο 4 Μέθοδος

4.1 Σκοπός και στόχοι

Σκοπός της παρούσης έρευνας είναι η διερεύνηση της ολιστικής αξιοποίησης του Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης μαζί με τον Πύργο της Βασιλίσσης. Επιμέρους στόχοι που απορρέουν από τον σκοπό είναι η αναζήτηση των αιτίων που εμποδίζουν την προβολή και αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς της περιοχής και η ανάδειξη προτεινόμενων τρόπων που μπορεί γίνει αυτό.

4.2 Ερευνητικά ερωτήματα

Ποια είναι τα αίτια της υποβάθμισης της περιοχής;

Για ποιο λόγο δεν προβάλλεται η ιστορική σημασία της τοποθεσίας; Ποιοι είναι οι παράγοντες που εμποδίζουν την συνολική αξιοποίησή της;

Πώς θα μπορούσαν να συνεργαστούν οι έχοντες την ευθύνη της κάθε χρήση της περιοχής σε μία κοινή βάση προστασίας και ανάδειξης της περιοχής;

4.3 Τεκμηρίωση σκοπού στόχων και ερευνητικών ερωτημάτων

Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε περιόδους κρίσης γίνεται αποκλειστικά μέσα από την βιώσιμη αξιοποίησή της, δηλαδή με την υιοθέτηση καινοτόμων πρακτικών και συνεργασιών. Με άλλα λόγια ένα μνημείο από μόνο του είναι δύσκολο να διατηρηθεί και να προβληθεί, χρειάζεται μία κεντρική στρατηγική αξιοποίησης του περιβάλλοντός του. Και ως περιβάλλον ενός μνημείου δε θεωρείται μόνο το φυσικό περιβάλλον αλλά και οι τοπικές κοινωνίες και οι ανθρωπογενείς δραστηριότητες που το περιστοιχίζουν (Trzyna, 2017). Οι φυσικοί πόροι της γης, ακόμα και τα πιο απομακρυσμένα οικοσυστήματά της, οι οποίοι συμβάλλουν στη βιωσιμότητα του ανθρώπου στον πλανήτη, θα προστατευτούν αποτελεσματικότερα μόνο αν οι άνθρωποι των πόλεων δείξουν ενδιαφέρον και ευαισθησία για τη φύση που περιβάλλεται από ή γειτνιάζει με τον αστικό ιστό στον οποίο κατοικούν.

Ο Trzyna (2017) μάλιστα σημειώνει ότι παγκοσμίως τα μουσεία πόλεων επικεντρώνονται υπερβολικά στην προώθηση των εκθεμάτων τους και αδυνατούν να τα εντάξουν στο περιβάλλον. Χαρακτηριστική εξαίρεση αποτελεί το Νέο Μουσείο της

Ακρόπολης το οποίο διαθέτει εκθέματα αποκλειστικά προερχόμενα από τον ευρύτερο χώρο της Ακρόπολης των Αθηνών και το οποίο επί σκοπού τοποθετήθηκε στην οδό Διονυσίου Αρεοπαγίτου μόλις 600 μέτρα από αυτήν. Τα εκθέματα καλύπτουν μεγάλες περιόδους της ιστορίας της και δίνεται η εντύπωση στον επισκέπτη ότι εντάσσεται στο εξωτερικό περιβάλλον σε τέτοιο βαθμό που παροτρύνεται να επισκεφτεί τη γύρω περιοχή για να ζήσει την αληθινή εμπειρία (experience the real thing).

Έχει επίσης αποδειχθεί ότι το ενδιαφέρον των πολιτών και επισκεπτών γίνεται περισσότερο έντονο όταν η επαφή με τους φυσικούς πόρους δε γίνεται μόνο μέσω εξωτερικής πληροφόρησης (εκπαίδευση, εφημερίδες, περιοδικά, άρθρα, εκθέσεις, μουσεία, διαφημιστικές καμπάνιες κα), αλλά μέσω βιωματικής μετασχηματίζουσας εμπειρίας, δηλαδή μέσω επίσκεψης και διάδρασης με το περιβάλλον (Trzyna, 2017)

Μάλιστα εάν ένας αστικός φυσικός πόρος συνδυάζει τον φυσικό πλούτο με την πολιτιστική κληρονομιά, τότε συμβάλλει ακόμη πιο έντονα στην διατήρησή του και στην ενασχόληση και ευαισθητοποίηση των κατοίκων της πόλης (Trzyna, 2017). Περιβαλλοντικές και πολιτιστικές εμπειρίες και συνδυασμός τους σε αστικά περιβαλλοντικά πάρκα εκπαιδεύουν και εμπνέουν τους συμμετέχοντες να δράσουν προστατευτικά και να πιέσουν τους έχοντες την πολιτική ευθύνη να αναζητήσουν λύσεις για βελτίωσή τους.

Ο πάλαι ποτέ Επτάλοφος είναι μία συνορεύουσα περιοχή διαφορετικών χρήσεων. Συμπεριλαμβάνει το μεγαλύτερο αστικό πάρκο της Ελλάδας, ελεύθερο προς χρήση στον κάθε πολίτη (Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης) ιδιωτικές οικονομικές δραστηριότητες (Escape Center), ήπια ιδιωτική χρήση υπεύθυνη παράλληλα για την προστασία της ιστορικής μνήμης (‘‘Πύργος της Βασιλίσσης), κοινωφελή ιδρύματα («Η Θεοτόκος», «Ίδρυμα Αναπήρων»,), περιουσίες της τοπικής αυτοδιοίκησης (νέο δημαρχείο Αγίων Αναργύρων – Καματερού, δημοτικό στάδιο Ιλίου, εγκαταστάσεις) κα. Πολίτες και τουρίστες λαμβάνουν αντιφατικές εικόνες και αποσπασματικές πληροφορίες για την περιοχή που επισκέπτονται και σίγουρα δεν αντιλαμβάνονται την ενότητα του χώρου (Halkos, Leonti and Sardianou, 2020)

Οι επιταγές της εποχής καλούν για νέες καινοτόμες προσεγγίσεις στην προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω της αξιοποίησής της. Στην περιοχή του πάλαι ποτέ Επταλόφου, βρίσκεται ένας «ιστορικός κήπος». Παρόλο που οι ιστορικοί κήποι δεν

συμπεριλαμβάνονται στην λίστα των πολιτισμικών μνημείων της Ελλάδας (), θεωρούνται διεθνώς ότι εντάσσονται στα ιστορικά μνημεία ανάγκης προστασίας (). Η πάλαι ποτέ περιοχή του Επταλόφου εντάσσει σε έναν πολύ κοντινό χώρο έναν ιστορικό κήπο, ένα αστικό πάρκο και άλλες χρήσεις, αλλά κάθε φορέας εκφράζει διαφορετικές ανάγκες για την προστασία της κάθε χρήσης.

Στη βιβλιογραφία, το πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης, παρόλο που συνορεύει με μία περιοχή ιδιαίτερης πολιτισμικής αξίας αντιμετωπίζεται ξεκάθαρα ως αστικό πάρκο και μόνο (Halkos, Leonti and Sardianou, 2020). Σε πολύμηνη έρευνα που διεξήχθη μεταξύ Αυγούστου 2018 και Μαρτίου 2019 και συμμετείχαν 377 επισκέπτες του Πάρκου, η συντριπτική πλειοψηφία απάντησε ότι επισκέφτηκε και επισκέπτεται το Πάρκο για να πάρει καθαρό αέρα, για επαφή με τη φύση, για περπάτημα, για δραστηριότητα των παιδιών και παιχνίδι, ποδήλατο, επαφή με τη φύση και μείωση του άγχους και μόλις το 8% για κάποιου είδους εκπαιδευτική ή πολιτιστική δραστηριότητα ή λόγω πολιτιστικού ενδιαφέροντος (Halkos, Leonti and Sardianou, 2020). Παρόλο που υπάρχουν διαθέσιμες αρκετές διπλωματικές και δημοσιεύσεις με προτάσεις για την περιβαλλοντική και οικονομική αξιοποίηση του «Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης» ως προορισμό, ανακτήθηκαν μόλις δύο άρθρα με αντικείμενο την προβολή του Πύργου της Βασιλίσσης τα οποία έχοντας ως ερευνητικό ενδιαφέρον την ιστορία της αρχιτεκτονικής κήπων στην Ελλάδα (Charkiolakis, Mihelakis and Psallida, 2008; Παπαιωάννου, 2020) και μόλις μία δημοσίευση που προτείνει να εγκατασταθεί μόνιμο μουσείο στον Πύργο της Βασιλίσσης με σκοπό την ανάδειξη της ιστορίας της περιοχής και την εκπαίδευση στην παραδοσιακή αγροκαλλιέργεια (Ioannou, Georgi and Serraos, 2013).

Από την άλλη οι διαχειριστές του «Πύργου της Βασιλίσσης» εμφανίζονται ως θεματοφύλακες της ιστορικής πολιτιστικής κληρονομιάς αλλά και καινοτόμου αγροκαλλιέργειας και οι διαχειριστές του πάρκου εκφράζουν την ανάγκη της προστασίας του ως φυσικού πόρου (Πύργος της Βασιλίσσης, 2021).

Δεν ανακτήθηκε από τη βιβλιογραφία καμία προσπάθεια που να εντάσσει στο πάρκο την πολιτιστική αξιοποίηση του «Επταλόφου», τουλάχιστον των εκτάσεων που είναι εφικτές (εξαιρουμένων των ιδρυμάτων). Δε φαίνεται να υπάρχει ούτε από τους αρμόδιους φορείς ούτε από τους ερευνητές καμία ολιστική προσέγγιση που να

εντάσσει πολιτισμό, αγροτουρισμό, καινοτομία, περιβάλλον και την προστασία του συνολικά ως χώρου. Παρόλο που πολύ πιο εύκολα θα μπορούσε να χαραχτεί μία πολιτισμική και περιβαλλοντική «διαδρομή» κάτι που εν μέρει είχε γίνει στο παρελθόν, με την πάροδο του χρόνου τόσο απομακρύνεται ως ενδεχόμενο.

Σε περιόδους οικονομικής κρίσης αναζητούνται νέες καινοτόμες προσεγγίσεις προστασίας της πολιτιστικής κληρονομιάς και του περιβάλλοντος με τη δημιουργία συνεργιών, δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, αλλά και με νέες φρέσκιες αντιλήψεις που θα βάζουν στο περιθώριο προκαταλήψεις του παρελθόντος (Trzyna, 2017), κάτι που δε φαίνεται να συμβαίνει στην περιοχή ενδιαφέροντος. Η βοήθεια κάθε αρμόδιου φορέα, με την ταυτόχρονη ευαισθητοποίηση και συμμετοχή των πολιτών είναι πολύτιμα στοιχεία στην περίπλοκη οικονομική και κοινωνική πραγματικότητα της σημερινής εποχής (Aymerick, 2017; Mergos and Patsavos, 2017; Themelis, 2017). Με άλλα λόγια κάθε πόρος είναι πολύτιμος και πρέπει να αξιοποιείται, επομένως η παρούσα εργασία θέλει να αναζητήσει λύσεις ως προς αυτή την κατεύθυνση. Για την αντιμετώπιση ενός προβλήματος όμως θα πρέπει να αναγνωριστούν οι μεταβλητές που το επηρεάζουν. Στην προκειμένη περίπτωση τι εμποδίζει μία ολιστική προσέγγιση στην προβολή και αξιοποίηση της περιοχής

4.4 Ερευνητική προσέγγιση

Παρόλο που το πρόβλημα της αξιοποίησης πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων, όπως είναι ο «Πύργος της Βασιλίσσης» και το «Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης», μπορεί να κατακερματιστεί με διάφορους τρόπους σε μετρήσιμες μεταβλητές ανάλογα με τη χρήση του κάθε χώρου, όπως επισκεψιμότητα και χαρακτηριστικά επισκεπτών, οικονομική διαχείριση, αξιολόγηση έργων και προτάσεις νέων τεχνικών έργων κα, στην προκειμένη περίπτωση η αδυναμία εφαρμογής μίας ενιαίας πολιτικής είναι περισσότερο ένα πολύπλευρο κοινωνικό πρόβλημα, η πολυπλοκότητα του οποίου δεν θα μπορούσε να αναλυθεί σε μία ποσοτικοποιημένη διαδικασία (Golafshani, 2003).

Παράλληλα δεν έχουν αναγνωριστεί από πρότερες έρευνες οι λόγοι για τους οποίους δεν έχει προταθεί μία ενιαία διαχείριση του πάλαι ποτέ Επταλόφου ώστε να αξιοποιηθεί τόσο η πολιτιστική κληρονομιά όσο και ο περιβαλλοντικός πλούτος,

παρόλο που υπάρχουν υπόνοιες που σχετίζονται με παθογένειες του ελληνικού κράτους, αναχρονιστικές νοοτροπίες και ιδεολογικές προκαταλήψεις.

Η ποσοτική προσέγγιση των ερευνητικών ερωτημάτων επομένως είναι μάλλον αδύνατη, οπότε προτιμήθηκε η ποιοτική μέθοδος η οποία βοηθά στην αναγνώριση των μεταβλητών που θα οδηγήσουν στην κατανόηση του προβλήματος (Golafshani, 2003). Άλλωστε τα ερευνητικά ερωτήματα της παρούσης έρευνας εμφανίζουν πολλαπλά ποιοτικά αλληλεξαρτώμενα χαρακτηριστικά επιβάλλοντας την ποιοτική μεθοδολογία.

Η ημι-δομημένη συνέντευξη είναι ποιοτική μέθοδος έρευνας η οποία βοηθά στην κατανόηση ενός ερευνητικού προβλήματος μέσω της αναζήτησης απαντήσεων από τους έχοντες γνώση των παραγόντων που συμβάλλουν σε αυτό, και ταυτόχρονα διασφαλίζει και την ερευνητική διαδικασία, δηλαδή ότι η έρευνα θα αναζητήσει απαντήσεις για τα ερευνητικά ερωτήματα που έχει θέσει από την αρχή, και δε θα εκτραπεί σε άσκοπες συζητήσεις εκτός θέματος (Creswell, 2003). Επιλέχθηκε επομένως η διεξαγωγή ημι-δομημένων συνεντεύξεων με τους αρμόδιους φορείς, για τις διάφορες δραστηριότητες που πραγματοποιούνται στην περιοχή του «Επταλόφου», όπου οι ερωτηθέντες εκτός από λίγα λόγια για το αντικείμενο της εργασίας τους, ήταν ελεύθεροι να εκφράσουν τις απόψεις τους σε συγκεκριμένα ερωτήματα που σχετίζονταν με τα ερευνητικά ερωτήματα: (α) ποια είναι τα προβλήματα της περιοχής που οδηγούν στην υποβάθμισή της, (β) για ποιους λόγους αγνοείται η ιστορία της περιοχής και δεν αξιοποιείται ταυτόχρονα πολιτιστικά, οικονομικά και περιβαλλοντικά και γ) Ποιες προτάσεις έχουν να κάνουν για την μία τέτοια αξιοποίηση της περιοχής

4.5 Δείγμα έρευνας

Στόχος της παρούσης έρευνας ήταν η καταγραφή των απόψεων των φορέων που σχετίζονται τουλάχιστον με τον Πύργο της Βασιλίσσης και το Πάρκο Τρίτση όπως. Γενικός πληθυσμός επομένως ήταν όλοι οι επίσημοι φορείς που δραστηριοποιούνται και συμμετέχουν στις αποφάσεις για την περιοχή όπως:

1. Γεωργοκτηνοτροφική Εμπορική Κτηματική Εταιρεία Ιλίου ΑΕ (Πύργος της Βασιλίσσης)
2. ΑΣΔΑ
3. Δήμος Ιλίου

4. Δήμος Αγίων Αναργύρων - Καματερού
5. Περιφέρεια Αττικής
6. Φορέας Διαχείρισης Κέντρου της Γης
7. Οικολογικές οργανώσεις
8. Φορέας διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Κοινωνικής Οικονομίας Αντώνης Τρίτσης
9. ΜΚΟ Οργάνωση Γη

Κατέστη δυνατή η επικοινωνία με τους νόμιμους εκπροσώπους των φορέων του δήμου Ιλίου, της Γεωργοκτηνοτροφικής Εμπορικής Κτηματικής Εταιρείας Ιλίου ΑΕ (Πύργος της Βασιλίσσης), του ΑΣΔΑ και του Φορέα Διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτσης».

4.6 Ερευνητική διαδικασία

Αρχικός σχεδιασμός ήταν η διεξαγωγή τηλεφωνικών συνεντεύξεων και καταγραφής των ηχητικών με την συγκατάθεση των νόμιμων εκπροσώπων των φορέων που θα δεχόντουσαν να συμμετάσχουν. Οι φορείς ενημερώθηκαν τόσο τηλεφωνικά όσο και με email για το περιεχόμενο, για τις συνθήκες και για τα μέτρα που διασφάλιζαν την αξιοπιστία της συνέντευξης, παρόλα αυτά οι τρεις από τους τέσσερις φορείς επέλεξαν να απαντήσουν με γραπτό υπόμνημα που έστειλαν με ηλεκτρονική αλληλογραφία (email):

- Δήμος Ιλίου
- ΑΣΔΑ
- Φορέας διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Κοινωνικής Οικονομίας Αντώνης Τρίτσης

Μόνο η Γεωργοκτηνοτροφική Εμπορική Κτηματική Εταιρεία Ιλίου ΑΕ (Πύργος της Βασιλίσσης) δια νόμιμου εκπροσώπου της επικοινωνήσε τηλεφωνικά.

4.7 Αξιοπιστία και Εγκυρότητα

Με τον όρο αξιοπιστία (reliability) σε μία έρευνα απεικονίζεται ο βαθμός που τα αποτελέσματά της είναι συνεπή με βάση τον γενικό πληθυσμό σε βάθος χρόνου, άρα αν ο ερευνητής ακολουθήσει την ίδια η παρόμοια μεθοδολογία χρησιμοποιώντας το ίδιο ερευνητικό εργαλείο, θα μπορέσει να παράξει παρόμοια αποτελέσματα (Golafshani, 2003). Ενώ σε ποσοτικές έρευνες υπάρχουν διαθέσιμες αρκετές μέθοδοι μέτρησης της αξιοπιστίας, ο χαρακτήρας της ποιοτικής έρευνας, όπου η επαναληψιμότητα της διαδικασίας είναι πολλές φορές αδύνατη, εμποδίζει μία τέτοια διαδικασία (Kirk and Miller, 1986).

Ενώ στις ποσοτικές έρευνες υπάρχουν διάφορα εργαλεία μέτρησης της αξιοπιστίας (Kirk and Miller, 1986; Golafshani, 2003), στις ποιοτικές αναλύσεις οι περισσότεροι ερευνητές θεωρούν ότι είναι έννοια ασύμβατη καθώς δεν περιλαμβάνει συνήθως ποσοτικά χαρακτηριστικά και αφορά ένα «στιγμιότυπο» μίας κατάστασης η οποία είναι αδύνατο να αναπαραχθεί (Golafshani, 2003). Άλλοι ερευνητές θεωρούν ότι ο όρος αξιοπιστία στις ποιοτικές έρευνες πρέπει να αντικατασταθεί με τον όρο βασιμότητα (dependability) η οποία συνήθως εξετάζεται εκ των υστέρων ως μορφή εσωτερικού ελέγχου από τον ερευνητή (Ισαρη and Πουρκός, 2015). Με άλλα λόγια η αξιοπιστία δεν μπορεί να εξεταστεί εκ των προτέρων και εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ποιότητα και την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων της έρευνας, δηλαδή αν τα αποτελέσματα της έρευνας είναι έγκυρα (valid). Μία έρευνα θεωρείται έγκυρη όταν το ερευνητικό εργαλείο της, εν προκειμένω οι ημι-δομημένες συνεντεύξεις, δίνει τα αποτελέσματα για τα οποία σχεδιάστηκε (Golafshani, 2003). Όπως φαίνεται και από τα αποτελέσματα που παρουσιάζονται εκτενώς στο επόμενο κεφάλαιο, τόσο η εγκυρότητα όσο και η αξιοπιστία της παρούσης έρευνας αποδεικνύονται μερικώς καθώς οι ερευνητικές υποθέσεις επιβεβαιώθηκαν μερικών και κάποιοι ερωτηθέντες δεν θέλησαν να δώσουν συγκεκριμένες απαντήσεις κυρίως ως προς τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η περιοχή. Δεν υπήρχε και η δυνατότητα της τριγωνοποίησης, της χρήσης δηλαδή ποσοτικών στοιχείων στην έρευνα, καθώς το ερευνητικό δείγμα ήταν μικρό, όπου θα διασφάλιζε περαιτέρω την αξιοπιστία και εγκυρότητα (Ισαρη and Πουρκός, 2015).

Κεφάλαιο 5 Αποτελέσματα

Η δομή των ερωτήσεων της συνέντευξης είχε φτιαχτεί με τέτοιο τρόπο ώστε οι τρεις πρώτες ερωτήσεις να αποτελούν μία εισαγωγή προς το θέμα και να αποτελέσουν κάποια μορφή καταγραφής δημογραφικών χαρακτηριστικών του κάθε φορέα. Ζητήθηκε επομένως από τους φορείς να περιγράψουν το έργο που διεξάγουν, ποια θεωρούν ότι είναι η σχέση ανθρώπου περιβάλλοντος, η σημασία του αστικού πρασίνου για αυτούς και η ένταξη του πολιτισμού σε χώρους περιβάλλοντος.

Και οι τρεις επίσημοι φορείς της Πολιτείας ανέδειξαν το έργο τους στην περιοχή επικεντρώνοντας στα όσα έχουν καταφέρει. Κάποιοι από αυτούς επεκτάθηκαν και σε άλλες δραστηριότητες εκτός περιοχής. Συγκεκριμένα στοιχεία με δράσεις παρείχαν μόνο ο ΑΣΔΑ για την περίοδο που είχε την ευθύνη διαχείρισης, όπου λίγο έως πολύ, θεωρεί ότι κάτω από δικές του πρωτοβουλίες και με συνεχή εμπόδια και καμία στήριξη από την κεντρική διακυβέρνηση διέσωσε το Πάρκο, και η εταιρεία που εκμεταλλεύεται τον Πύργο της Βασιλίσσης όπου περιέγραψε αναλυτικά το έργο της: αμπελώνας, πωλητήριο κρασιών, φαρμακευτικά φυτά, σταβλισμός αλόγων, επισκέψεις και ξεναγήσεις στον Πύργο. Από τον ΑΣΔΑ ασκείται κριτική για τις εκτεταμένες κατασκευές που έγιναν στο Πάρκο από το ΥΠΕΧΩΔΕ τη δεκαετία του 90 χωρίς τη ληφθεί υπόψη η γνώμη, χωρίς ακόμα την στήριξη και την αξιοποίηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης αλλά και με πλήρη απουσία διαλόγου μέχρι το 2002. Ο εκπρόσωπος του ΑΣΔΑ αναφέρει επίσης αναλυτικά τις δράσεις για την στήριξη του Πάρκου με τις οποίες θεωρεί ότι έγινε γνωστό στο ευρύ κοινό, αυξήθηκε η επισκεψιμότητα και το ενδιαφέρον.

Όπως είναι λογικό όλοι οι φορείς ανέδειξαν την σημασία της σχέσης ανθρώπου, περιβάλλοντος και πολιτισμού αλλά και πάλι με γενικές τοποθετήσεις. Και πάλι η εταιρεία υπεύθυνη για το κτήμα επεσήμανε ότι όλες οι δράσεις που υλοποιούνται γίνονται με αυτό το σκεπτικό, δηλαδή την ήπια παρέμβαση στη φύση για την ανάδειξη της πολιτιστικής της σημασίας και της ιστορικής μνήμης. Μάλιστα γίνεται προσπάθεια οι δράσεις να θυμίζουν τις παρεμβάσεις της Βασιλίσσας Αμαλίας και τον Επτάλοφο όπως ήταν τότε, όπως και να μην διαταράσσει ο άνθρωπος φυσικές δραστηριότητες.

Η επόμενη ερώτηση (ερώτηση 4) στην ουσία απαντούσε στο 1^ο ερευνητικό ερώτημα όπου ως στόχο είχε την καταγραφή των προβλημάτων της περιοχής και οι απαντήσεις συγκεντρώνονται παρακάτω ανά φορέα. Δεν επιλέχθηκε κάποια μέθοδος κατηγοριοποίησης/ταξινόμησης των απαντήσεων (Ισαρη and Πουρκός, 2015) καθώς το ερευνητικό δείγμα ήταν αρκετά μικρό.

Σχετικά με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο κάθε φορέας που σχετίζονται με την περιοχή, ο δήμος Ιλίου επικεντρώθηκε στις δυσκολίες επικοινωνίας με την κεντρική διακυβέρνηση και στο πρόβλημα της προσβασιμότητας με τις αστικές συγκοινωνίες κάτι στο οποίο δίνει έμφαση και η εταιρεία διαχείρισης του Πύργου της Βασιλίσσης με περισσότερες λεπτομέρειες για την μικρή συχνότητα δρομολογίων του Προαστιακού Σιδηρόδρομου αλλά και προβληματικές συμπεριφορές στα λεωφορεία που συνδέουν το Πάρκο με το κέντρο της πόλης αλλά ταυτόχρονα και με περιοχές υψηλής παραβατικότητας.

Η εταιρεία σημειώνει σημαντικά προβλήματα που έχουν να κάνουν με την προβολή της περιοχής σε διαδικτυακούς χάρτες αλλά και παραβατικής συμπεριφοράς που την ανάγκασαν να λάβει μέτρα ασφαλείας. Ο Πύργος της Βασιλίσσης φαίνεται να επηρεάζεται αρνητικά σε μεγάλο βαθμό από την «κατάσταση» του Πάρκου, εννοώντας την ελλιπή φύλαξη και την απουσία φωτισμού. Αναγκάζεται να λειτουργεί μόνο υπό το φως της ημέρας κάτι που είναι πολύ περιοριστικό κατά τους χειμερινούς μήνες.

Κάτι που προκάλεσε έκπληξη είναι ότι παρόλο που ο νέος Φορέας Διαχείρισης του Πάρκου υπό την διεύθυνση της Περιφέρειας Αττικής έχει κάνει εκτεταμένες ανακοινώσεις κατά της προηγούμενης διοίκησης για κακοδιαχείριση, αστοχίες και παραλείψεις που αναφέρθηκαν εκτεταμένα στο βιβλιογραφικό μέρος, στην συνέντευξη για την παρούσα εργασία δεν κάνει καμία αναφορά παρά μόνο ότι αντιμετώπισε δυσκολίες που να έχουν να κάνουν με άγνοια για τα θέματα του Πάρκου ως νεοσύστατος φορέας.

Η ερώτηση 5 για το αν οι επισκέπτες γνωρίζουν την ιστορική και πολιτισμική σημασία της περιοχής, σχεδιάστηκε ώστε να δίνει απαντήσεις στο 2^ο ερευνητικό ερώτημα. Και πάλι στις απαντήσεις δεν εφαρμόστηκε κάποια προσπάθεια κατηγοριοποίησης, κυρίως γιατί αυτές ήταν σχεδόν μονολεκτικές χωρίς περαιτέρω επιχειρήματα.

Ως προς το αν οι κάτοικοι της περιοχής είναι ενημερωμένοι για την ιστορία της περιοχής, άμεσα (ΑΣΔΑ) και έμμεσα (Πύργος της Βασιλίσσης) όλοι οι φορείς φαίνεται να συμφωνούν ότι η πλειοψηφία δεν έχει γνώση. Μόνος θεματοφύλακας φαίνεται να είναι η εταιρείας διαχείρισης του Πύργου, η οποία όμως δεν το κάνει με εκτεταμένη διαφήμιση στον τύπο ή με ηλεκτρονικά μέσα. Προτιμά τη δια στόματος διαφήμιση μέσω παλαιών επισκεπτών των ξεναγήσεών του. Θεωρείται γενικά ότι οι επισκέπτες του Πάρκου που δεν έχουν κάνει την ξενάγηση στο κτήμα και τον Πύργο έχουν ελάχιστες γνώσεις και αποσπασματικές πληροφορίες για την περιοχή. Μάλιστα ένα αξιοσημείωτο στοιχείο που βρέθηκε από την αποδελτίωση των συνεντεύξεων είναι ότι φαίνεται να είναι περισσότεροι ενημερωμένοι οι επισκέπτες από μακρινές περιοχές που έρχονται επί τούτου στην περιοχή παρά οι κάτοικοι των γύρω περιοχών. Τα ευρήματα είναι πολύ σημαντικά γιατί δείχνουν ότι οι επισκέπτες έχουν διαχωρισμένες απολύτως στο μυαλό τους τις χρήσεις και επομένως το περιβάλλον και την αναψυχή από την καλλιέργεια του πολιτισμού και την εκμάθηση της ιστορίας του τόπου. Η γενική θεώρηση είναι ότι είναι μεγάλο Πάρκο, το πιο μεγάλο αστικό πάρκο της Ελλάδας, όπου κάπου κάπως κάποτε φτιάχτηκε, το παράτησαν λόγω κακοδιαχείρισης και μέσα έχει και έναν Πύργο κάποιας Βασίλισσας το οποίο δεν μπορείς να τον δεις αν δεν πληρώσεις.

Οι ερωτήσεις 6 και 7 συνδυαστικά έδιναν απαντήσεις στο τελευταίο ερευνητικό ερώτημα, δηλαδή για ποιους λόγους δεν έχει γίνει ολιστική αξιοποίηση της περιοχής και με ποιους τρόπους θα μπορούσε να γίνει στο μέλλον.

Όλοι οι φορείς αιτιολογούν το γεγονός ότι η περιοχή δεν έχει αξιοποιηθεί με έναν ενιαίο τρόπο που θα ανασύρει την ιστορική μνήμη και θα αναδεικνύει τα μνημεία της, στην αδυναμία προσέγγισης και συνεργασίας μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου τομέα. Έχουν γίνει μεμονωμένες συνεργασίες μεταξύ δήμου Ιλίου και Εταιρείας που διαχειρίζεται τον Πύργο σε βραδιές πολιτισμού που σταμάτησαν με την έλευση της πανδημίας. Πάντως οι δράσεις αυτές ήταν αποσπασματικές και με κανέναν τρόπο δεν μπορούν να θεωρηθούν στρατηγικές συνεργασίες

Στην τελευταία ερώτηση για το αν η περιοχή μπορεί να αναδειχθεί ως κέντρο πολιτισμού και οι τρεις φορείς της τοπικής αυτοδιοίκησης που ρωτήθηκαν «βγάζουν από το κάδρο» τον Πύργο της Βασιλίσσης αναφερόμενοι σε πολιτιστικές δραστηριότητες και αναφέρονται σε πιθανή αξιοποίηση του Πάρκου ως χώρος

πολιτισμού αφού πρώτα βέβαια ξεπεράσει τα τεράστια προβλήματα λειτουργίας του. Προβλήθηκαν, κυρίως από το ΑΣΔΑ, περιγράμματα των προτάσεων που έχουν κάνει κατά καιρούς μελετητικά γραφεία και ερευνητές για αξιοποίηση της σιδηροδρομικής γραμμής και των λιμνών για αναψυχή, περισσότεροι χώροι για άθληση, δενδροφυτεύσεις, περιβαλλοντικές δράσεις και άλλα έργα. Εξαίρεση αποτέλεσε η εταιρεία διαχείρισης του Πύργου της Βασιλίσσης η οποία να μεν αναγνώρισε ότι δεν μπορεί να ενοποιηθεί με το Πάρκο σε μία οντότητα, αλλά τόνισε ότι κάθε φορά που η επίσημη πολιτεία την κάλεσε σε κάποιου είδους εκδήλωση που σέβεται το χώρο και την ιστορία του ανταποκρίθηκε (βραδιές jazz, ανάγνωση παραμυθιών). Παράλληλα έδειξε να είναι ανοικτή σε προτάσεις τέτοιου είδους αφήνοντας να εννοηθεί ότι έχει λάβει ελάχιστες ή μη συμβατές με το μνημείο που «προστατεύει». Ο ίδιος ο διαχειριστής της εταιρείας μάλιστα, ενώ θα μπορούσε να έχει πολύ καλή οικονομική ανταμοιβή, αρνείται σε ιδιωτικές εκδηλώσεις (γάμους, βαπτίσεις, πάρτι συνέδρια κα) να παραχωρήσει τον Πύργο και τον γύρω χώρο καθώς θεωρεί και πολύ σωστά ότι δεν είναι απλά ένα φόντο για μερικές στιγμές αλλά μνημείο που πρέπει να προβάλλεται με συγκεκριμένο τρόπο.

Συμπεράσματα

Η πάλαι ποτέ περιοχή του Επτάλοφου είναι μία περιοχή πολύ μεγάλη ιστορικής σημασίας έντονα συνδεδεμένη με την εποχή της βασιλείας του Όθωνα του πρώτου και μοναδικού βασιλέα της Ελλάδας. Όπως πολλά ιστορικά μνημεία της μοναρχίας, αποτέλεσε ανεπιθύμητη πολιτιστική κληρονομιά, εν μέρει λόγω της επικράτησης πολιτικών δυνάμεων που είναι αντίθετοι προς αυτόν θεσμό και δεν επιθυμούν τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης, αλλά κυρίως γιατί είναι συχνό φαινόμενο όχι μόνο στην Ελλάδα, ιστορικά μνημεία να αποσυνδέονται από το παρελθόν τους, να μετασχηματίζονται και να αναβαπτίζονται, συνήθως για να εξυπηρετήσουν νέα οράματα που δε σχετίζονται την ιστορία. Ο Επτάλοφος αποτελούσε όραμα της Βασίλισσας Αμαλίας για ένα πρότυπο αγροκτηνοτροφικό κέντρο δυτικού τύπου, πρωτοποριακού για την Ελλάδα εκείνης της εποχής, που θα μεταλαμπάδευε τη γνώση των Βαυαρών για την καλλιέργεια και εκμετάλλευση της γης και των ζώων στους πρόσφατα απελευθερωμένους Έλληνες.

Με την έξωση του βασιλιά Όθωνα ο Επτάλοφος από μεγαλεπήβολο σχέδιο αποτέλεσε πρόβλημα σχεδόν για κάθε αγοραστή και κληρονόμο που το διαχειρίστηκε. Με νόμο του Μεσοπολέμου, το κτήμα διαμελίστηκε, δημιουργήθηκε πλήθος χρήσεων: ιδιωτικής χρήσης, ιδρύματα, εγκαταστάσεις φορέων τοπικής αυτοδιοίκησης και με το μεγαλύτερο μέρος να μένει αδιάθετο και εγκαταλελειμμένο. Μόλις στα μέσα της δεκαετίας του 1980 ο τότε Υπουργός Περιβάλλοντος θέλησε να δώσει τέλος στις παλινωδίες και να μετατραπεί σε Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης το οποίο και ολοκληρώθηκε ως έργο με πάρα πολλά προβλήματα. Στις αρχικές μεγαλεπήβολες μελέτες όμως δεν υπήρχε κανένα στρατηγικό σχέδιο βιώσιμης διαχείρισης του πάρκου. Σε αντίθεση με τους μηχανικούς της εποχής της βασίλισσας Αμαλίας οι οποίοι προσπάθησαν να αξιοποιήσουν τη γεωλογία και το κλίμα της περιοχής, σχεδιάζοντας ήπιες παρεμβάσεις, οι νέες κατασκευές (τεχνητές λίμνες, κανάλια, εγκαταστάσεις κα) ήταν δυσκολοσυντήρητες και κοστοβόρες. Σήμερα πολύ λίγοι γνωρίζουν την πραγματική ιστορία της περιοχής, οι περισσότεροι αναγνωρίζουν το Πάρκο ή διαχωρίζουν στο μυαλό τους ως διαφορετικές οντότητες το Πάρκο, τον Πύργο, τα ιδρύματα, το δημαρχείο Αγίων Αναργύρων Καματερού και άλλες εγκαταστάσεις που δε σχετίζονται. Η περιοχή μάλιστα είναι παντελώς άγνωστη σε επισκέπτες από το εξωτερικό και δεν αξιοποιείται ούτε στο ελάχιστο για αυτό και το Πάρκο αποτελεί

περισσότερο χώρος έντευξης, περιπάτου και αθλητισμού για πολίτες των γύρω περιοχών.

Αλλά και το ίδιο το Πάρκο ως χώρος αναψυχής, παρά τις μεμονωμένες φιλότιμες προσπάθειες φορέων της τοπικής αυτοδιοίκησης, ΑΣΔΑ, δήμοι Ιλίου και Αγίων Αναργύρων), περιβαλλοντικών οργανώσεων, οργανώσεων της Κοινωνίας των Πολιτών, οι περιορισμένες δυνατότητές τους λόγω έλλειψης κονδυλίων αλλά και λόγω σύγκρουσης μεταξύ τους και με την επίσημη πολιτεία, βρέθηκε στα όρια οικολογικής καταστροφής. Η παρατεταμένη οικονομική κρίση επέτεινε το πρόβλημα, καθώς χώροι έντευξης, αναψυχής και πολιτισμού ήρθαν σε δεύτερη μοίρα, και εν τέλει το Πάρκο σε τέτοια έκταση εγκατάλειψη όπου το μεγαλύτερο μέρος των εγκαταστάσεών του καταστράφηκε ή βανδαλίστηκε, το περιβάλλον υποβαθμίστηκε (λίμνες στέρεψαν, τροφοδοσία νερού προβληματική, κανάλια ανενεργά,) βάζοντας σε κίνδυνο την υγεία των έμβιων οργανισμών που βρίσκουν καταφύγιο στο πάρκο αλλά και των επισκεπτών του, δημιουργήθηκαν προβλήματα ασφαλείας λόγω μη φύλαξης και άλλα πολλά. Το 2018 τελεσιδίκησαν αποφάσεις ενάντια στον Φορέα Διαχείρισης του Πάρκου για αδυναμία πληρωμής υποχρεώσεων, που οδήγησε την επίσημη πολιτεία να μεταφέρει τη διοίκησή του από το Υπουργείο Περιβάλλοντος στην Περιφέρεια. Η τελευταία, όπως τουλάχιστον ισχυρίζεται, ξεκίνησε το 2019 ένα μεγάλο σχέδιο αποκατάστασης του Πάρκου με ίδια κεφάλαια αλλά και με την εξασφάλιση κονδυλίων τριών εκατομμυρίων ευρώ από το Πράσινο Ταμείο και ήδη κάποια πρώτα αποτελέσματα άρχισαν να φαίνονται: επανατροφοδότηση με νερό των λιμνών, στεγάνωση της πέμπτης λίμνης, επαναφορά της φύλαξης και της ηλεκτροδότησης κα.

Παρά τις παραπάνω ιδιαίτερα θετικές εξαγγελίες της τοπικής αυτοδιοίκησης που μένουν να αποδειχθούν στην πράξη, θα πρέπει να επισημανθεί ότι όλες οι παραπάνω δράσεις εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη συνεχή χρηματοδότηση και την συνεχή στήριξη της κεντρικής διακυβέρνησης, η οποία δεν είναι εκ των προτέρων εξασφαλισμένη. Σε βάθος χρόνου όμως οποτεδήποτε ανέλαβε η τοπική αυτοδιοίκηση και η κεντρική διακυβέρνηση τη λειτουργία και συντήρηση κοστοβόρων εγκαταστάσεων, οικονομικές δυσπραγίες που σχετίζονται με την οικονομική κρίση και μεταστροφή του πολιτικού κλίματος σε τάσεις οι οποίες αποθαρρύνουν την ιδιωτική πρωτοβουλία, στο τέλος οδηγούν σε κακοδιαχείριση και υποβάθμιση. Με άλλα λόγια είναι πολύ δύσκολο ο Φορέας να επιτυγχάνει χρηματοδοτήσεις εκατομμυρίων ευρώ σε

συνεχή χρόνο, ή να τυγχάνει και της στήριξης ευνοϊκών πολιτικών συσχετισμών και θα πρέπει το Πάρκο να συντηρείται όσο περισσότερο μπορεί με ίδια κεφάλαια και δυνάμεις.

Αναπόφευκτα λοιπόν θα πρέπει να γίνεται ιδιωτική εκμετάλλευση του χώρου για εξασφάλιση κεφαλαίων, με όσο το δυνατόν πιο ήπια μορφή για τη μη διατάραξη του περιβάλλοντος. Ένα φαινόμενο της μεταπολίτευσης όμως είναι οι ιδεολογικές συγκρούσεις μεταξύ των υποστηρικτών της παρουσίας ιδιωτικής πρωτοβουλίας σε δημόσιους χώρους και αυτών που εισηγούνται την ελεύθερη πρόσβαση χωρίς περιορισμούς και εκμεταλλεύσεις της δημόσιας περιουσίας, πόσο μάλλον χώρων περιβάλλοντος όπως είναι τα αστικά πάρκα. Παρόλα αυτά θα πρέπει να τονιστεί ότι η οικογένεια η οποία κληρονόμησε το Πάρκο το 1912 διατηρεί το τμήμα που αποκαλείται Πύργος της Βασιλίσσης, το οποίο και διαθέτει τα σημαντικότερα ιστορικά μνημεία, ανέγγιχτο μέχρι και σήμερα, έχοντας κάνει εργασίες πλήρους αποκατάστασης των μνημείων αλλά και ήπιες παρεμβάσεις που σέβονται το περιβάλλον και διατηρούν την ιστορική μνήμη.

Το τρίπτυχο της επιτυχής εκμετάλλευσης ενός αστικού περιβαλλοντικού χώρου είναι: πολιτισμός, περιβάλλον, ανάπτυξη (με την αξιοποίηση της τεχνογνωσίας και της εμπειρίας της ιδιωτικής πρωτοβουλίας). Η αλήθεια είναι ότι με βάση τα αποτελέσματα της παρούσης έρευνας δεν αναδείχθηκε κάποιο σχετικό όραμα τουλάχιστον από την επίσημη πολιτεία. Οι περισσότεροι φορείς που έχουν την αρμοδιότητα είναι επικεντρωμένοι στην εύρεση κονδυλίων για την αποκατάσταση των προβλημάτων του Πάρκου, ενώ όσοι έχουν περιορισμένο ρόλο επικεντρώνονται στην ανάδειξη της δικής τους θετικής συμβολής. Καμία πλευρά δεν έχει να προτείνει κάτι καινοτόμο που θα κάνει το Πάρκο σε συνδυασμό με τον Πύργο να αποτελέσουν πόλο έλξης και έτσι να δώσει τουλάχιστον στο Πάρκο τη δυνατότητα αυτοδιαχείρισης αφού θα έχει επιλύσει το πρόβλημα χρηματοδότησης. Τα βασικά ερευνητικά ερωτήματα οι ερευνητικές υποθέσεις της παρούσης έρευνας δεν απαντήθηκαν επαρκώς από τους φορείς έχοντες την ευθύνη και αναδείχθηκαν κυρίως μέσω της βιβλιογραφικής επισκόπησης. Ο δήμος Ιλίου και ο Φορέας Διαχείρισης του Πάρκου απέφυγαν να αναδείξουν τα προβλήματα ίσως και τις αστοχίες τους, για την υποβάθμιση της περιοχής. Έμεινε στον ΑΣΔΑ και στην εταιρεία διαχείρισης του Πύργου να επισημάνουν τα προβλήματα, τα οποία ως επί το πλείστον επικεντρώνονται στην κακή κατάσταση του πάρκου λόγω ελλιπής

χρηματοδότησης και στις προβληματικές συγκοινωνίες . Για την μη επιτυχημένη ανάδειξη της ιστορίας οι απαντήσεις ήταν συγκεχυμένες. Ένας φορέας της πολιτείας θεωρούσε ότι αναδεικνύεται επαρκώς, ο άλλος καθόλου και ο τρίτος αναφερόταν στις δράσεις για την ανάδειξη της δική του κληρονομιάς. Από ότι φαίνεται ο μόνος φορέας που προβάλλει το ιστορικό υπόβαθρο της περιοχής είναι η εταιρεία διαχείρισης του Πύργου η οποία βέβαια έχει ίδιο όφελος. Τέλος για το πώς θα μπορούσε να γίνει μία ολιστική διαχείρισης της περιοχής όλοι ήταν διστακτικοί και ένας φορέας τάχτηκε απόλυτα κατά, απόρροια της δυσκολίας συνεργασίας μεταξύ ιδιωτών και δημοσίων φορέων, κάτι που δυστυχώς δεν επιτρέπει τη δημιουργία στρατηγικού σχεδίου δράσης σύμπραξης μεταξύ τους.

Η λύση όμως σε ένα πολύπλοκο πρόβλημα όπως αυτό της περιοχής είναι η ανάπτυξη συνεργασιών μεταξύ φορέων ακόμα και μεταξύ δημοσίου και ιδιωτικού τομέα. Έγινε με επιτυχία σε διοργανώσεις πολιτιστικών εκδηλώσεων, άλλωστε όλη περιοχή αποτελεί ένα μεγάλο μνημείο που παραμένει για 110 χρόνια ανεκμετάλλευτο. Όπως αναδείχθηκε και στο θεωρητικό μέρος της παρούσης έρευνας είναι αδύνατο να διαχωριστεί ο πολιτισμός από το φυσικό του περιβάλλον και είναι αδύνατο και τα δύο να διαφυλαχθούν χωρίς οικονομική ευμάρεια και ανάπτυξη. Η σύγχρονη προσέγγιση είναι ότι τα μνημεία διαφυλάσσονται καλύτερα όταν εκτίθενται με ήπιο τρόπο και στρατηγικό σχέδιο παρά όταν απομονώνονται. Οι διαχειριστές του Πύργου της Βασιλίσσης φαίνεται να το έχουν καταλάβει καθώς αναπτύσσουν όλο και περισσότερες δραστηριότητες σεβόμενοι πάντα το χώρο. Με άλλα λόγια και διακινδυνεύοντας παρερμηνεία από τον αναγνώστη της παρούσης εργασίας, η λύση που προτείνεται είναι ο Πύργος να γίνει λίγο πιο ανοικτός στο κοινό και το Πάρκο λίγο πιο ανοικτό στην ιδιωτική πρωτοβουλία, ώστε κάπου στην μέση να προκύψουν οι απαραίτητες συνθήκες ομαλούς συμβίωσης.

Συζήτηση – Προτάσεις

Παρά τις επίμονες προσπάθειες για επικοινωνία με όσο το δυνατόν περισσότερους φορείς για την καταγραφή των απόψεών τους, ώστε να καλυφθεί το πρόβλημα με όσο το δυνατόν πιο πολύπλευρο τρόπο, μόλις 4 από τους 8 βασικούς φορείς που δραστηριοποιούνται στην περιοχή συμμετείχαν στην έρευνα. Εντούτοις θεωρείται ότι καλύφθηκαν οι απόψεις και των τριών πλευρών: τοπική αυτοδιοίκηση μέσω ΑΣΔΑ και Δήμο Ιλίου, Πάρκο Τρίτση μέσω Φορέα Διαχείρισης Πάρκου και Πύργος της Βασιλίσσης μέσω της εταιρείας στην οποία ανήκει. Ιδανικά θα ήταν επιθυμητό να είχαν συμμετάσχει τόσο ο Δήμος Αγίων Αναργύρων Καματερού που κατά καιρούς έχει διεκδικήσει τη διαχείριση του Πάρκου, όσο και η Περιφέρεια Αττικής η οποία έχει την εποπτεία του Πάρκου τα τελευταία τρία χρόνια. Η τελευταία βέβαια θεωρείται ότι εκφράζεται μέσω του Φορέα Διαχείρισης του Πάρκου όπου έχει και τη διοίκηση.

Οι περισσότερες απαντήσεις στα ερωτήματα δόθηκαν γραπτά από τους διαχειριστές ή εκπροσώπους τύπου των οργανισμών που συμμετέχουν στη διαχείριση της περιοχής. Οι θέσεις ευθύνης που κατέχουν σε σχέση με τον οργανισμό που υπηρετούν δε τους δίνει την πλήρη δυνατότητα ελεύθερης έκφρασης των προσωπικών απόψεων που μπορεί να έχουν από την μέχρι τώρα εμπειρία που έχουν αποκομίσει. Διατυπώνονται πάντα με προσεκτικό τρόπο που δε θα θίγει τον οργανισμό και . Επιπροσθέτως οι γραπτές απαντήσεις που δίνονται σε μεταγενέστερο χρόνο δε δίνουν τη δυνατότητα στον ερευνητή να παρέμβει και να «πιέσει» εμμέσως για απαντήσεις ή να φροντίσει η συζήτηση να μην παρεκκλίνει του στόχου της. Στην προκειμένη περίπτωση το σύνολο σχεδόν των ερωτηθέντων, με εξαίρεση την εταιρεία που διαχειρίζεται τον Πύργο της Βασιλίσσης, απέφυγε να απαριθμήσει τα συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζει ο οργανισμός τον οποίο εκπροσωπούν, όπως και να εξηγήσει τις αιτίες για τις οποίες δεν προβάλλεται επαρκώς η ιστορία και η πολιτιστική σημασία της περιοχής.

Προτείνεται μελλοντικές έρευνες ή μελέτες βιωσιμότητας του Πάρκου να συμπεριλάβουν και την καταγραφή των απόψεων των υπολοίπων φορέων, οι οποίοι θα είναι διατεθειμένοι να εκφράσουν ανοικτά χωρίς καχυποψία τις θέσεις τους καθώς αποδεδειγμένα εάν το πρόβλημα δεν γίνει κατανοητό από όλες τις πλευρές και δεν συμμετέχουν όλοι οι έχοντες συμφέρον φορείς (stakeholders) σε μία διαδικασία, τότε

αυτή συνήθως συναντά εμπόδια (αντίσταση στην αλλαγή) η οποία μπορεί ακόμα και να ανατρέψει μία προσπάθεια.

Βιβλιογραφία

Aymerick, M. (2017) 'Towards an integrated approach to funding cultural heritage for Europe: Contribution by the European Investment Bank to funding cultural heritage projects', in Mergos, G. and Patsavos, N. (eds) *Cultural heritage and Sustainable Development. Economic Benefits, Social Opportunities and Policy Challengers*. Chania: Technical University of Crete, pp. 45–68.

Baird Callicott, J. (1999) *Beyond the Land Ethic: More Essays in Environmental Philosophy*. New York: State University of New York Press.

Bouhenaki, M. (2014) 'What is the meaning of cultural heritage today?', in Korka, E. (ed.) *The protection of archaeological heritage in times of economic crisis*. Newcastle: Cambridge Scholars Publishing, pp. 2–9.

Charkiolakis, N., Mihelakis, M. and Psallida, M. (2008) 'Landscape Architecture in the Recreational Parks and Botanical Gardens of Athens: a Historical Preview', in *1st WSEAS International Conference on LANDSCAPE ARCHITECTURE (LA '08)*. Algarve, Portugal. doi: ISBN: 978-960-6766-72-5.

Chung, Y. S. S. (2005) 'Seoul, Korea: Its concept of culture and nature in heritage planning', *International Journal of Heritage Studies*, 11(2), pp. 95–111. doi: 10.1080/13527250500070287.

Cleere, H. (2005) 'Introduction: The rationale of the archaeological heritage management', in Cleere, H. (ed.) *Archaeological Heritage Management in the Modern World*. London and New York: Routledge, pp. 1–17.

Creswell, J. W. (2003) 'Research design Qualitative quantitative and mixed methods approaches', *Research design Qualitative quantitative and mixed methods approaches*. doi: 10.3109/08941939.2012.723954.

DesJardins, J. (1998) 'Corporate environmental responsibility', *Journal of Business Ethics*, 17(8), pp. 825–838. doi: 10.1023/A:1005719707880.

Dickson, R. (2016) 'The Evansian Period of Knossos: Inconvenient History and the World Heritage List', *Fabrications*, 26(1), pp. 102–120. doi:

10.1080/10331867.2016.1131134.

EUR-lex Article 167 (2008) ‘Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union - PART THREE: UNION POLICIES AND INTERNAL ACTIONS - TITLE XIII: CULTURE - Article 167 (ex Article 151 TEC)’, *Official Journal of the European Union*, 115, pp. 121–122. Available at: http://data.europa.eu/eli/treaty/tfeu_2008/art_167/oj.

European Commission (2014) *Towards an integrated approach to cultural heritage for Europe*. COM(2014) 477 final. Brussels. Available at: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:52014DC0477>.

Georgi, J. (2010) ‘The Greenways in Athens’, in *Vestire il Paesaggio, June 2010*. Pistoia: Politecnico di Milano, pp. 166–167. Available at: <http://hdl.handle.net/11311/1043402>.

Golafshani, N. (2003) ‘The Qualitative Report Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research Understanding Reliability and Validity in Qualitative Research’, *The Qualitative Report*, 8(4). Available at: <http://www.nova.edu/ssss/QR/QR8-4/golafshani.pdf>.

Hagouel, P. I. (2017) ‘Οι Ιουδαίοι της Θεσσαλονίκης: Κληρονομίες του Παρελθόντος, Διαμόρφωση Παραδόσεων, Προκλήσεις για το Μέλλον’, in *ΔΙΑΔΕΞΗ στο Μάθημα του ΔΙΑΘΡΗΣΚΕΙΑΚΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ*. Θεσσαλονίκη: Τομέας Α΄: Βιβλικής Γραμματείας & Θρησκευολογίας - Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης. Available at: https://www.researchgate.net/profile/Paul_Isaac_Hagouel/publication/315381520_2017_Oi_Ioudaioi_tes_Thessalonikes_Kleronomies_tou_Parelthontos_Diamorphose_Paradoseon_Proklesis_gia_to_Mellon_epikairopoiemenes_me_plereis_anaphores_The_Jews_of_Thessaloniki_Le.

Hagouel, P. I. (2018) ‘How Greece deals with its Past _ Πώς η Ελλάδα αντιμετωπίζει & διαχειρίζεται το Παρελθόν της (in Greek)’, in *Comparing genocide and mass atrocities*. Thessaloniki. doi: 10.13140/RG.2.2.31772.33929.

Halkos, G., Leonti, A. and Sardianou, E. (2020) ‘Why do citizens visit urban parks?’

The case of Tritsi in Greece’, in *1st International Conference on Environmental Design (ICED2020)*. Athens: Hellenic Open University, pp. 77–81. Available at: <https://latpee.eap.gr/en/events/iced2020/2-uncategorised/85-iced-2020-articles>.

Ioannou, D., Georgi, J. and Serraios, K. (2013) ‘The Environmental Awareness Park “Antonis Tritsis” in Athens: redesigning its role and form’, in *Proceedings of the International Conference on “Changing Cities“: Spatial, morphological, formal & socio-economic dimensions*. Skiathos Island: Neapolis University, pp. 1079–1092. Available at: <http://hdl.handle.net/11728/7523>.

Jarzombek, M. (2011) ‘The Metaphysics Of Permanence - Curating Critical Impossibilities’, *Log*, 11, pp. 125–135. doi: www.jstor.org/stable/41765408.

Kantartzis, A. and Pollalis, S. (2019) ‘Sustainable Green Infrastructure Planning in Greece : Proposal for an Urban Greenway Network in the Greater Athens Metropolitan Area’, *Landscape and Greenway Planning*, 6(45). doi: <https://doi.org/10.7275/sjyk-5993>.

Karapostoli, A. and Tsinikas, N. (2013) ‘What Do We Expect Certain Places To Sound Like? An Interpretive – Historical Research Of Thessaloniki During The Last Century, Through The “Ears” Of Five Distinguished Authors’, in *Symposium on Acoustic Ecology*. Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Πολυτεχνική Σχολή, Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών. doi: [IKEECONFAN-2014-471](https://doi.org/10.1080/135272500404197).

Kirk, J. and Miller, M. (1986) *Reliability and Validity in Qualitative Research*. London: Sage Publications Inc. doi: <https://dx.doi.org/10.4135/9781412985659>.

Light, D. (2000) ‘An unwanted past: Contemporary tourism and the heritage of communism in Romania’, *International Journal of Heritage Studies*, 6(2), pp. 145–160. doi: [10.1080/135272500404197](https://doi.org/10.1080/135272500404197).

Little, C. (1990) *Greenways for America*. Baltimore and London: The John Hopkins University Press.

Mazower, M. (2006) *Salonica, city of ghosts: Christians, Muslims, and Jews, 1430-1950*. New York: HarperCollins Publishers. doi: [10.5860/choice.43-3545](https://doi.org/10.5860/choice.43-3545).

Mergos, G. and Patsavos, N. (2017) 'Chapter 1 - Introduction and overview', in *Cultural heritage and Sustainable Development. Economic Benefits, Social Opportunities and Policy Challengers*. Chania: Technical University of Crete, pp. 21–42.

Meskill, L. (2002) 'Negative heritage and past mastering in archaeology', *Anthropological Quarterly*, 75(3), pp. 557–574. doi: 10.1353/anq.2002.0050.

Munn, M. (1993) *The defense of Attica: the Dema wall and the Boiotian War of 378-375 B.C.* University of California Press.

Nietzsche, F. (1980) *On the Advantage and Disadvantage of History for Life Trans. Peter Preuss, Journal of Chemical Information and Modeling*.

OECD (2008) *The impact of culture on tourism, The Impact of Culture on Tourism*. Paris: OECD Publishing. doi: 10.1787/9789264040731-en.

Poulakou-Rebelakou, E. *et al.* (2011) 'The lack of a child, the loss of a throne: The infertility of the first royal couple of Greece (1833-62)', *Journal of the Royal College of Physicians of Edinburgh*, 41(1). doi: 10.4997/JRCPE.2011.115.

Taylor, P. W. and Jamieson, D. (2011) *Respect for nature: A theory of environmental ethics, Respect for Nature: A Theory of Environmental Ethics (25th Anniversary Edition)*. doi: 10.1080/10848770.2013.816151.

Themelis, P. (2017) 'Foreword', in Mergos, G. and Patsavos, N. (eds) *Cultural heritage and Sustainable Development. Economic Benefits, Social Opportunities and Policy Challengers*. Chania: Technical University of Crete, pp. 15–16.

Throsby, D. (2012) 'Heritage Economics: A conceptual framework', in Licciardi, G. and Amirtahmasebi, R. (eds) *THE ECONOMICS OF UNIQUENESS: Investing in Historic City Cores and Cultural Heritage Assets for Sustainable Development*. Washigton D.C.: The World Bank, pp. 45–74. doi: 10.1596/978-0-8213-9650-6.

Tridimas, G. (2010) 'Referendum and the choice between monarchy and republic in Greece', *Constitutional Political Economy*, 21, pp. 119–144. doi: 10.1007/s10602-009-9078-4.

Trzyna, T. (2017) 'Connecting people, nature, and culture through metropolitan conservation alliances', in Weber, S. (ed.) *Connections Across People, Place, and Time: Proceedings of the 2017 George Wright Society Conference on Parks, Protected Areas, and Cultural Sites*. Hancock, Michigan: George Wright Society, pp. 130–135. Available at: <http://www.georgewright.org/1721trzyna.pdf>.

Tunbridge, J. E. and Ashworth, G. J. (1995) *Dissonant heritage : the management of the past as a resource in conflict*. New York: John Wiley.

Tzanelli, R. (2012) 'Domesticating the tourist gaze in Thessaloniki's Prigipos', *Ethnography*, 13(3), pp. 278–305. doi: 10.1177/1466138111420619.

Tzanes, G. T. *et al.* (2017) 'Sustaining Recreational Parks through Energy Renovation. The Case of the "Antonis Tritsis " Park in Attica, Greece"', in *6th International Conference on Environmental Management, Engineering, Planning and Economics and Society of Ecotoxicology and Environmental Safety Conference*. Thessaloniki: CEMEPE and SECOTOX. Available at: https://www.researchgate.net/publication/335797868_Sustaining_Recreational_Parks_through_Energy_Renovation_The_Case_of_the_Antonis_Tritsis_Park_in_Attica_Greece.

Tzortzi, N. and Ioannou, D. (2020) 'Greenways in Athens, Greece: Enhancing connectivity through a greenway network in a contemporary European metropolis', *Urban Research and Practice*. doi: 10.1080/17535069.2020.1831049.

UNESCO (1972) 'Convention concerning the protection of the world cultural and natural heritage', in *seventeenth session Paris, 16 november 1972*. doi: 10.1111/j.1468-0033.1973.tb02056.x.

UNESCO (2012) *Culture: a driver and an enabler of sustainable development*. Available at: https://www.un.org/millenniumgoals/pdf/Think_Pieces/2_culture.pdf.

ΑΣΔΑ (2009) ΠΑΡΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΥΑΙΣΘΗΤΟΠΟΙΗΣΗΣ «Α. ΤΡΙΤΣΗΣ»: ΓΙΑ ΜΙΑ ΟΛΟΚΛΗΡΩΜΕΝΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ. Περιστέρι. Available at: https://www.parkotritsis.gr/wp-content/uploads/Ereynhtiko-Yliko/EreynesKaiMeletes/Gnwm.ektheseis/ASDA_ParkoTritsi.pdf.

Βλαχόπουλος, Σ. and Χατζηβασιλείου, Ε. (2018) *Διλήμματα της ελληνικής συνταγματικής ιστορίας: 20ός αιώνας. Ένας ιστορικός γράφει για το Σύνταγμα και ένας συνταγματολόγος για την ιστορία*. Αθήνα: Πατάκης.

Δένδια, Α. and Μπούουεν, Λ. (2013) *Φυσικές προστατευόμενες περιοχές στην Αττική: Εθνικό Πάρκο Σχινιά, Πάρκο Τρίτση*. Αθήνα. doi: <http://dx.doi.org/10.26240/heal.ntua.496>.

Δημητριάδης, Β. (1983) 'Τοπογραφία της Θεσσαλονίκης κατά την εποχή της τουρκοκρατίας, 1430-1912', *Μακεδονικά*, 23. doi: 10.12681/makedonika.348.

Ίσαρη, Μ. and Πουρκός, Μ. (2015) 'Οργάνωση, Ταξινόμηση, Ανάλυση και Αξιολόγηση Ποιοτικών Δεδομένων', in Ίσαρη, Μ. and Πουρκός, Μ. (eds) *Ποιοτική μεθοδολογία έρευνας*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, pp. 115–127. doi: <http://hdl.handle.net/11419/5822>.

Καραθανάσης, Α. Ε. (1998) 'Β. Δημητριάδης, Η Θεσσαλονίκη της παρακμής. Η Ελληνική Κοινότητα της Θεσσαλονίκης κατά τη δεκαετία του 1830 με βάση ένα οθωμανικό κατάστιχο απογραφής του πληθυσμού', *Μακεδονικά*, 31. doi: 10.12681/makedonika.147.

Καρδαμίτση-Αδαμη, Μ. (2009) *Ανάκτορα στην Ελλάδα*. Αθήνα: Μέλισσα.

Κάρλου, Ν. (2018) *Το Place Branding ως εργαλείο του σύγχρονου σχεδιασμού. Η ενίσχυση της πολιτιστικής ταυτότητας της Θεσσαλονίκης*. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

Κουμνά, Α., Λένη, Μ. and Μικελάκης, Μ. (2009) 'Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα «Κήπε, κήπε είσαι δώ;» (Εθνικός Κήπος)', in *1ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟ ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΕΧΝΗΣ & ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ 29-31 ΜΑΪΟΥ 2009*. Παλαιό Φάληρο: ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΔΕΥΤΕΡΟΒΑΘΜΙΑΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΑΤΤΙΚΗΣ & ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΓΕΝΙΔΟΥ. Available at: https://www.ekke.gr/projects/estia/Cooper/Praktika_Synedrio_Evgenidio/Files/Π_Kenrikes_Eisigiseis.htm.

Κωτούλας, Ι. (2017) *Η Ευρωπαϊκή Νεογοτθική Παράδοση και Αρχιτεκτονική του Ελλαδικού Χώρου (1830-1897)*. Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. doi: 10.13140/RG.2.2.14467.45609.

Μπουρμπαχάκη, Α. (2009) *Η κηποτεχνία στην Ελλάδα τον 19ο και 20ο αιώνα, το παράδειγμα της Κηφισιάς*. ΑΤΕΙ Πειραιά. Available at: http://oceanis.lib.puas.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/126/pol_00478.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Παπαιωάννου, Μ. (2020) 'Δύο γυναίκες με όραμα για το ελληνικό τοπίο: Αμαλία και Jacky Tygrwhitt', *Οι Φίλοι του Μουσείου Γουλανδρή*, Ιαν-Μαρ 20(139), pp. 7–11. Available at: <https://filoi-gnhm.gr/site/teychos-139/>.

Παρασκευόπουλος, Δ. (2018) *Περιβαλλοντικές πολιτικές, Διακυβέρνηση, Πάρκο Τρίτσης Realpolitik στην ελληνική πραγματικότητα*. Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Available at: https://dspace.lib.ntua.gr/xmlui/bitstream/handle/123456789/47810/Διπλωματική_Αναστασάκος_Παρασκευόπουλος_τελικό.pdf?sequence=1.

Πασαμήτρος, Ν. (2019) *Σκοτεινή Βαλκανική Πολιτιστική Κληρονομιά - Τοπικές Οπτικές και Θεραπευτικές Καλλιτεχνικές Απεικονίσεις*. Available at: https://www.huffingtonpost.gr/entry/skoteine-valkanike-politistike-kleronomia_gr_5c4b640ce4b0e5ee2602c24d (Accessed: 5 February 2021).

Πύργος Βασιλίσσης (2021) *Πύργος Βασιλίσσης*. Available at: <https://www.pyrgosvasilissis.gr/> (Accessed: 3 March 2021).

Πύργος της Βασιλίσσης (2021) *Ιστορικό Πύργου Βασιλίσσης*. Available at: <https://www.pyrgosvasilissis.gr/the-tower/history/> (Accessed: 9 April 2021).

Τουλουμάκος, Ι. (2011) 'Μ. Mazower, Θεσσαλονίκη, «Πόλη των Φαντασμάτων, Χριστιανοί, Μουσουλμάνοι και Εβραίοι, 1430-1950», μτφρ. Κ. Κουρεμένου, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, Αθήνα 2006, σελ. 575, 62 εικ., 11 χάρτες. [Τίτλος του πρωτοτύπου: Salonika. City of ghosts, 2004]', *Μακεδονικά*, 36, pp. 288–293. doi: 10.12681/makedonika.41.

Φορέας Διαχείρισης Πάρκου Αντώνης Τρίτσης (2017) *ΑΙΤΗΣΗ ΓΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟ ΚΤΙΡΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΧΩΡΟΥ ΔΙΑΤΗΡΗΤΕΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ*.

Φορέας Διαχείρισης Πάρκου Αντώνης Τρίτσης (2021) *Επίσημη απάντηση Φ.Δ.*

Μητροπολιτικού Πάρκου, 15 Απριλίου. Available at: <https://parkotritsis.gr/episimi-arantisi/> (Accessed: 30 April 2021).

Παράρτημα Α – Συνοδευτική Επιστολή

Καλησπέρα σας,

Ονομάζομαι Γιαννούσης Γεώργιος και τελώ οικονομικός διευθυντής του Αναπτυξιακού Συνδέσμου Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ). Στην παρούσα φάση εκπονώ τη διπλωματική μου εργασία στο ΠΜΣ Δημόσια Διοίκηση και Τοπική Αυτοδιοίκηση του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου.

Το θέμα την εργασίας είναι: "Η ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ : Ο ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΡΚΟΥ 'ΑΝΤΩΝΗΣ ΤΡΙΤΣΗΣ' ΣΤΟ ΔΗΜΟ ΙΛΙΟΥ"

Η προσέγγισή μας είναι να αναζητήσουμε τους λόγους για τους οποίους δεν προβάλλεται και δεν αξιοποιείται επαρκώς η ιστορική και πολιτιστική αξία της περιοχής του πάλαι ποτέ Επταλόφου, και να αναζητήσουμε συνεργατικές λύσεις με τις οποίες θα μπορούσε αυτό να επιτευχθεί.

Παράρτημα Β – Ερωτήσεις Συνέντευξης

1. Θα μπορούσατε με λίγα λόγια να μας περιγράψετε το έργο που διεξάγει ο φορέας τον οποίο εκπροσωπείτε στην περιοχή Πάρκο Τρίτση / Πύργο της Βασιλίσσης / Κέντρο της Γης;
2. Ποια θεωρείτε ως την σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος και ποια η σημασία που αποδίδετε στην ύπαρξη πρασίνων χώρων μέσα στα αστικά τοπία;
3. Τι νόημα έχουν για εσάς οι έννοιες του πολιτισμού, της ανάπτυξης και της πολιτιστικής ανάπτυξης; Θεωρείτε ότι οι χώροι πρασίνου αποτελούν πολιτιστική κληρονομιά της πόλης; Μέχρι ποιου σημείου μπορούν οι φορείς να επεμβαίνουν σε αυτούς τους χώρους ; και με ποιόν τρόπο
4. Μπορείτε να μας αναφέρετε με λίγα λόγια τα κυριότερα προβλήματα ή και εμπόδια που αντιμετωπίζει ο φορέας σας που εκπροσωπείτε σε σχέση με την περιοχή;
5. Θεωρείτε ότι οι επισκέπτες της περιοχής γνωρίζουν την ιστορία της περιοχής από την εποχή της βασίλισσας Αμαλίας και έχει αξιοποιηθεί αυτή επαρκώς για την ανάδειξή της πολιτιστικής της σημασίας;
6. Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι δεν έχουν αξιοποιηθεί με έναν ολιστικό (ενοποιημένο) τρόπο το Πάρκο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αντώνης Τρίτση, ο Πύργος της Βασιλίσσης, το Κέντρο της Γης, τα ιδρύματα όπως και άλλοι αναξιόποητοι χώροι της περιοχής με μεγάλη πολιτιστική σημασία (όπως το εκκλησάκι του Αγίου Παύλου); Θα μπορούσε υπό προϋποθέσεις να γίνει κάτι τέτοιο και με ποιους τρόπους;
7. Με δεδομένες τις προσπάθειες για την ανάδειξη του Πάρκου Τρίτση ως πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, θα μπορούσε ταυτόχρονα να αναδειχθεί η περιοχή και ως κέντρο πολιτισμού; Αν διαφωνείτε μπορείτε να μας περιγράψετε τους λόγους που δεν το επιτρέπουν; Στην περίπτωση που συμφωνείτε μπορείτε αντίστοιχα να μας επισημάνετε κάποιες δράσεις που πιθανότατα ήδη υλοποιεί ή προτίθεται να υλοποιήσει ο φορέας σας ή κάποιες ιδέες που θα βοηθούσαν προς αυτή την κατεύθυνση;

Παράρτημα Γ – Συνεντεύξεις

Δήμος Ιλίου

1. Θα μπορούσατε με λίγα λόγια να μας περιγράψετε το έργο που διεξάγει ο φορέας τον οποίο εκπροσωπείτε στην περιοχή Πάρκο Τρίτση / Πύργο της Βασιλίσσης / Κέντρο τη Γης;

Ο Δήμος Ιλίου συμμετέχει στο Δ.Σ. του «Φορέα Διαχείρισης Μητροπολιτικού Πάρκου Περιβαλλοντικών και Εκπαιδευτικών Δραστηριοτήτων και Ανάπτυξης Κοινωνικής Οικονομίας «Αντώνης Τρίτση», ένα νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου της Περιφέρειας Αττικής που εδρεύει στον Δήμο μας. Σκοπός του Φορέα Διαχείρισης είναι η περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση, ενημέρωση και εκπαίδευση των πολιτών και μαθητών, η ανάδειξη της ιδιαίτερης αξίας του πρασίνου με την ανάπτυξη δραστηριοτήτων, η υλοποίηση προγραμμάτων περιβαλλοντικής προστασίας και εκπαίδευσης στο χώρο του Πάρκου, καθώς και η διαχείριση και προστασία των υγροτόπων, της χλωρίδας και της πανίδας του Πάρκου. Το έργο του Δήμου Ιλίου στο Πάρκο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με αυτόν τον σκοπό και οι προσπάθειες για την ανάπτυξη και αναβάθμισή του είναι συνεχείς και αδιάλειπτες. Από τον Οκτώβριο του 2019 που την ευθύνη διαχείρισή του ανέλαβε η Περιφέρεια Αττικής, σίγουρα θα επιθυμούσαμε να είχε επιτευχθεί βελτίωση με μεγαλύτερη ταχύτητα, ωστόσο αναγνωρίζουμε ότι οι διαδικασίες για τις απαιτούμενες ενέργειες είναι χρονοβόρες και είμαστε αισιόδοξοι ότι σύντομα θα έχουμε πιο ορατά αποτελέσματα.

2. Ποια θεωρείτε ως την σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος και ποια η σημασία που αποδίδετε στην ύπαρξη πρασίνων χώρων μέσα στα αστικά τοπία;

Η σχέση του ανθρώπου με το περιβάλλον είναι σχέση ζωής. Τα ανθρώπινα όντα ζουν στο βασίλειο της φύσης και αλληλεπιδρούν συνεχώς με αυτό: με τη μορφή του αέρα που αναπνέουμε, του νερού που πίνουμε, της τροφής που λαμβάνουμε, της ενέργειας που καταναλώνουμε. Οποιαδήποτε αλλαγή στο περιβάλλον μπορεί να έχει καταστροφικές επιπτώσεις, να αποτελέσει απειλή για τους ανθρώπους και να επηρεάσει δραματικά την οικονομία, αφού μειώνει την ικανότητα των οικοσυστημάτων να αναγεννηθούν και να παρέχουν υπηρεσίες ζωτικής σημασίας. Η

υποβάθμιση του περιβάλλοντος μας επηρεάζει όλους, αφού είμαστε όλοι μέρη του ίδιου συστήματος.

Στον Δήμο Ιλίου αποδίδουμε τεράστια σημασία στη δημιουργία ολοένα και περισσότερων χώρων πρασίνου στον αστικό ιστό και χρησιμοποιούμε κάθε διαθέσιμο εργαλείο ώστε να εμπλουτίσουμε το φυσικό κεφάλαιο της πόλης μας. Μάλιστα, τα τελευταία χρόνια έχουμε αποκτήσει έναν μεγάλο αριθμό κοινόχρηστων χώρων πρασίνου με ίδιους πόρους, αλλά και μέσω χρηματοδοτικών προγραμμάτων όπως το Πράσινο Ταμείο κλπ. Δε διαθέτουμε μόνο διαχρονική βούληση, αλλά έναν γενικότερο σχεδιασμό για τη δημιουργία μιας πράσινης πόλης, με βιώσιμο χαρακτήρα και ανθρώπινο πρόσωπο. Για τον λόγο αυτό, διευρύνουμε συνεχώς τον δημόσιο χώρο προς όφελος πεζών, κατοίκων και πολιτών, και δίνουμε προτεραιότητα σε συνθήκες που αναβαθμίζουν την ποιότητα ζωής τους. Κάνουμε, με ουσιαστικές κινήσεις, πράξη τη δέσμευσή μας για μια πόλη στην οποία αξίζει να ζούμε.

3. Τι νόημα έχουν για εσάς οι έννοιες του πολιτισμού, της ανάπτυξης και της πολιτιστικής ανάπτυξης; Θεωρείτε ότι οι χώροι πρασίνου αποτελούν πολιτιστική κληρονομιά της πόλης; Μέχρι ποιου σημείου μπορούν οι φορείς να επεμβαίνουν σε αυτούς τους χώρους και με ποιόν τρόπο;

Ο πολιτισμός είναι μια έννοια πολυσήμαντη που προσδιορίζει την ταυτότητα μιας περιοχής, ενώ αποτελεί σημαντικό πόρο για την ανάπτυξή της και παράγοντα καθοριστικής σημασίας για το επίπεδο διαβίωσης των κατοίκων της. Συμπεριλαμβάνει τα ήθη και έθιμα, τις παραδόσεις και τους κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς των πολιτών της. Η σημασία του είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την οικονομική ανάπτυξη, είτε αφορά σε κεντρικό, είτε σε τοπικό επίπεδο.

Ωστόσο, η πολιτιστική κληρονομιά μιας πόλης δεν αφορά μόνο την ιστορία, την παράδοση ή τα έθιμά της, αλλά συνδέεται ενεργά με μέτρα πολεοδομικού χαρακτήρα και στόχους που αφορούν τη βιώσιμη αστική ανάπτυξη της. Η δημιουργία ελεύθερων χώρων πρασίνου, που συμβάλλουν στην αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών, αποτελούν δείγμα πολιτισμού και συνεπώς μέρος της πολιτιστικής κληρονομιάς μιας πόλης. Φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον είναι έννοιες συνυφασμένες και η προστασία τους αποτελεί τόσο δικαίωμα των πολιτών, όσο και υποχρέωση των κρατικών και τοπικών φορέων.

Το μέγεθος της παρέμβασης του κάθε φορέα καθορίζεται από την πολιτική βούληση των κυβερνώντων, τα εκάστοτε νομοθετήματα, αλλά και τα θεσμικά εργαλεία που δίνονται, όπως τα Σχέδια Ολοκληρωμένων Αστικών Παρεμβάσεων, οι αναπλάσεις, η εφαρμογή ζωνών προστασίας κλπ.

4. Μπορείτε να μας αναφέρετε με λίγα λόγια τα κυριότερα προβλήματα ή και εμπόδια που αντιμετωπίζει ο φορέας που εκπροσωπείτε σε σχέση με την περιοχή;

Ο Δήμος Ιλίου με πραγματικό πληθυσμό 140.000 κατοίκους, είναι από τους ελάχιστους Δήμους της χώρας που διαθέτουν ισχυρό ταμειακό αποθεματικό για την αντιμετώπιση κοινωνικών και εκτάκτων αναγκών, παραμένοντας παράλληλα συνεπής στις υποχρεώσεις του προς τρίτους, χωρίς να δημιουργεί ληξιπρόθεσμες οφειλές. Τα ζητήματα που αντιμετωπίζει οφείλονται, κυρίως, σε γραφειοκρατικές διαδικασίες και καθυστερήσεις της κεντρικής διοίκησης, ενώ ικανοποιητικό είναι το γεγονός ότι έχουν δρομολογηθεί διαδικασίες επίλυσης για κάποια από αυτά (Πάρκο Τρίτση, Μουσείο Ραδιοφωνίας, 8^ο Γυμνάσιο κ.ά.). Εννοείται, ωστόσο ότι δεν εφησυχάζουμε ποτέ, ιδιαίτερα δε όταν απέναντί μας έχουμε τις κατά καιρούς Διοικήσεις σε τομείς, αλλά και τη γραφειοκρατία, εμπόδια τα οποία καταβάλλουμε κάθε δυνατή προσπάθεια να υπερνικήσουμε.

Το σημαντικότερο πρόβλημα της περιοχής, θα έλεγα ότι παραμένει η συγκοινωνία, ένα κοινωνικό αγαθό που χρησιμοποιείται κυρίως από ανθρώπους με χαμηλά εισοδήματα και αποτελεί υποχρέωση μιας ευνομούμενης πολιτείας. Η καθυστέρηση της ολοκλήρωσης των εργασιών για την επέκταση της Γραμμής 2 του Μετρό (από Ανθούπολη προς Ίλιον), με τη δημιουργία τριών σταθμών, παρά το γεγονός ότι ήταν ένα υπερώριμο έργο, είχε ως αποτέλεσμα χιλιάδες κάτοικοι να βιώνουν μια απίστευτη ταλαιπωρία. Η επανεκκίνηση των διαδικασιών από το Υπουργείο Υποδομών και Μεταφορών και η επικείμενη ένταξή του στο ΕΣΠΑ 2021 - 2027, με στόχο να προκηρυχθεί ο διαγωνισμός μέσα στο 2022, δημιουργεί νέα, αισιόδοξη προοπτική, καθώς πρόκειται για ένα μεγάλο συγκοινωνιακό έργο που θα αλλάξει τον τρόπο μετακίνησης στην ευρύτερη περιοχή της Δυτικής Αθήνας.

5. Θεωρείτε ότι οι επισκέπτες της περιοχής γνωρίζουν την ιστορία της περιοχής από την εποχή της βασίλισσας Αμαλίας και έχει αξιοποιηθεί αυτή επαρκώς για την ανάδειξή της πολιτιστικής της σημασίας;

Οι επισκέπτες γνωρίζουν ότι το Ίλιον είναι μια περιοχή με εντυπωσιακά ευρήματα και μνημεία εξαιρετικού ενδιαφέροντος. Ένα από αυτά, είναι το βασιλικό αγρόκτημα, το οποίο εκτείνεται σε 2.500 στρέμματα και περιλαμβάνει τον περιώνυμο Πύργο της Αμαλίας ή «Πύργο Βασιλίσσης». Το κτήμα λειτούργησε σαν γεωργοκτηνοτροφική σχολή για τους νέους αγρότες της ευρύτερης περιοχής και εντός σε αυτό αναπτύχθηκε υποδειγματικά η κτηνοτροφία. Σήμερα, έχει μετατραπεί σε έναν πανέμορφο, αισθητικά μοναδικό χώρο, όπου όσοι το επιθυμούν μπορούν να ξεναγηθούν για να περιηγηθούν στην ιστορία, τον πολιτισμό και τις μνήμες του.

Υπάρχουν πολλά ακόμα στοιχεία που αποδεικνύουν την ιστορική αξία του Ιλίου, η οποία ξεπερνά την εποχή της βασίλισσας Αμαλίας και χάνεται στο βάθος των αιώνων. Στο πλαίσιο της Πολιτιστικής μας πολιτικής κινούμαστε προς την κατεύθυνση ανάδειξης αυτής της ιστορικότητας της περιοχής μας, με πρώτο βήμα την έκδοση του ιστορικού Λευκώματος της πόλης μας **«ΙΛΙΟΝ, τόπος ιστορικής μνήμης και δημιουργίας»**, το οποίο έχουμε διανεμίει στην πόλη, έχουμε επικοινωνήσει με κάθε πρόσφορο τρόπο και βρίσκεται αναρτημένο σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα μας στον παρακάτω σύνδεσμο <https://www.ilion.gr/istoriko-lefkoma/>, προσβάσιμο από άτομα με αναπηρία και σε μορφή audio-book. Επιπλέον, στον παρακάτω σύνδεσμο <https://www.ilion.gr/ilion/> βρίσκονται αναρτημένα στοιχεία που αφορούν ευρήματα και μνημεία στην περιοχή μας, εκδόσεις βιβλίων όπως το «*Δρόμοι και πλατείες με ιστορία*» και «*Το αλφαβητάρι του Ιλίου*», καθώς και η διαδρομή των ιστορικών οικογενειών της πόλης μας, των πρώτων ανθρώπων που επέλεξαν αυτόν τον φιλόξενο τόπο για να στεριώσουν τις οικογένειές τους και να συγκροτήσουν τον κοινωνικό πυρήνα που αναπτύχθηκε και δημιούργησε τον σημερινό Δήμο Ιλίου.

Ήδη έχουμε σχεδιάσει τα επόμενα βήματα αναζητώντας τρόπους και χρηματοδοτικά προγράμματα για την υλοποίησή τους. Στόχος μας, η ενοποίηση των ιστορικών αυτών στοιχείων και η οργανωμένη ανάδειξή τους, δημιουργώντας ισχυρούς πόλους έλξης επισκεπτών στην πόλη μας.

6. Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι δεν έχουν αξιοποιηθεί με έναν ολιστικό (ενοποιημένο) τρόπο το Πάρκο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αντώνης Τρίτσης, ο Πύργος της Βασιλίσσης, το Κέντρο της Γης, τα ιδρύματα όπως και άλλοι αναξιοποίητοι χώροι της περιοχής με μεγάλη πολιτιστική σημασία (όπως το εκκλησάκι του Αγίου Παύλου); Θα μπορούσε υπό προϋποθέσεις να γίνει κάτι τέτοιο και με ποιους τρόπους;

Όπως προαναφέρθηκε, ο πολιτισμός είναι μια έννοια πολυσήμαντη, η οποία περιλαμβάνει έναν ολόκληρο κύκλο εννοιών. Όταν όλες σχεδόν οι πολιτιστικές υπηρεσίες συγκεντρώνονται σ' ένα μόνο κεντρικό φορέα, η αξιοποίηση του πολιτισμικού παρελθόντος αντανακλά και αποτυπώνει τις προτεραιότητες του κράτους, αφού το Υπουργείο Πολιτισμού είναι εκείνο που αποφασίζει πώς, με ποιο τρόπο, ποιες δαπάνες και σε ποιο βαθμό θα αξιοποιήσει τον πολιτιστικό πλούτο μιας περιοχής.

Αντίθετα, όταν οι πολιτιστικές δραστηριότητες μεταβιβάζονται σε περιφερειακά ή τοπικά όργανα (Περιφέρειες, Δήμους), μαζί φυσικά με τους ανάλογους πόρους, τότε μπορεί να διαμορφωθεί μια πολιτική, προσαρμοσμένη στα ιδιαίτερα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά χαρακτηριστικά μιας περιοχής. Στην Ευρώπη μάλιστα, το συγκεκριμένο αποκεντρωτικό μοντέλο βρίσκει τα τελευταία χρόνια ιδιαίτερα πρόσφορο έδαφος.

Ιδανικά, θα σας έλεγα ότι στη χάραξη πολιτιστικής πολιτικής απαιτείται ένας συνδυασμός κεντρικού κράτους και Αυτοδιοίκησης, με τρόπο που να ικανοποιεί τις ανάγκες της τοπικής κοινωνίας αφενός, αφετέρου να διατηρεί τη ρυθμιστική δυνατότητα της πολιτείας.

Σε ό,τι μας αφορά, η άποψή μας για την ολιστική προσέγγιση του Πάρκου και των λοιπών χώρων πολιτιστικού και περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος αποτυπώνεται στη βούλησή μας να διατηρήσουμε τον ενοποιημένο χαρακτήρα κτήματος, ιδιοκτησίας του Δήμου Ιλίου, με την έκταση του Πάρκου. Παράλληλα, για την ενδυνάμωση του πολιτιστικού χαρακτήρα της περιοχής μας έχουμε οικοδομήσει μια διαχρονική, στενή και αγαστή συνεργασία με τους Πολιτιστικούς και Εθνικοτοπικούς Συλλόγους της πόλης, οι οποίοι ενεργοποιούνται σε κάθε δράση, με επιτυχημένα αποτελέσματα στις συνδιοργανώσεις μας.

7. Με δεδομένες τις προσπάθειες για την ανάδειξη του Πάρκου Τρίτση ως πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, θα μπορούσε ταυτόχρονα να αναδειχθεί η περιοχή και ως κέντρο πολιτισμού; Αν διαφωνείτε μπορείτε να μας περιγράψετε τους λόγους που δεν το επιτρέπουν; Στην περίπτωση που συμφωνείτε μπορείτε αντίστοιχα να μας επισημάνετε κάποιες δράσεις που πιθανότατα ήδη υλοποιεί ή προτίθεται να υλοποιήσει ο φορέας σας ή κάποιες ιδέες που θα βοηθούσαν προς αυτή την κατεύθυνση;

Το Πάρκο Τρίτση αποτελεί χώρο με θετικό περιβαλλοντικό πρόσημο για την περιοχή, μεγάλης οικολογικής, πολιτιστικής και κοινωνικής αξίας. Επιπρόσθετα, στα διοικητικά όρια του Δήμου Ιλίου βρίσκεται το Πάρκο Ραδιοφωνίας, για το οποίο υπάρχει σχεδιασμός μετατροπής του σε Πάρκο Αναψυχής και Πολιτισμού.

Ο Δήμος Ιλίου, λοιπόν, θα μπορούσε να αναδειχθεί σε σημείο αναφοράς και τόπο προορισμού για τον Πολιτισμό και το Περιβάλλον, δεδομένου ότι διαθέτει στα όριά του δύο εξαιρετικά σημαντικούς χώρους. Πρόσφατα μάλιστα, υπεγράφη μεταξύ του Δήμου και της ΕΡΤ Μνημόνιο Συνεργασίας για την αξιοποίηση του ιστορικού χώρου της Ραδιοφωνίας και τη μετατροπή του σε Πάρκο Αναψυχής και Πολιτισμού, όπως αναφέραμε, το οποίο θα τηρεί στο ακέραιο τα ποιοτικά χαρακτηριστικά, την τοπική αρχιτεκτονική, την ιστορική σημασία και τον χαρακτήρα του φυσικού περιβάλλοντος.

Φιλοδοξία, στόχος και όραμά μας είναι η μελλοντική σύνδεση των δύο Πάρκων, μέσω του δικού μας μεγάλου διαδρόμου πεζοπορίας και «περιπάτου» και της κατασκευής αερογέφυρας στην λεωφόρο Φυλής. Οι παραπάνω χώροι, εντάσσονται στο πλαίσιο του γενικότερου σχεδιασμού μας για την ανάδειξη της πολιτιστικής και ιστορικής ταυτότητας της πόλης μας.

Πρόκειται για ένα σημαντικό στοίχημα ανάπτυξης, αναβάθμισης και ανάδειξης της ιστορίας, του πολιτισμού και φυσικού πλούτου της περιοχής μας, ένα στοίχημα που είμαι βέβαιος ότι θα κερδίσουμε.

Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας (ΑΣΔΑ)

1. Θα μπορούσατε με λίγα λόγια να μας περιγράψετε το έργο που διεξάγει σήμερα ή έχει παράξει σε παρελθόντα χρόνο ο φορέας τον οποίο εκπροσωπείτε στην περιοχή Πάρκο Τρίτση / Πύργο της Βασιλίσσης / Κέντρο της Γης;

Το Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης «Α. Τρίτσης» είναι ένας χώρος μοναδικής οικολογικής αξίας και ομορφιάς, συνολικής έκτασης 1.150 στρεμμάτων (ενδεικτικά ο Εθνικός Κήπος είναι 158,00 στρ., ενώ το Χαϊντ Παρκ στο Λονδίνο 1.420,00 στρ.). Τόσο η χλωρίδα, όσο και η πανίδα του συνιστούν ένα πραγματικά σπάνιο φαινόμενο ύπαρξης έκτασης φυσικού κάλλους και μάλιστα μέσα στον οικιστικό ιστό. Αρκεί να σκεφτεί κανείς πως στον υδροβιότοπο που διαθέτει φιλοξενούνται 145 περίπου διαφορετικά είδη πτηνών. Το πάρκο ανήκε στην Κτηματική Εταιρεία του Δημοσίου (Κ.Ε.Δ.) και παραχωρήθηκε στον Οργανισμό της Αθήνας το 1993. Από τότε μέχρι σήμερα τη λειτουργία του Πάρκου την έχει αναλάβει για λογαριασμό της Τοπικής Αυτοδιοίκησης ο Αναπτυξιακός Σύνδεσμος Δυτικής Αθήνας(Σύνδεσμος ΟΤΑ) και φορείς που έχουν συσταθεί για τη λειτουργία του.

Αν υπάρχει και λειτουργεί το Πάρκο αυτό οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στη δράση, τις φιλότιμες προσπάθειες και την παρουσία του Α.Σ.Δ.Α. και των Δήμων της περιοχής. Ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του 1990 ο ΑΣΔΑ άρχισε τις προσπάθειες για αναβάθμιση του χώρου, προκειμένου να γίνει προσπελάσιμος στους κατοίκους. Έτσι το 1991 έγιναν εργασίες χωματουργικών, φύτευσης και περίφραξης (περ. 89.000 €), ενώ το 1992 άρχισε η κατασκευή μικρού θεάτρου (περ. 300.000 €). Την ίδια περίπου εποχή το ΥΠΕΧΩΔΕ, μέσω του ΟΡΣΑ, και με ευρωπαϊκή χρηματοδότηση (URBAN), άρχισε σημαντικά έργα διαμόρφωσης στο πάρκο, με απομόνωση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και χωρίς διάλογο μαζί της, μέχρι το 2002. Ο πρώτος εργολάβος δεν ολοκλήρωσε τις εργασίες που προβλέφθηκαν, ενώ το έργο του δεύτερου, που θα αποκαθιστούσε τα προβλήματα από τις εργασίες του πρώτου, δεν παραλήφθηκε ποτέ από τον ΟΡΣΑ. Μετά από πίεση των δήμων της περιοχής και του ΑΣΔΑ το ΥΠΕΧΩΔΕ δημιούργησε κοινή Επιτροπή Παραλαβής, που συνήλθε μία μόνο φορά και παρά την επιμονή της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, με ευθύνη του ΥΠΕΧΩΔΕ, δεν ξανασυνήλθε. Το αποτέλεσμα είναι να υπάρχουν πολλές κακοτεχνίες στα υλοποιημένα έργα, που χειροτέρεψαν με την εγκατάλειψη στη διάρκεια του χρόνου. Μετά από όλα αυτά η

Τοπική Αυτοδιοίκηση, με αιχμή τον ΑΣΔΑ, αποφάσισε να πάρει την κατάσταση στα χέρια της. Έτσι, από το 2001 μέχρι σήμερα, ο Α.Σ.Δ.Α

- Προχώρησε σε μερική αποκατάσταση των ζημιών
- Καθιέρωσε την 24ωρη φύλαξη του Πάρκου, μέχρι το Σεπτέμβρη 2004, οπότε ανέλαβε την ευθύνη ο Οργανισμός του Πάρκου (416.910,00 €)
- Υλοποίησε σειρά έργων ύδρευσης, άρδευσης και συντήρησης του πρασίνου, συνολικού κόστους 2,2 εκ €. Και αυτά έγιναν κυρίως με δικούς του πόρους, χωρίς χρηματοδότηση από το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε., παρά το γεγονός ότι από το 2003 υπήρχε Προγραμματική Σύμβαση του Α.Σ.Δ.Α. με το Υ.ΠΕ.ΧΩ.Δ.Ε. και τον Οργανισμό της Αθήνας, συνολικού ύψους 3 εκ € για την αποκατάσταση των ζημιών του Πάρκου, από την οποία καμία εκταμίευση δεν έγινε μέχρι σήμερα, με ευθύνη του ΥΠΕΧΩΔΕ. Παράλληλα, το ίδιο διάστημα:
- Δημιουργήθηκαν υποδομές για τη διευκόλυνση της αναψυχής των επισκεπτών του Πάρκου.
- Πραγματοποιήθηκαν οργανωμένες δενδροφυτεύσεις με τη συμμετοχή εκατοντάδων μαθητών από τα Σχολεία της Δυτικής Αθήνας.
- Διοργανώθηκαν πολιτιστικές και αθλητικές εκδηλώσεις, ανθοκομικές εκθέσεις, εκθέσεις βιβλίων και εικαστικών τεχνών.
- Αναπτύχθηκε μια εποικοδομητική συνεργασία με Περιβαλλοντικές και Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις όπως η WWF, η Μεσόγειος SOS και η Ελληνική Ορνιθολογική Εταιρεία που έχει μάλιστα συμπληρώσει 7 χρόνια επιστημονικής έρευνας για όλα τα είδη των πτηνών του Πάρκου.
- Διοργανώθηκαν ποικίλες εκδηλώσεις περιβαλλοντικού περιεχομένου με τη συνεργασία οικολογικών ομάδων Σχολείων και επισκεπτών και προωθήθηκε σε σημαντικό βαθμό ο στόχος της περιβαλλοντικής ευαισθητοποίησης των πολιτών
- Αυτές οι παρεμβάσεις αύξησαν σημαντικά την επισκεψιμότητα του Πάρκου, κάνοντάς το γνωστό έξω από τα στενά όρια της Δυτικής Αθήνας. Ανέδειξαν ακόμη τον πρωτοποριακό ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει ο θεσμός της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και άνοιξαν δρόμους επικοινωνίας και σύνδεσης της ποιότητας ζωής των πολιτών

με το περιβάλλον και τον πολιτισμό. Από αυτήν ακριβώς την σκοπιά είχαν και εξακολουθούν να έχουν έναν έντονο συμβολικό χαρακτήρα.

Με τον διορισμό την νέας Διοίκησης του φορέα διαχείρισης του πάρκου ο ΑΣΔΑ αποσύρθηκε από το πάρκο.

2. Ποια θεωρείτε ως την σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος και ποια η σημασία που αποδίδετε στην ύπαρξη πρασίνων χώρων μέσα στα αστικά τοπία;

Ο σύγχρονος άνθρωπος έχει μεγάλη ανάγκη να βρίσκεται σε καθημερινή επαφή με τη φύση, και ιδιαίτερα οι κάτοικοι των μεγαλουπόλεων, που βρίσκονται σε σημαντικό βαθμό αποκομμένοι απ' αυτήν. Η ύπαρξη διαφόρων μεγεθών πρασίνων χώρων μέσα στην πόλη μπορούν να του προσφέρουν αυτή την επαφή, είτε πρόκειται για συστοιχίες δένδρων κατά μήκος των δρόμων στην καθημερινότητά του, είτε για πάρκα και αλσύλλια κοντά στην κατοικία του, όπου μπορεί να καταφεύγει στον ελεύθερο χρόνο του, είτε για μεγάλα ενδοαστικά ή περιαστικά πάρκα. Αυτά τα επίπεδα πρασίνου πρέπει να συνυπάρχουν αρμονικά ώστε να επιτρέπουν στον κάτοικο της μεγαλούπολης να παίρνει καθημερινές ανάσες από την αγχώδη αστική ζωή

3. Τι νόημα έχουν για εσάς οι έννοιες του πολιτισμού, της ανάπτυξης και της πολιτιστικής ανάπτυξης; Θεωρείτε ότι οι χώροι πρασίνου αποτελούν πολιτιστική κληρονομιά της πόλης; Μέχρι ποιου σημείου μπορούν οι φορείς να επεμβαίνουν σε αυτούς τους χώρους ; και με ποιόν τρόπο

Οι ελεύθεροι χώροι αποτελούν αναγκαιότητα στις πόλεις, και σαν τέτοιοι αποτελούν κληρονομιά της πόλης και των κατοίκων. Η ύπαρξη διαμορφωμένων πνευμόνων πρασίνου και ζωής μέσα στην πόλη (π.χ. εθνικός κήπος, Πάρκο Τρίτση) αποτελούν αδήριτη ανάγκη για τη σωστή λειτουργία της πόλης και η ύπαρξή του πρέπει να προστατεύεται αυστηρά. Οι χώροι αυτοί είναι αποτέλεσμα ανθρώπινης παρέμβασης, όπως όλο το αστικό περιβάλλον. Ο βαθμός παρέμβασης σ' αυτούς είναι σχετικός, καθώς εξαρτάται από την κατάσταση του καθενός. Η ύπαρξη διατηρητέων στοιχείων, όπως π.χ. αρχιτεκτονικές διαμορφώσεις (landscaping) ή μη, η κατάσταση της πανίδας και χλωρίδας του καθενός, η θέση του στον αστικό ιστό, καθιστά διαφορετικό το ρόλο του και άρα διαφορετικές τις αναγκαίες παρεμβάσεις.

4. Μπορείτε να μας αναφέρετε με λίγα λόγια τα κυριότερα προβλήματα ή και εμπόδια που αντιμετωπίζει ο φορέας σας που εκπροσωπείτε σε σχέση με την περιοχή;

Αναφορικά στους χώρους πρασίνου το μεγαλύτερο πρόβλημα είναι οι μεγαλοκαταπατητές. Ακολουθεί η έλλειψη πόρων για απαλλοτριώσεις και την παροχή της αναγκαίας φροντίδας στους χώρους αυτούς.

5. Θεωρείτε ότι οι επισκέπτες της περιοχής γνωρίζουν την ιστορία της περιοχής από την εποχή της βασίλισσας Αμαλίας και έχει αξιοποιηθεί αυτή επαρκώς για την ανάδειξή της πολιτιστικής της σημασίας;

Όχι

6. Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι δεν έχουν αξιοποιηθεί με έναν ολιστικό (ενοποιημένο) τρόπο το Πάρκο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αντώνης Τρίτσης, ο Πύργος της Βασιλίσσης, το Κέντρο της Γης, τα ιδρύματα όπως και άλλοι αναξιοποίητοι χώροι της περιοχής με μεγάλη πολιτιστική σημασία (όπως το εκκλησάκι του Αγίου Παύλου); Θα μπορούσε υπό προϋποθέσεις να γίνει κάτι τέτοιο και με ποιους τρόπους;

Το κύριο πρόβλημα μέχρι σήμερα ήταν το θέμα της ευθύνης. Δυστυχώς το Πάρκο Αντώνης Τρίτσης έγινε πεδίο διαμάχης ανάμεσα στην τοπική κοινωνία, το κεντρικό κράτος και τους ιδιώτες, χωρίς οποιοδήποτε από αυτούς να έχει διαμορφωμένη μία πλήρη πρόταση για το τι μέλλει γενέσθαι, ώστε να επακολουθήσει μία συζήτηση με τους άλλους για τον κοινό στόχο. Έτσι το κράτος, που έχει και το καρπούζι και το μαχαίρι, άλλοτε «πασάρει» ευθύνη στην Τοπική Αυτοδιοίκηση, αλλά χωρίς πόρους, άλλοτε αναθέτει την ευθύνη σε θνησιγενής φορείς που αγνοούν την τοπική κοινωνία, δίνοντας όμως πόρους. Το αποτέλεσμα είναι ότι το Πάρκο καρκινοβατεί, ενώ οι δυνατότητες και ανάγκες συνεργασίας είναι πολύ μεγάλες.

7. Με δεδομένες τις προσπάθειες για την ανάδειξη του Πάρκου Τρίτση ως πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, θα μπορούσε ταυτόχρονα να αναδειχθεί η περιοχή και ως κέντρο πολιτισμού; Αν διαφωνείτε μπορείτε να μας περιγράψετε τους λόγους που δεν το επιτρέπουν; Στην περίπτωση που συμφωνείτε μπορείτε αντίστοιχα να μας επισημάνετε κάποιες δράσεις που πιθανότατα ήδη

υλοποιεί ή προτίθεται να υλοποιήσει ο φορέας σας ή κάποιες ιδέες που θα βοηθούσαν προς αυτή την κατεύθυνση;

Πριν αναφερθώ ειδικά στο ερώτημά σας θα ήθελα να σας αναφέρω μερικούς από τους προβληματισμούς μου που μπορούν υπό συνθήκες να καλύψουν το σχετικό ερώτημα.

Είναι σαφές, από τη μέχρι σήμερα πορεία, όπως συνοπτικά παρουσιάστηκε πιο πάνω, ότι οι μέχρι τώρα διαδικασίες αξιοποίησης του Πάρκου σε όφελος των κατοίκων, απέτυχαν τόσο σε περιβαλλοντικό / οικολογικό επίπεδο, όσο και σε διοικητικό / οικονομικό, και μόνο χάρη σε επεμβάσεις της τελευταίας στιγμής με ίδιους πόρους του ΑΣΔΑ μπορούμε να συζητάμε σήμερα για κάποιες λειτουργίες στο Πάρκο. Πρώτο σημείο εκκίνησης μας είναι ότι το Πάρκο Αντώνης Τρίτσης, τόσο από το μέγεθός του, όσο και από τη θέση του (στην καρδιά μιας αστικής περιοχής 1.000.000 κατοίκων, με ιδιαίτερα προβλήματα υποβάθμισης, δεν μπορεί και δεν πρέπει να αντιμετωπιστεί απλά σαν άλλο ένα, έστω γιγαντιαίων διαστάσεων, άλσος. Δεύτερο σημείο εκκίνησης είναι η τεράστια ανάγκη τόσο της περιοχής της Δυτικής Αθήνας, όσο και ευρύτερα του Λεκανοπεδίου Αθηνών για πυκνό και ψηλό πράσινο, για χώρους καθημερινής αναψυχής για τα παιδιά, τους νέους, τους ηλικιωμένους. Τρίτο σημείο είναι ότι το Πάρκο είναι ενιαίο, δεν τεμαχίζεται. Οι όποιες χρήσεις επιλεγούν τελικά θα πρέπει να είναι συμπληρωματικές και να μην απομονώνουν τμήματα του Πάρκου. Τέταρτο σημείο εκκίνησης είναι η δεδομένη αδυναμία, με το σημερινό σύστημα, εξασφάλισης των αναγκαίων πόρων για τη λειτουργία και συντήρηση του Πάρκου. Είναι σαφές ότι τα σημεία αυτά δεν είναι ισοβαρή. Έτσι θα μπορούσαμε, συνοψίζοντας, να πούμε ότι στρατηγική μας είναι η βιώσιμη οικολογική ανασυγκρότηση του Πάρκου Αντώνης Τρίτσης και της ευρύτερης περιοχής επιρροής του. Οι άξονες παρέμβασης στο Πάρκο, χωρίς να είναι αποκλειστικοί, είναι:

- Περιβάλλον / Οικολογία
- Περιβαλλοντική / Οικολογική Εκπαίδευση
- Πολιτισμός / Αθλητισμός
- Αναψυχή / Ψυχαγωγία

Η προαγωγή του πολιτισμού και του αθλητισμού πάντα αναφερόμενος στα γεωγραφικά όρια που ανήκουν στη διαχείριση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και όχι αυτά

που ανήκουν στον ιδιώτη μπορεί να γίνει τόσο μέσα από κλασσικές εγκαταστάσεις (μικρής έκτασης), όπως γήπεδα μπάσκετ, βόλεϊ, τένις, 5x5, το υπάρχον υπαίθριο θέατρο, είτε με πιο πρωτότυπους τρόπους, όπως, ενδεικτικά:

- Κήποι ανακάλυψης και περιπέτειας.
- Εξειδικευμένη μορφή παιδικής χαράς, όπου τα παιδιά, μέσα από το παιχνίδι θα ευαισθητοποιούνται ως προς το περιβάλλον. Θα πρέπει να μελετηθεί και η σύνδεσή των χώρων αυτών με τον προσκοπισμό, που για χρόνια υπήρχε στον χώρο.
- Λειτουργία θερινού κινηματογράφου
- Χώρος για υπαίθριες μαζικές εκδηλώσεις πολιτισμού, π.χ. φεστιβάλ τεχνών, μουσικής, είτε από τους ΟΤΑ, είτε από ιδιώτες.
- Ποδηλατοδρόμοι,
- πίστα skateboard,
- αθλητικοί πεζόδρομοι

Η πραγματικότητα μας δείχνει ότι ουσιαστικά αποτελέσματα πολιτιστικής κληρονομιάς που σχετίζονται με το Πάρκο μπορούν να παραχθούν μόνο και εφόσον συνεργαστεί η δημόσια με την ιδιωτική πρωτοβουλία κάτι που όλα αυτά τα χρόνια μου φαντάζει ακατόρθωτο. Αποσπασματικές ενέργειες στην αυτή κατεύθυνση και από τα δύο μέρη έχουν δείξει ότι απέχουμε πολύ από το να επιτύχουμε το ιδανικό σενάριο.

Φορέας Διαχείρισης Πάρκου Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης Αντώνης Τρίτσης

Απαντήσεις στις Ερωτήσεις της Συνέντευξης

1) Θα μπορούσατε με λίγα λόγια να μας περιγράψετε το έργο που διεξάγει ο φορέας τον οποίο εκπροσωπείτε στην περιοχή Πάρκο Τρίτση / Πύργο της Βασιλίσσης / Κέντρο της Γης;

Ο Φορέας Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου 'Αντώνης Τρίτσης' είναι ένα Νομικό Πρόσωπο Ιδιωτικού Δικαίου εποπτευόμενο από την Περιφέρεια Αττικής. Στα πλαίσια του ρόλου του φορέα, όπως αυτό έχει καθοριστεί με ΚΥΑ και έχει δημοσιευτεί στο ΦΕΚ 207/Β/207/Β/1-2-2019, είναι υπεύθυνος για την συντήρηση την καθαριότητα και την ασφάλεια του.

Στα δύο χρόνια λειτουργίας του Φορέα υπό την προαναφερθείσα συνθήκη:

Σε σχέση με την προστασία του δασικού τμήματος του Πάρκου έχουν πραγματοποιηθεί ενέργειες όπως:

- Για την αντιπυρική περίοδο του 2020, προχώρησε σε αραίωμα κόμης πεύκων στο δασικό τμήμα του Πάρκου, υπό την καθοδήγηση έμπειρου επιστημονικού προσωπικού, και με την σύμφωνη γνώμη του Δασαρχείου.
- Κατά τη χειμερινή περίοδο 2020-2021, ο Φορέας Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου «Αντώνης Τρίτσης», με αίτημα του προς το Δασαρχείο και σε διαρκή συνεργασία μαζί του, προχώρησε σε προσήμανση των επικίνδυνων δέντρων εντός του χώρου του Πάρκου.
- Τα δέντρα τα οποία προσημάνθηκαν ιστάμενα ή κατακείμενα έχουν υλοτομηθεί και απομακρυνθεί από το χώρο του Πάρκου.

Σε σχέση με την γενικότερη αναβάθμιση του Πάρκου έχουμε προβεί ενδεικτικά στις παρακάτω ενέργειες:

- Κατόπιν σχετικού αιτήματος του Φορέα Διαχείρισης, η ΔΕΔΔΗΕ πραγματοποίησε κλαδέματα κοντά σε μετασηματιστές και πυλώνες εντός του Μητροπολιτικού Πάρκου. Επιπλέον προχώρησε σε υπογειοποίηση καλωδίων εντός του Πάρκου στην περιοχή της εισόδου πλησίον της Νότιας Φυλής.
- Μελέτη για την στεγάνωση της τεχνητής λίμνης Ασωπιάδας (Νο 5) και την φροντίδα του υπόγειου υδροφόρου ορίζοντα. Η μελέτη αυτή από τα τέλη του μηνός Ιουνίου θα εφαρμοστεί.
- Μελέτη για την ανάπλαση του κεντρικού άξονα διαδρομών εντός του Πάρκου, με σκοπό την βιοκλιματική ενάρμοση και την αναβάθμιση της εικόνας του μέσα από την σύνδεση του φυσικού κάλλους με την ιστορική και πολιτιστική σημασία του χώρου.

2. Ποια θεωρείτε ως την σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος και ποια η σημασία που αποδίδετε στην ύπαρξη πρασίνων χώρων μέσα στα αστικά τοπία;

Η ύπαρξη χώρων πρασίνου για των άνθρωπο αλλά και των αστικό ιστό γενικότερα αποτελεί ένα βασικό προνόμιο για την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της ευρύτερης περιοχής αλλά και των επισκεπτών που προσελκύνονται στον χώρο του Πάρκου.

Εκτός όμως από την κοινωνική προσφορά της ύπαρξης χώρων πρασίνου και αναψυχής, και από περιβαλλοντικής απόψεως προσφέρουν την προστασία της περιοχής από τα προβλήματα υπερθέρμανσης καθώς δημιουργούν ένα μικροκλίμα και συνεισφέρουν στην τοπική πτώση της θερμοκρασίας.

3. Τι νόημα έχουν για εσάς οι έννοιες του πολιτισμού, της ανάπτυξης και της πολιτιστικής ανάπτυξης; Θεωρείτε ότι οι χώροι πρασίνου αποτελούν πολιτιστική κληρονομιά της πόλης; Μέχρι ποιου σημείου μπορούν οι φορείς να επεμβαίνουν σε αυτούς τους χώρους ; και με ποιόν τρόπο

Σε γενικές γραμμές κάθε χώρος που προσφέρει αναψυχή και αναβαθμίζει την ποιότητα ζωής των επισκεπτών αποτελεί και πολιτιστική κληρονομιά για την περιοχή. Ο κάθε φορέας μπορεί να επέμβει και να αναβαθμίσει την προσφερόμενη υπηρεσία με βάση το καταστατικό λειτουργίας του.

Με βάση την βαρύνουσα πολιτιστική σημασία του Μητροπολιτικού Πάρκου αλλά και την έκταση του δασικού πνεύμονα που περικλείει, σαν Φορέας θεωρούμαι ότι οι πολιτιστικές δράσεις είναι αναπόσπαστο κομμάτι του ρόλου μας. Και με βάση αυτόν τον γνώμονα στοχεύουμε στην πολιτιστική ανάδειξη και ανάπτυξη του χώρου μας.

4. Μπορείτε να μας αναφέρετε με λίγα λόγια τα κυριότερα προβλήματα ή και εμπόδια που αντιμετωπίζει ο φορέας σας που εκπροσωπείτε σε σχέση με την περιοχή;

Σαν νεοειδρωθείς φορέας υπό την προαναφερθείσα καταστατική λειτουργία ήρθαμε αντιμέτωποι με τις δυσκολίες που συναντά κάθε νέα δράση. Όμως η πολύ καλή επικοινωνία με τους επισκέπτες του Πάρκου αλλά και μέσα από την δημοτική αρχή του Δήμου ΐλιον επέδρασε θετικά για την άμεση επίλυση και διευκόλυνση του έργου του Φορέα Διαχείρισης.

5. Θεωρείτε ότι οι επισκέπτες της περιοχής γνωρίζουν την ιστορία της περιοχής από την εποχή της βασίλισσας Αμαλίας και έχει αξιοποιηθεί αυτή επαρκώς για την ανάδειξη της πολιτιστικής της σημασίας;

Οι επισκέπτες που έρχονται συχνά στο Μητροπολιτικό Πάρκο είναι σε θέση να γνωρίζουν την πολιτιστική κληρονομιά που αυτό φέρει. Ωστόσο στα πλαίσια των ενεργειών του Φορέα Διαχείρισης είναι η ενημέρωση όλων των επισκεπτών μέσα από διαδραστικές εφαρμογές για την ευαισθητοποίηση και την ενημέρωσή τους τόσο για την ιστορικότητα του χώρου όσο και για την περιβαλλοντική σημασία του καθώς αποτελεί έναν από τους βιοτόπους Κατηγορίας Β του νομού Αττικής.

6. Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι δεν έχουν αξιοποιηθεί με έναν ολιστικό (ενοποιημένο) τρόπο το Πάρκο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αντώνης Τρίτση, ο Πύργος της Βασιλίσσης, το Κέντρο της Γης, τα ιδρύματα όπως και άλλοι αναξιολογήσιμοι χώροι της περιοχής με μεγάλη πολιτιστική σημασία (όπως το εκκλησάκι του Αγίου Παύλου); Θα μπορούσε υπό προϋποθέσεις να γίνει κάτι τέτοιο και με ποιους τρόπους;

Κατά καιρούς έχουν γίνει δράσεις που στηρίχθηκαν στην συνεργασία μεταξύ του Φορέα Διαχείρισης του Μητροπολιτικού Πάρκου και των άλλων ιδρυμάτων που στεγάζονται εντός του Πάρκου ή στην περίμετρο αυτού. Όμως καθώς υπάρχουν διαφορετικές υφής λειτουργίες στο καταστατικό των αναφερθέντων ιδρυμάτων η συνεχής σύμπραξη δεν είναι εύκολα πραγματοποιήσιμη.

7. Με δεδομένες τις προσπάθειες για την ανάδειξη του Πάρκου Τρίτση ως πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, θα μπορούσε ταυτόχρονα να αναδειχθεί η περιοχή και ως κέντρο πολιτισμού; Αν διαφωνείτε μπορείτε να μας περιγράψετε τους λόγους που δεν το επιτρέπουν; Στην περίπτωση που συμφωνείτε μπορείτε αντίστοιχα να μας επισημάνετε κάποιες δράσεις που πιθανότατα ήδη υλοποιεί ή προτίθεται να υλοποιήσει ο φορέας σας ή κάποιες ιδέες που θα βοηθούσαν προς αυτή την κατεύθυνση;

Το Μητροπολιτικό Πάρκο λειτουργεί ήδη ως Πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης καθώς έχει ήδη κατηγοριοποιηθεί ως βιότοπος της Αττικής. Παράλληλα ο Φορέας Διαχείρισης του Πάρκου στοχεύει στην ενδυνάμωση και εντατικοποίηση των δραστηριοτήτων για την ανάδειξη αυτού του ρόλου. Στα πλαίσια αυτής της κατεύθυνσης θα τοποθετηθούν σημεία ενδιαφέροντος για την ενημέρωση και την ευαισθητοποίηση των επισκεπτών σε σχέση με την περιβαλλοντική πολιτιστική και ιστορική σημασία του χώρου του Πάρκου.

Γεωργοκτηνοτροφική Εμπορική Κτηματική Εταιρία Ιλίου Α.Ε

Εκπρόσωπος της εταιρείας, οινολόγος, υπεύθυνος οινογνωσίας και γευσιγνωσίας των ξεναγήσεων Πύργου της Βασιλίσσης

Εργαζόμενη οινολόγος, κομμάτι οινοτουρισμού και ξεναγήσεων

1. Θα μπορούσατε με λίγα λόγια να μας περιγράψετε το έργο που διεξάγει ο φορέας τον οποίο εκπροσωπείτε στην περιοχή Πάρκο Τρίτση / Πύργο της Βασιλίσσης / Κέντρο της Γης;

Η επιχείρηση αυτή παράγει κυρίως υψηλής ποιότητας βιολογικό κρασί και βιολογικά βότανα, παράλληλα σταβλίζει άλογα και το κτήμα λειτουργεί και ως μουσείο για το κοινό. Κάνουμε οργανωμένες ξεναγήσεις στον Πύργο και ενοικιάσεις χώρων για διάφορες εκδηλώσεις σε κομμάτι που είναι αποκλειστικό για εκδηλώσεις. Γίνεται διαχωρισμός μεταξύ του χώρου εκδηλώσεων («Κήπος με τις Μουριές») και του προστατευόμενου μνημείου του Πύργου της βασιλίσσης

Η εταιρεία παραχωρεί στην μη κερδοσκοπική ΜΚΟ «Οργάνωση Γη» ένα χώρο που αποκαλείται «Λαχανόκηπος» με σκοπό την περιβαλλοντική εκπαίδευση.

2. Ποια θεωρείτε ως την σχέση ανθρώπου και περιβάλλοντος και ποια η σημασία που αποδίδετε στην ύπαρξη πρασίνων χώρων μέσα στα αστικά τοπία;

Δεν μπορώ να απαντήσω για τα αστικά πάρκα ή πιο συγκεκριμένα για το Πάρκο Τρίτση αν είναι αυτή η ερώτησή σας. Η σχέση με την φύση είναι σημαντική και το βλέπουμε από τους επισκέπτες οι οποίοι ενδιαφέρονται για αυτήν, ο καθένας με το δικό του τρόπο.

3. Τι νόημα έχουν για εσάς οι έννοιες του πολιτισμού, της ανάπτυξης και της πολιτιστικής ανάπτυξης; Θεωρείτε ότι οι χώροι πρασίνου αποτελούν πολιτιστική κληρονομιά της πόλης; Μέχρι ποιου σημείου μπορούν οι φορείς να επεμβαίνουν σε αυτούς τους χώρους; και με ποιόν τρόπο;

Οι δραστηριότητες και οι ξεναγήσεις μας εντάσσονται στη φύση. Τα άλογα τα οποία φιλοξενούμε και είναι επισκέψιμα δεν ταράσσονται. Έρχονται σε επαφή με τον κόσμο μόνο αυτά που είναι έτοιμα για κοινωνικοποίηση. Οι υπόλοιπες δραστηριότητες

γίνονται ώστε να ταιριάζουν με τη φιλοσοφία του κτήματος. Κοινωνικές εκδηλώσεις όπως γάμοι, βαφτίσεις και πάρτι δε γίνονται μπροστά στον πύργο, για να προστατευτεί. Το 2018 και 2019 διεξάγαμε φεστιβάλ παραμυθιού και φεστιβάλ jazz σε συνεργασία με το δήμο Ιλίου. Και γενικότερα είμαστε ανοικτοί σε πολιτιστικές εκδηλώσεις που ταιριάζουν με το ύφος του κτήματος

Δεν έχουμε φυτεύσει δέντρα που είναι παράταιρα με το περιβάλλον, έχουμε διατηρήσει όσο το δυνατόν περισσότερα ώστε να θυμίζουν την ιστορία του Επταλόφου. Για παράδειγμα τα κυπαρίσσια που είχε φυτέψει η βασίλισσα Αμαλία παραμένουν ανέγγιχτα. Οι μουριές για μεταξοσκώληκες που είχε φυτεύσει δε ζουν τόσα χρόνια όσο τα κυπαρίσσια, αλλά προσπαθούμε και φυτεύουμε μουριές ώστε να διατηρηθεί ο χαρακτήρας. Οι κήποι της Αμαλίας κηρυχτεί διατηρητέοι και ότι νέο κτίσμα είναι απαραίτητο να υπάρξει ο στόχος είναι να δένει με το περιβάλλον και με την πολιτιστική κληρονομιά της βασίλισσας Αμαλίας και της περιοχής

Το αμπέλι είναι μόλις 42 στρέμματα και καλλιεργείται για τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης των κρασιών Tour de la Reine. Οι πωλήσεις συντηρούν ίσα ίσα το πωλητήριο και τις ξεναγήσεις.

Το κτήμα συνεργάζεται και με εταιρεία η οποία προσεγγίζει σχολεία για ξεναγήσεις

4. Μπορείτε να μας αναφέρετε με λίγα λόγια τα κυριότερα προβλήματα ή και εμπόδια που αντιμετωπίζει ο φορέας που εκπροσωπείτε σε σχέση με την περιοχή;

Η περιοχή γύρω από το κτήμα και το πάρκο είναι υποβαθμισμένη, ενώ η πρόσβαση σ αυτήν περιορισμένη. Ο προαστιακός σιδηρόδρομος που έχει στάση ακριβώς στο πάρκο έχει πολύ αραιά δρομολόγια, ενώ τα αστικά λεωφορεία μεταφέρουν πάρα πολλούς τουξικομανείς και είναι επικίνδυνα ιδίως τις βραδινές ώρες.

Στους διαδικτυακούς χάρτες ως περιοχή Πύργος της Βασιλίσσης αναφέρονται 3 διαφορετικές περιοχές, αναγκαζόμαστε να έχουμε το σωστό link στην ιστοσελίδα μας. Δεν έχει διορθωθεί ακόμα

Το πάρκο με το οποίο συνορεύει ο Πύργος έχει ελλιπή φωτισμό και μέχρι πρότινος ανύπαρκτη φύλαξη γεγονός που ωθεί τους επισκέπτες να μην έρχονται στην περιοχή μετά το φως της μέρας. Η επιχείρηση επομένως έχει τη δυνατότητα λειτουργίας μόνο

την ημέρα όπου το χειμώνα είναι περιορισμένες ώρες παρά το ήπιο κλίμα. Δυστυχώς τα προβλήματα του πάρκου έχουν άμεσο αντίκτυπο και σε εμάς

Τώρα ως προς την ερώτησή σας γιατί έχουν σταματήσει κάποιες δραστηριότητες του Κέντρου της Γης στον λαχανόκηπο, από όσο γνωρίζουμε η ΜΚΟ που το διαχειριζόταν έχει επικεντρωθεί στο μεταναστευτικό, προσφυγικό. Παράλληλα για λόγους ασφαλείας η επικοινωνία του λαχανόκηπου με τον πύργο μέσω γέφυρας διακόπηκε για λόγους ασφαλείας

Δυστυχώς δεν γνωρίζω να σας κατατοπίσω για πιθανά προβλήματα της εταιρείας με την επίσημη πολιτεία, δε διαχειρίζομαι τη σχέση μαζί της, πάντως γνωρίζω ότι ο ιδιοκτήτης κύριος Σερπιέρι θα ήθελε να προχωρήσουμε ένα βήμα παρακάτω και να δούμε τι θετικό μπορεί να προκύψει και τα αρνητικά να μείνουν στο παρελθόν

5. Θεωρείτε ότι οι επισκέπτες της περιοχής γνωρίζουν την ιστορία της περιοχής από την εποχή της βασίλισσας Αμαλίας και έχει αξιοποιηθεί αυτή επαρκώς για την ανάδειξή της πολιτιστικής της σημασίας;

Ο Πύργος μόλις το 2012 άρχισε πολύ δειλά να είναι επισκέψιμος λόγω πολύχρονης αποκατάστασης. Έπρεπε να είμαστε 100% σίγουροι ότι είναι ασφαλή τόσο τα εκθέματα όσο και οι επισκέπτες.

Να τονίσω ότι δεν γίνεται κανενός είδους διαφήμιση μέσω ιντερνετ και παρόλα αυτά καταφέραμε να έχουμε κάθε σαββατοκύριακο περισσότερα από 100 άτομα προ κορονωϊού.

Ο κόσμος και περισσότερο οι κάτοικοι των γύρω περιοχών που επισκέπτονται συχνά το πάρκο για περίπατο και αναψυχή δε γνωρίζουν την ιστορία του πύργου. Εκείνοι που έρχονται από μακριά είναι πιο συνειδητοποιημένοι και ενημερωμένοι. Οι περισσότεροι πάντως μαθαίνουν την ιστορία του πύργου και του κτήματος από στόμα σε στόμα. Παλιοί επισκέπτες δηλαδή φέρνουν νέους επισκέπτες.

6. Για ποιους λόγους θεωρείτε ότι δεν έχουν αξιοποιηθεί με έναν ολιστικό (ενοποιημένο) τρόπο το Πάρκο Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης Αντώνης Τρίτσης, ο Πύργος της Βασιλίσσης, το Κέντρο της Γης, τα ιδρύματα όπως και άλλοι αναξιοποίητοι χώροι της περιοχής με μεγάλη πολιτιστική σημασία (όπως το

εκκλησιάκι του Αγίου Παύλου); Θα μπορούσε υπό προϋποθέσεις να γίνει κάτι τέτοιο και με ποιους τρόπους;

Δεν το ξέρει αν μπορεί να γίνει λόγω του χαρακτήρα του κτήματος. Είμαστε μία ιδιωτική εταιρεία με σκοπό τη διατήρηση της ιστορικής μνήμης της περιοχής.

7. Με δεδομένες τις προσπάθειες για την ανάδειξη του Πάρκου Τρίτση ως πάρκο Περιβαλλοντικής Ευαισθητοποίησης, θα μπορούσε ταυτόχρονα να αναδειχθεί η περιοχή και ως κέντρο πολιτισμού; Αν διαφωνείτε μπορείτε να μας περιγράψετε τους λόγους που δεν το επιτρέπουν; Στην περίπτωση που συμφωνείτε μπορείτε αντίστοιχα να μας επισημάνετε κάποιες δράσεις που πιθανότατα ήδη υλοποιεί ή προτίθεται να υλοποιήσει ο φορέας σας ή κάποιες ιδέες που θα βοηθούσαν προς αυτή την κατεύθυνση;

Δεν μπορούμε να είμαστε ένα με το πάρκο Τρίτση. Παρόλα αυτά όποτε κλήθηκε ο Πύργος από την Πολιτεία να συμμετέχει σε εκδηλώσεις (βραδιές jazz) οι οποίες ταιριάζουν με το ύφος, δε διακινδυνεύουν την «ευαισθησία» του Πύργου και δεν προσβάλλουν την ιστορία του, ο Πύργος συνεργάστηκε με χαρά με δωρεάν είσοδο. Το αποτέλεσμα που μας χαροποίησε είναι ότι έτσι έμαθε περισσότερος κόσμος την ιστορία του Πύργου και έδειξε ενδιαφέρον.

Παρόλα αυτά στο κτήμα δεν κάνουμε διαχωρισμό Πύργου και φύσης. Δείχνουμε τους κήπους, τα φυτά, την ιστορία τους, μαθαίνουμε την ιστορία του Επταλόφου (που σε αυτήν εντάσσεται και το Πάρκο), των κρασιών Tour de la Reine, μαθαίνουμε για την άμπελο, για το κρασί.

Στα άμεσα σχέδιά μας είναι μία σχολή ιππασίας την οποία σχεδιάζουμε με προσοχή και αγάπη προς τα άλογα και τη φύση.